

COLLECT

— ARTS ANTIQUES AUCTIONS —

Maandblad verschijnt niet in januari, juli en augustus - € 6,95 - P608061
NR. 528 / OKTOBER 2023

Bill Viola
Video is vloeibaar

Dieric Bouts
Nieuwe blik op vergeten grootheid

Vanhaerents-collectie
Gen voor verzamelen

Bonhams

CORNETTE de SAINT CYR

De Adolphe en Philippe Stoclet Collecties

Bonhams Cornette de Saint Cyr Brussel | 23 oktober 2023

TENTOONSTELLING

Van 19 tot 23 oktober
10 tot 18u

CONTACT

Adolphe Stoclet verzameling
christine.deschaetzen@bonhams.com
Philippe Stoclet verzameling
caroline.gentsch@bonhams-csc.com
Tel : +32 (0)2 880 73 80

FERNAND KHNOPFF (1858-1921)

Fore Aeternum, Futur, 1909
Schatting : €100,000-150,000

A COPPER ALLOY HEAD OF BUDDHA

Thailand, Late Sukhothai-stijl,
circa 16e eeuw.
Schatting : €10,000-15,000

**CALLEWAERT
VANLANGENDONCK
GALLERY**

BELGIAN ABSTRACT POST-WAR ART

INFORMAL ART IN BELGIUM

10 September – 19 November 2023

**HUGO CLAUS
ANTOINE MORTIER
SERGE VANDERCAM
RENÉ GUIETTE
MAURICE WYCKAERT
ROGER RAVEEL
ENGLEBERT VAN ANDERLECHT
JULES LISMONDE
VIC GENTILS**

**PAUL VAN HOEYDONCK
WOUT VERCAMMEN
JAN SAVERYS
POL MARA
JEF VERHEYEN
MARCEL-HENRI VERDREN
BRAM BOGART
JAN BURSSSENS
MARK VERSTOCKT**

Callewaert Vanlangendonck Gallery

**I7 Sint-Jacobstraat, 2000 Antwerp
Friday – Saturday – Sunday 2 pm - 6 pm
or by appointment**

**gallery@callewaert-vanlangendonck.com
www.callewaert-vanlangendonck.com**

**Brecht Callewaert +32 475 92 67 24
Yoeri Vanlangendonck +32 476 44 46 11**

GALERIE ALBERT 1er

sinds 1952

JEF VAN GRIEKEN (SCHILDERIJEN EN PASTELS)

Tentoonstelling van 30 september tot 29 oktober 2023

Dinsdag t/m zaterdag van 13u – 19u

Zondag van 14u – 18u

galerie-albert1er.be

02/512 19 44 — Info@galerie-albert1er.be

Magdalenasteenweg 45 – 1000 Brussel

HERFST SALON 2023

Kunst en Antiek

Château de Deulin

Zaterdag 30 september en zondag 1 oktober,
zaterdag 7 en 8 oktober 2023
van 11 u tot 19 u

Ingang: € 8

Restaurant op het domein in de Tour

Deulin bevindt zich op 110 km van Brussel en Luxembourg.
GPS : Fronville. Château.

Rue du château, 4 – B 6990 Deulin (Hotton)

Tél. +32(0)84 46 66 16 – GPS : Fronville château – www.espacedeulin.be

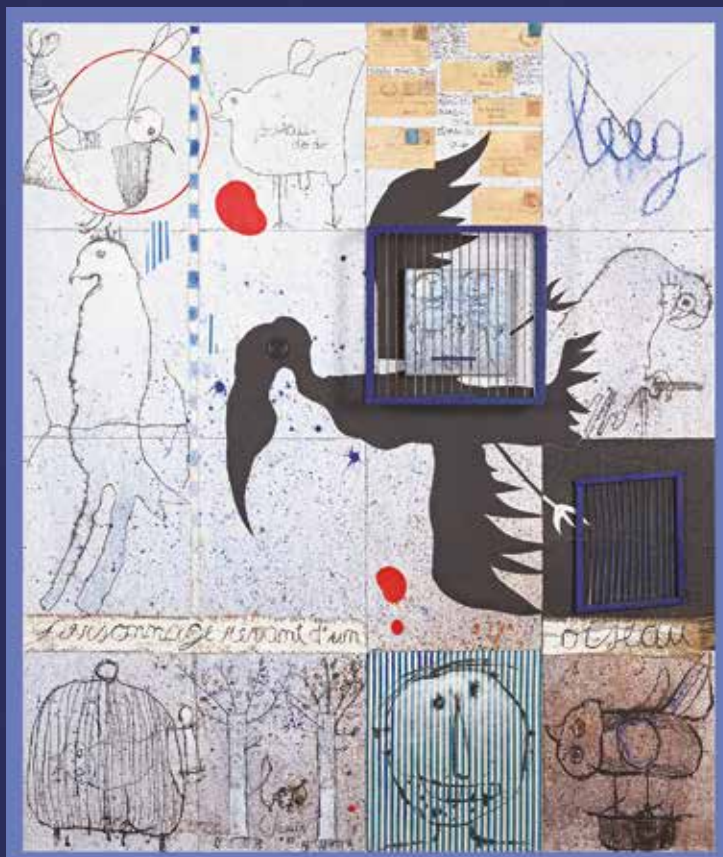
GALERIE JOS DEPYPERE PRESENTEERT

"FLYING DREAMS" CHRISTIAN SILVAIN

Galerie Jos Depypere nodigt u uit voor
een ongeziene retrospectieve met werk van
Christian Silvain van 1970 tot nu

EXPO 14.10.2023 - 05.11.2023

Open donderdag t.e.m. zondag
Van 14u tot 18u30 of op afspraak

JOS DEPYPERE
1944

Kerkstraat 59, 8520 Kuurne

+32 475 45 96 68

info@galriedepypere.be

www.galriedepypere.be

**KNOKKE-HEIST
GALLERY WEEKEND
28 & 29 OCTOBER**

ARTKNOKKE-HEIST.BE

KNOKKE HEIST

 Belfius

Inhoud

Voorbij het waarneembare

Hilma af Klimt en Piet Mondriaan

34

Het modebeeld van Carlijn Jacobs

22

De centuurgesp

56

VOLG ONS OP INSTAGRAM
@ARTMAGAZINECOLLECT

hoofdredacteur
Els Bracke

redactie
Christophe Dosogne
Trice Hofkens

eindredactie
Annemiek van Grondel

medewerkers
Gilles Bechet
Tamara Beheydt
Jean-Marc Bodson
Celine De Geest
Gwennaëlle Gribaumont
Elien Haentjes
Anne Hustache
Guy Kokken
Jana Pollet
Erik Rinckhout
Christine Vuegen

vertaling
Didier Vanhede

vormgeving
Renaldo Candrea
Freek Lukas

advertenties
Joris van Glabbeek
Tel.: 09/216.20.24
collect.net@ips.be

Collect AAA is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de geplaatste advertenties. Enkel de adverteerder kan hiervoor aansprakelijk worden gesteld.

druk
Graphius Gent

verdeling
Boekhandel
AMP
De Post

abonnementen
Abonnementenland
Ambachtenlaan 21 Unit 2A
3001 Heverlee
Tel.: 02/808.55.23
België € 49,50 Europa € 70
Abonnementen worden automatisch verlengd en gelden tot wederopzegging uiterlijk twee maanden voor afloop. Een cadeau-abonnement loopt automatisch af. Voor een adreswijziging, een opzegging, een ontbrekend nummer of een andere vraag gaat u naar de website www.aboland.be.

redactiesecretariaat
Begijnhoflaan 464 G
9000 Gent
Tel: 09/216.20.20
collect@ips.be
www.collectaaa.be
B.T.W.: BE 0432.544.477

Lid van WE MEDIA

verantwoordelijke uitgever
Patrick Snoeck
Begijnhoflaan 464G - 9000 Gent
Voor de beeldende kunstenaars en de fotografen: CISAC/SABAM
© SABAM Belgium 2023

cover
Albrecht Bouts, *Mater Dolorosa*, na 1490, privéverzameling. © KIK-IRPA, Brussel. Te zien op de expositie bij Dieric Bouts in M Leuven. © M Leuven.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze ook zonder toestemming van de uitgever. meningen, feiten, weergegeven in onderkende artikelen of bijdragen aan dit blad vallen onder de verantwoordelijkheid van de betreffende auteur. redactie en uitgever zijn hiervoor niet aansprakelijk. COLLECT is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de geplaatste advertenties. Enkel de adverteerder kan hiervoor aansprakelijk worden gesteld.
© arts antiques auctions, Gent

Nieuwe blik op een vergeten grootheid

Edito

Dieric Bouts

48

40

Hiroshi
Sugimoto

Mogen we voor één keer hier uw aandacht vragen voor onze agenda's? Naast alle artikelen, groot en klein, veilingverslagen, interviews, besprekingen en dossiers houdt COLLECT er sinds jaar en dag aan om een agenda te publiceren met de nationale veilingen en die van onze buurlanden, een met de meest interessante kunstbeurzen en ten slotte een agenda met een overzicht van alle Belgische museatentoonstellingen en vele galerietentoonstellingen. Ze zitten een beetje verstopt achter in uw magazine, maar deze agenda's zijn telkens de neerslag van zorgvuldig en tijdrovend werk van onze redactie. Vele malen lag de vraag om ermee verder te gaan op tafel, maar telkenmale overtuigden we onszelf van dit onmisbaar

werkinstrument voor jullie lezers/verzamelaars. Maar het kon beter, beseften we ook. Vanaf deze maand koppelen we achteraan, de korte expositiebesprekingen aan onze agenda's die we met enkele eyecatchers nog aantrekkelijker maken. Bij deze een warme oproep om tijdig (minimum zes weken vooraf) uw informatie door te sturen naar christophe.dosogne@ips.be. Na dit agenda-intermezzo richt u uw aandacht zoals vanouds op de rest van de inhoud. We laten deze maand Joost Vanhaerents aan het woord over verzamelen en Tyr Baudoin over het handelen in kunst. Marjan Debaene, afdelingshoofd Oude Kunst, en curator Peter Carpreau bij M Leuven doen uit de doeken waarom Dieric Bouts de belangrijkste Vlaamse Meester is van wie u misschien nog nooit gehoord heeft. En uw agenda zal vollopen met nog meer incontournabele exposities, zoals over Bill Viola in Luik, Hilma af Klint en Mondriaan in Den Haag, Jan Van Imschoot in het S.M.A.K. en Europalia met gastland Georgië. Mocht u toch nog verder zoeken: check onze agenda. We zijn er bijzonder trots op.

Els Bracke

RUBRIEKEN & COLUMNS

- 8 Up to date
- 12 Kopstukken
- 64 Musea
- 72 Kunstinzicht: Atelier Ecrú Gallery
- 73 Galeriers
- 77 Kunstinzicht: Galerie Gomis
- 20 Kunstenaar van de maand: Lola Daels
- 22 Fotografie in de kijker: Carlijn Jacobs

DOSSIERS

- 14 Gen voor verzamelen: de Vanhaerents-collectie
- 24 Jan Van Imschoot: Le grand retour
- 28 Art on Paper: verzameltips van experts
- 32 Bill Viola: video is vloeibaar

- 34 Hilma af Klint en Piet Mondriaan
- 40 Hiroshi Sugimoto: de eeuwigheid vatten
- 44 Georgië, smeltkroes van culturen
- 48 Dieric Bouts: nieuwe blik op een vergeten grootheid
- 56 De ceintuurgesp
- 60 Handelaar in oude kunst Tyr Boudauin
- 82 Veiling: schatten uit de Stoclet-collectie

VEILINGEN

- 84 Veilingen wereldwijd
- 86 Veilingen België

AGENDA

- 70 Museumagenda
- 78 Galerieagenda
- 96 Veilingagenda
- 99 Beursagenda
- 100 Adressen en zoekertjes
- 101 Veilinghuizen

Op de hoogte blijven van alle nieuwtjes?

Meldt u nu aan voor onze maandelijkse nieuwsbrief door uw e-mailadres te mailen naar collect@ips.be.

Brussel in kunst en erfgoed

De **Brusselse Biennale of Eclectic Architecture** brengt een eerbetoon aan de Eclectische Beweging (1830-1914), die met een combinatie van liefde voor de geschiedenis en artistieke vrijheid een nieuw stadsdecor creëerde in Brussel. Verspreid over twee weekends zijn er geleide bezoeken aan interieurs, wandelingen met gids en lezingen die de grote verscheidenheid aan architecturale werken belichten. www.explore.brussels ■ **Van Buuren Museum & Tuinen** heeft de eer opgenomen te zijn in het internationaal gerenommeerde netwerk European Route of Historic Gardens, een culturele route opgericht in 2016 door de Raad van Europa met als doel het culturele erfgoed van historische tuinen in Europa te behouden. De Tuinen van Buuren zijn een waar meesterwerk van de bekende Belgische landschapsarchitecten Jules Buysens (1872-1958) en René Pechère (1908-2002). www.museumvanbuuren.be ■ De gemeente **Elsene** organiseert opnieuw het **Artiestenparcours** in de Universiteitswijk, in samenwerking met vzw We Art XL. Van 12 t/m 15-10 wordt gratis een breed scala aan culturele activiteiten gepresenteerd, zoals tentoonstellingen, concerten, lezingen, performances en voorstellingen. Centraal staat een grote groepstentoonstelling met 150 professionele en amateurkunstenaars in de voormalige elektriciteitscentrale Volta. Er is voor elk wat wils. www.weartxl.brussels

Edgar Farhay, *Untitled*. © de kunstenaar. Te zien tijdens het Artiestenparcours in Elsene.

Hommage aan Edgar Scaufaire

In de 20e eeuw was Edgar Scaufaire (1893-1960) een van de meest veelbelovende kunstschilders van Luik. Zijn werken zijn doordrongen van het imaginaire, het vreemde, poëzie, dromen en een vredige zachtheid. Stilistische parallellen kunnen worden getrokken tussen zijn werk en dat van Marc Chagall, naar wie de kunstenaar ook verwijst. Beiden deelden een voorliefde voor droomachtige, zelfs surrealistische sferen met een meer expressionistische inslag. Van de kubisten leent Scaufaire de artistieke taal, formeel gaat de vergelijking met Georges Braque op. Bovendien staan zijn menselijke figuren dicht bij die van Picasso of Modigliani. Sommige van zijn naakten doen denken aan die van Matisse en sommige van zijn landschappen aan Gustave De Smet. Dicht bij een vorm van realisme, soms in een stijl die kan worden omschreven als post-kubistisch, vormen portretten, zelfportretten, vrouwenfiguren, harlekijnen, katten, landschappen en stillevens een oeuvre met geordende composities. Veel van de schilderijen van de kunstenaar bevinden zich vandaag nog in privécollecties, waaronder die van de Stichting Albert Vandervelden. Deze stichting organiseert nu in samenwerking met de Vrienden van het Filharmonisch Orkest van Luik een hommagetentoonstelling in de Galerie des Beaux-Arts in Luik. Dit is een unieke kans om er een selectie van te bewonderen. De tentoonstelling *Le retour du peintre liégeois Edgar Scaufaire (1893-1960)* is te bezoeken van 05-10 t/m 05-11. www.chateaufanson.com

Edgar Scaufaire, *Stilleven met druiven*, 1958, olieverf op paneel, 45,2 x 36,39 cm. Met toestemming van Stichting Albert Vandervelden.

Kunstkoorts van Deulin tot Knokke

↓ Elen Braga, *The course of Empire*, 2022, wandtapijt. © de kunstenaar. Foto: Isabelle Arthuis. Te zien bij Waldburger Wouters

De eerste twee weekends van oktober kan je naar de **kunst- en antiekbeurs** in het sfeervolle **kasteel van Deulin**. Er worden 19 bekende en minder bekende exposanten gepresenteerd in de verschillende zalen van het kasteel, maar ook in de Orangerie, de Kapel, de voormalige Stallen en onder het imposante eiken dak van de Staatsschuur. Ook dit jaar wordt de traditie voortgezet van een gastkunstenaar en is de Nederlandse kunstenaar en kunsthistoricus Menno Balm uitgenodigd. Een ideale gelegenheid voor een andere beleving van een kunstbeurs in de intimiteit van een kasteel op 30-09 en 01-10 en

op 7 en 8-10. www.espacedeulin.be ■ De 16e editie van **Museum Night Fever**, de beroemde nacht van de Brusselse musea, gaat dit jaar door op 21-10. Tussen 19 en 01 uur presenteren 33 musea werk van opkomende kunstenaars en collectieven met een innovatief, extravagant en multidisciplinair programma. Bezoekers kunnen ook deelnemen aan allerhande workshops en performances of naar de afterparty in C12 of de Botanique. Ook Bozar is dit jaar terug van de partij voor dit evenement. www.brusselmuseums.be ■ Het werk *The course of Empire* (2022) van de **Braziliaanse Elen Braga** werd aangekocht door de

↓ Kunst- en antiekbeurs in Château de Deulin. © Château de Deulin.

Vlaamse Gemeenschap. Het negen meter brede wandtapijt op een gebogen houten constructie is een panoramische voorstelling van haar eigen persoonlijke traject, met een verhaal over haar geboorteland vanaf de kolonisatie tot het heden. Braga woont in Brussel en wordt vertegenwoordigd door Waldburger Wouters, waar nog tot 28-10 haar werk te zien is in de groepsexpositie *Seduction of a Cyborg*. www.waldburgerwouters.com ■ Het laatste weekend van oktober vindt de 35e editie plaats van het **open galerieweekend Art Knokke-Heist** met als doel kunst toegankelijk te maken voor iedereen. Onder de deelnemende galeries zowel nieuwkomers als gevestigde waarden met onder andere Baronian Knokke, Bogert Gallery, Guy Pieters Gallery en nog vele andere. www.artknokke-heist.be

Nieuwkomer Ostantix

De veilingwereld is een nieuw veilinghuis rijker. De broers Kenneth en Glenn Vyvey openen Ostantix Auctions in Oostende. Ze hebben meer dan een decennium gereisd in Europa, op zoek naar tijdloze schatten, inboedels en unieke kunstwerken. In hun nieuwe showroom kan je de zorgvuldig samengestelde selectie van antiek, porselein, vintage, design en verzamelobjecten verkennen en je onderdompelen in de schoonheid en geschiedenis van elk item. Ostantix heeft innovatie omarmd en focust op live onlineveilingen, waardoor verzamelaars en liefhebbers van over de hele wereld live kunnen deelnemen. De deuren openen dit najaar met een eerste veiling op 24 en 25 oktober met Aziatische en Europese kunst, vintage en design. www.ostantix-auctions.com

↓ Nieuw veilinghuis Ostantix Auctions opent in Oostende. © Ostantix Auctions.

Op ontdekking in Gent

↙ Hilde Van Wambeke, *Welisweer*, 2023, acrylverf op paneel, 46 x 26 cm. © de kunstenaar. Te zien tijdens kunstbiënnale *Road to Nowhere* in Gent.

↙ Sofie Muller, *Albasteen sculptuur AL/LVII/17*, 2017, 18 x 20 x 30 cm. © de kunstenaar. Foto: Peter Willems. Te zien tijdens kunstbiënnale *Road to Nowhere* in Gent.

In het Prinsenhof in Gent wordt de eerste kunstbiënnale georganiseerd met als titel **Road to Nowhere**. Curator Geert Van Hijfte koppelt 37 kunstenaars, met namen als Sofie Muller, Gideon Kiefer, Ilse Popelier, Willem Cole en Hilde Van Wambeke, aan

18 bijzondere locaties binnen de wijk, zowel in privéhuisen, in de openbare ruimte als gebouwen waar je anders zelden of nooit komt. Een ideale opportuniteit voor ontdekking en verwondering op 7,8, 14 en 15-10. www.kunstbiennale.be

■ Liefhebbers van filmkunst kunnen naar **Het Internationaal Filmfestival** van Vlaanderen in Gent dat, in samenwerking met S.M.A.K. en Art Cinema OFFoff Gent, een reeks video- en filmwerken van drie kunstenaars presenteert: Josef Dabernig (Oostenrijk), Hito Steyerl (Duitsland) en de Belgisch-Franse Chantal Akerman. De vertoningen staan op het programma op respectievelijk 11, 12 en 13 oktober. www.smak.be en www.filmfestival.be ■ In Gent komt creatief talent van eigen bodem samen in **BA&DF, Belgian Art & Design Fair**, gecureerd door Wim Lambrecht, Han Decorte en Marie Mees. Het thema van de beurs is 'Ergens tussen kunst en design' en brengt een verzameling objecten samen maar biedt ook de mogelijkheid voor ontmoetingen met inspirerende makers en denkers. Deze editie krijgt een nieuwe locatie en vindt plaats in Het Arsenal in Gentbrugge, een voormalige NMBS-werkplaats die een nieuwe bestemming krijgt als culturele hub; deze wordt ingericht met een tijdelijke scenografie van interieurarchitect en kunstenaar Guillaume Van Moerkercke. Te ontdekken van 19 t/m 22-10. www.ba-df.be ■ Ook over de grens is er Belgisch creatief talent te ontdekken op de **Dutch Design Week in Eindhoven**, het grootste designevenement van Noord-Europa. Van 21 t/m 29-10 verspreid over zo'n 120 locaties in de hele stad. www.ddw.nl

Paris+ par Art Basel & Design Miami Paris

De tweede editie van Paris+ par Art Basel van 20 tot 22-10, verwelkomt 154 prestigieuze galleries, waaronder Clearing, dépendance, Dvir, Hufkens, Jan Mot, Obadia, Vedovi en Zeno X. Uit 34 landen en streken presenteren zij het werk van een of meerdere Franse en internationale kunstenaars, van meesterwerken uit de 20e eeuw tot werken van opkomende kunstenaars. Paris+ par Art Basel biedt een gratis publiek programma aan dat voor iedereen toegankelijk is, in samenwerking met de stad Parijs en enkele van haar culturele instellingen, waardoor de banden met de Parijse culturele scène worden versterkt. www.parisplus.artbasel.com

■ Na een valse start in 2022 opent de eerste editie van de beurs Design Miami Paris, een beurs voor design en decoratieve kunst die ook plaatsvindt in Miami en Basel. In een privé herenhuis in de rue de l'Université (Paris 7e), worden van 17 tot 22-10 twintig Franse en internationale galleries ondergebracht. www.designmiami.com

↙ © Zanele Muholi. Met toestemming van Galerie Carole Kvasnevski & Muholi International Productions. Foto: Hayden Phipps. Te zien op Paris+ by Art Basel.

Van fair naar foire

Slavs and Tatars, *Qit Qat Qlub*, 2015, installatie in de Nationalgalerie in het voormalig Hamburger Bahnhof in Berlijn. Foto: David von Becker. Te zien op Asia Now.

In oktober steken we het Kanaal over om de Londense artscene te ontdekken: design, oude meesters en hedendaagse kunst maar ook Aziatische en Afrikaanse kunst schitteren daar elk op zich in eigen beurzen. Na de vele annulaties en plaatsverschuivingen zou oktober het moment moeten zijn waarop de stad opnieuw tot leven komt, met talloze culturele evenementen die kunstliefhebbers van over de hele wereld aantrekken. Voor designliefhebbers is er van 10 t/m 15-10 **PAD Londen**, een beurs gewijd aan 20e-eeuws en hedendaags design, met Belgische deelnemers Maniera, Objects With Narratives, Spazio Nobile en Modern Shapes Gallery naast internationale grote namen als Carpenters Workshop Gallery en Laffanour / Galerie Downtown. www.padesignart.com ■ Bijna gelijktijdig, van 11 t/m 15-10, huisvest Regent's Park **Frieze London** met hedendaagse kunst en **Frieze Masters**, dat zich richt op moderne en oude kunst. Ook hier zijn landgenoten aanwezig, zoals Clearing, Xavier Hufkens, Damien & The Love Guru, dépendance en Almine Rech bij de hedendaagse kunst en Gisèle Croës, Axel Vervoordt en Maruani Mercier bij de Masters. www.frieze.com ■ De terugkeer van

1-54 Contemporary African Art Fair naar Somerset House belooft een full house te worden met niet minder dan 62 internationale deelnemers, het hoogste aantal tot nu. De beurs die tien jaar geleden werd opgericht om hedendaagse kunst uit Afrika en zijn diaspora een eigen platform te bieden, toont hiermee aan zijn rol dubbel en dik waar te maken. Galerie Gomis en Galerie Nosco maken hier hun opwachting. www.1-54.com/london ■ Later deze maand gaat alle aandacht in Londen uit naar **Indian & Islamic art** (19 t/m 28-10) en **Oost-Aziatische kunst** (26-10 t/m 04-11), met een uitgebreid programma bestaande uit gespecialiseerde tentoonstellingen en veilingen. www.asianartinlondon.com ■ Ook in Parijs richt men zich op Azië met **Asia Now** in de Monnaie, waarbij de aandacht zich niet louter toespitst op de geïdentificeerde machtscentra, maar waar ook opkomende kunstscènes aan bod komen. Het kunstcollectief Slavs And Tatars is gastcurator met een tentoonstelling rond textiel en stoffen uit de hedendaagse Centraal-Aziatische kunst. www.asianowparis.com ■ **AKAA - Also Known As Africa** laat van 20 t/m 22-10 kunst en design zien uit Afrika in het Carreau du

Temple in Parijs. Een van de deelnemers is Nomad Gallery uit Brussel. Een blikvanger op de beurs wordt de monumentale installatie *Limin/en* van Cosmo Whyte, bestaande uit een gordijn gemaakt van geverfde, nikkelen parels onder het glazen dak van het Carreau du Temple. www.akaafair.com

Pierre de Valck, *Bow Console*. Met toestemming van Galerie Philia. Te zien op PAD.

Kopstukken

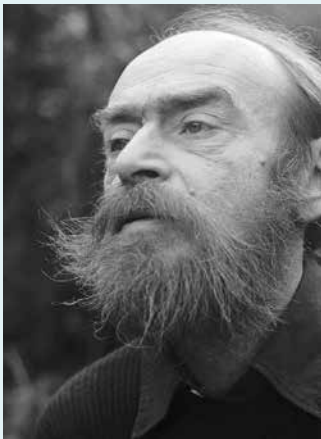

Pierre Cornette de Saint-Cyr

Op 20 augustus overleed Pierre Cornette de Saint-Cyr op 84-jarige leeftijd. Zijn naam zal voor altijd geassocieerd worden met het begin van de verkoop van foto's, stripverhalen en hedendaagse Chinese kunst in Frankrijk. Hij leidde ook de verkoop van prestigieuze collecties, waaronder de hedendaagse kunst van Stéphane Collaro in 2001, de moderne schilderijen van Alain Delon in 2007, het landgoed van Kimiyo Foujita tussen 2011 en 2013 en de haute-couturecollectie van Hélène Rochas in 2016. Een verkoop die een blijvende indruk achterliet was die van de inboedel van het Hôtel Royal Monceau in 2008. Pierre Cornette de Saint-Cyr was een Franse kunsthandelaar en veilingmeester. Hij werd geboren op 5

juli 1940 en richtte zijn eigen veilinghuis op, genaamd Cornette de Saint-Cyr, gespecialiseerd in de verkoop van kunstwerken, antiek en andere waardevolle objecten. Ook was hij een bekende persoonlijkheid in de Franse media door optredens in televisieprogramma's en zijn commentaar op kunst en veilingen. "Mijn vader was een stralend, enthousiast persoon, die ons passie, hoffelijkheid en liefde voor anderen bijbracht. Als onvermoeibare ontdekker hield hij zijn jeugdige nieuwsgierigheid tot het einde toe intact", zei zijn zoon Arnaud, de huidige voorzitter van Bonhams Cornette de Saint-Cyr, naast zijn broer Bertrand, directeur van de inventaris.

© Bonhams.

Georges Meurant

Kunstenaar Georges Meurant (1948-2023) overleed op 29 augustus in Brussel. Zijn artistieke aanpak kenmerkte zich door een onwrikbare esthetische zuiverheid, altijd op zoek naar het juiste concept, de juiste verhoudingen en de juiste kleuren. Onlangs voltooide hij een werk voor een nieuw aangebouwde kubus die fungeert als Atrium Résidence Palace in het hoofdkantoor van de Europese Raad en de Raad van de Europese Unie in Brussel.

© Wikipedia.

Claude Ruiz Picasso

Claude Ruiz Picasso (1947-2023), de jongste zoon van Pablo Picasso en de recent overleden Françoise Gilot, is op 76-jarige leeftijd overleden. Gedurende zijn leven vervulde hij de cruciale rol van beheerder van zijn vaders nalatenschap en had hij het auteursrecht op het Picasso-handelsmerk, een rol die hij recent overdroeg aan zijn zus Palo-

ma. Hij speelde een leidende rol bij de organisatie van het Picasso-feest 1973-2023, een indrukwekkend compendium van 50 tentoonstellingen ter ere van de 50e verjaardag van de kunstenaars dood, die in 2023 plaatsvonden in culturele instellingen in Europa en de Verenigde Staten.

© Bettmann Archive/Getty Images.

Anna Koopstra

Internationaal gerenommeerde conservator Anna Koopstra (*1980) heeft op 1 september haar functie als conservator Vroege Nederlandse schilderkunst bij Musea Brugge opgepakt. Haar carrière omvat eerdere posities bij gerenommeerde instellingen, zoals het Suermondt-Ludwig-Museum in Aken, The Metropolitan Museum of Art in New York en The National Gallery

in Londen. Koopstra's specialisatie ligt in het onderzoek naar materialen, technieken en de betekenis van kunstwerken. Haar komst wordt gezien als een waardevolle aanwinst voor Musea Brugge en zal bijdragen aan de ontwikkeling van het nieuwe onderzoekscentrum BRON en tentoonstellingen in BRUSK.

© Musea Brugge.

Didier Fusillier

Sinds 1 september heeft Didier Fusillier de leiding overgenomen van het Grand Palais in Parijs. Sinds 2015 heeft hij met succes het park en de Grande Halle de La Villette geleid, waarbij hij zich heeft ingezet voor culturele democratisering. Zijn toewijding aan het bevorderen van kunst en cultuur heeft hem de kans gegeven om de functie over te nemen van Chris Dercon, die vertrokken is om de Fondation Cartier te leiden.

© Lionel Préau.

Carl Heron

Na het vertrek van Peter Higgs, die meer dan drie decennia conservator van de Griekse en Romeinse collectie was bij het British Museum, en na het aftreden van directeur Hartwig Fischer en adjunct-directeur Jonathan Williams, is archeoloog Carl Heron benoemd tot waarnemend adjunct-directeur. Aangezien het museum nog geen waarnemend directeur heeft, heeft Heron momenteel de tijdelijke leiding. Heron trad in 2016 in dienst van het museum na een loopbaan van 25 jaar aan de Universiteit van Bradford. Zijn specialisatie ligt op het gebied van bioarcheologie en de studie van organische artefacten.

© University of York.

Hartwig Fischer

De Duitse kunsthistoricus Hartwig Fischer (*1962), die sinds 2016 aan het hoofd stond van het British Museum, heeft zijn ontslag ingediend. Deze drastische stap volgt op ernstige tekortkomingen die aan het licht kwamen tijdens een onderzoek naar de diefstal van honderden waardevolle voorwerpen, daterend uit de 15e eeuw voor

Christus, uit de uitgebreide collectie van dit wereldberoemde museum. Fischer, een gerespecteerde Duitse kunsthistoricus, heeft toegegeven dat er scherper gereageerd had moeten worden op waarschuwingen die waren binnengekomen over het mogelijk stelen van voorwerpen door een medewerker.

© Lizzie Edmonds.

Gen voor verzamelen

De Vanhaerents-collectie

De in 2007 voor het publiek opengestelde Vanhaerents Art Collection omvat kunstwerken die zijn aangekocht door een familie met een bijzondere belangstelling voor hedendaagse kunst. Dit najaar is de eclectische collectie in Lille te bewonderen.

TEKST: GILLES BECHET

Walter Vanhaerents is een atypische en gepassioneerde verzamelaar. Hij staat op de door *ARTNews* in 2022 opgemaakte lijst van de tweehonderd invloedrijkste verzamelaars ter wereld. Af en toe leidt hij bezoekers zelf rond bij het bezichtigen van zijn collectie, bewaard in een voormalig industrieel pand van 38.000 m², niet ver van het Brusselse Zuidstation. Sinds 2007 is het door het architectenduo Robbrecht & Daem heringerichte gebouw toegankelijk voor het publiek. De basis van de collectie werd gelegd aan het begin van de jaren 70. Vanhaerents stond toen aan het hoofd van

Toen Walter Vanhaerents kunstenaars als Joseph Beuys en Gerhard Richter ontdekte, veranderde op slag zijn kijk op kunst.

Kehinde Wiley, *St. Sebastian II (Columbus)*. © de kunstenaar / Vanhaerents Art Collection.

een familiebedrijf in de bouwsector. Aanvankelijk kocht hij werken van Belgische kunstenaars in Vlaamse en Brusselse galeries. De jonge verzamelaar bezocht ook musea in het buitenland, met name in Duitsland. Toen hij kunstenaars als Joseph Beuys en Gerhard Richter ontdekte, kreeg hij meteen een heel andere kijk op kunst. Prompt bracht hij zijn hele collectie, toen al goed voor een veertigtal schilderijen, naar een kunsthandelaar en ruilde die voor een werk van Jacques Lipchitz. Van meet af aan was de Vanhaerents-collectie toegespitst op hedendaagse kunst, met werken van nog levende kunstenaars. Aanvankelijk ging het vaak om popart en aanverwante kunststromingen, maar al snel groeide ook de belangstelling voor niet-Europese kunstenaars, met name uit Azië en Afrika.

VERTROUWENSBAND

Walter Vanhaerents beheert zijn collectie nu samen met zijn twee kinderen Els en Joost, die al van kindsbeen af hem vaak vergezellen op bezoeken aan musea en ateliers. "Ik herinner me dat ik nog geen tien was toen hij me meenam naar het atelier van Jeff Koons. Het was de eerste keer dat die zijn reeks *Balloon Dogs* liet zien. Zoiets vergeet je niet", vertelt zijn zoon. De collectie werd bijeengezameld en wordt nog steeds uitgebreid met werken die hoofdzakelijk gekocht worden in galeries. In een halve eeuw tijd is de situatie op de kunstmarkt natuurlijk ingrijpend veranderd. Vanhaerents: "Vroeger had je beduidend minder verzamelaars, terwijl tegenwoordig iedereen hedendaagse kunst verzamelt. Er is heel wat vraag naar, maar het aantal interessante kunstenaars kun je niet uitbreiden. Het is dan ook niet altijd eenvoudig om nieuwe werken aan te kopen."

Mark Handforth, *Stardust*, 2005. © de kunstenaar / Vanhaerents Art Collection.

In de loop der jaren hebben de Vanhaerents een vertrouwensband gesmeed met sommige galleries, maar dat is zeker niet altijd voldoende om een werk op de kop te kunnen tikken. “Nog vóór de vernissage weten alle grote verzamelaars al welke werken er te zien zullen zijn en hoeveel ze kosten”, vertelt de verzamelaar. “Het gebeurt dat alle werken al op voorhand zijn besproken. Het komt ook voor dat een galeriehouder na de opening beslist aan welke verzamelaar bepaalde werken zullen worden toegekend. Af en toe krijgen we te horen: ‘We hebben dit werk voor u gereserveerd.’ Het gaat niet altijd om iets dat we willen. We kiezen altijd werken die we persoonlijk graag zien.”

STEUN AAN KUNSTENAARS

Toen Walter Vanhaerents in 2007 besliste zijn collectie open te stellen voor het publiek, was dat niet meteen omdat hij zijn passie voor kunst en zijn werken

‘Vroeger kon je werk na werk van dezelfde kunstenaar kopen, omdat de prijs langzaam steeg. Als je nu echter te lang wacht, kan de prijs al vertienvoudigd zijn’

WALTER VANHAERENTS

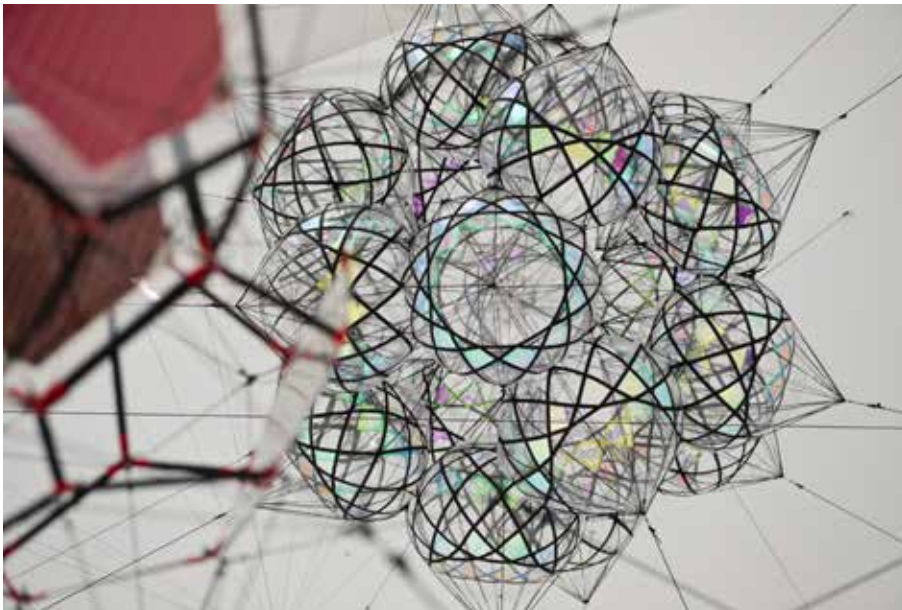
wilde delen met dat publiek, maar eerder in de hoop anderen ertoe aan te zetten zelf ook verzamelaar te worden en zodoende hedendaagse kunstenaars te steunen. In de Belgische openbare collecties tref je trouwens nog altijd weinig werken van hedendaagse kunstenaars aan. Dat verlangen om kunstenaars te steunen is de leidraad van de collectie. “We proberen altijd werk van een kunstenaar te kopen en die zo lang mogelijk te volgen. Dat hebben we gedaan met kunstenaars als Tomás Saraceno, Ugo Rondinone en Urs Fischer. Dat

wordt nu echter steeds moeilijker”, vertelt hij. “Vroeger kon je werk na werk van dezelfde kunstenaar kopen, omdat de prijs langzaam steeg. Die stijging bedroeg pakweg vijf procent per jaar. Als je nu echter te lang wacht, kan de prijs al vertienvoudigd zijn. Zo groot is de impact van de markt op de waarde van een kunstenaar.” Aankopen in veilingzalen zijn eerder uitzonderlijk en hebben betrekking op specifieke werken die nog ontbreken in de collectie. “Mijn vader is altijd al gefascineerd geweest door een reeks lampen van Ugo

Otis Kwame Kye Quaicoe, *Portret van Kortnee Solomon*, 2021. © de kunstenaar / Vanhaerents Art Collection.

verkopen we een werk. Dat doet altijd pijn, omdat het stukken zijn die we graag zagen toen we ze kochten. Onze aankopen doen we met een zeker budget dat we uittrekken voor kunst, en dat ligt min of meer vast. Het gebeurt dus dat we een stuk moeten verkopen omdat we onvoldoende middelen hebben om nieuwe werken te kopen.” Hij vertelt ook dat het beheer van de ruimte en de collectie zo’n 200.000 euro per jaar kost, al proberen ze het maximum te doen met een team van vier personen. De collectie groeit nog steeds aan, op organische wijze. “We blijven galleries bezoeken. We bekijken alles en volgen het reilen en zeilen via de computer en onze smartphones. Interesseert een kunstenaar ons, dan gaan we een stap verder, door contact op te nemen met de galeriehouder.”

Detail van de expositie *Many Suns and Worlds in 2016* van Tomas Saraceno. © de kunstenaar / Vanhaerents Art Collection.

Vader, zoon en dochter Vanhaerents benadrukken dat ze een werk kopen, geen kunstenaar, en dat ze vooral beslissen met hun ogen en hun hart.

KOPEN MET Z'N DRIEËN

Voor een rationeler beheer van de Vanhaerents Art Collection werd in 2018 het concept Viewing Depot in het leven geroepen, een originele formule waarbij de functies tentoonstelling en opberging bijeengebracht zijn in dezelfde ruimte. De tentoongestelde werken krijgen er het gezelschap van andere, opgeborgen in kisten. De meeste schilderijen worden bewaard in een ruimte voorzien van schuifrails. Dit systeem maakt een flexibeler beheer van de werken mogelijk. Sommige worden uitgeleend voor tentoonstellingen of onderzoek.

Al vier jaar beslist Walter Vanhaerents samen met zijn kinderen welke nieuwe werken worden aangekocht voor de Vanhaerents Art Collection. “Met z'n drieën aankopen schept meer mogelijkheden. Soms zijn we het niet eens. We hebben elk onze voorkeuren. Ikzelf ben niet alleen in-

Rondinone: *The Hour of the Poem*”, zegt Joost Vanhaerents. “We hebben er onlangs nog een aangeschaft in een veilingzaal, omdat het stuk uit een interessante periode van zijn carrière stamt en we het voor een redelijke prijs konden kopen.”

Dankzij de coherentie van de collectie over vier decennia heen en dankzij tentoonstellingen en publicaties heeft de Vanhaerents Art Collection bij kunstenaars en galleries een solide reputatie verworven, nog versterkt door het feit dat de familie weinig of niets verkoopt. Joost Vanhaerents: “Soms

‘Mijn zus is minimalistischer, mijn vader eclectischer. Ik doe nooit moeilijk en ben het altijd met hen eens’

JOOST VANHAERENTS

David Altmejd, *The Hunter*, 2007. © de kunstenaar / Vanhaerents Art Collection.

genieur, maar ook fotograaf. Mijn zus is minimalistischer en mijn vader eclectischer. Ik doe nooit moeilijk. Ik ben het altijd met hen eens. Vandaar, als ik zelf iets voorstel, zijn ze sneller geneigd hun fiat te geven”, vertelt Joost Vanhaerents met een glimlach.

Walter en zijn kinderen benadrukken steeds weer dat ze een werk kopen, geen kunstenaar, en dat ze vooral beslissen met hun ogen en hun hart, niet met hun verstand. Vandaar dat ze graag de nodige tijd nemen om te kijken. “Veel vrienden vragen me vaak: ‘ik wil investeren in kunst, wat moet ik kopen?’ Ik antwoord dan altijd dat ze moeten kopen wat ze graag zien en dat zelfs indien het werk na enkele jaren aan waarde heeft ingeboet, het nog altijd een goede aankoop is als ze het nog steeds graag zien”, zegt hij. “Ik heb zelf ook werken gekocht die in waarde zijn gedaald, omdat de galleries de kunstenaars lieten vallen of omdat die kunstenaars niets moois meer creëerden, maar wanneer ik ze bekijk, dan beleef ik er nog altijd evenveel plezier aan. Mocht ik ze nu verkopen, dan krijg ik daar misschien nog twee- of drieduizend euro voor, terwijl ik ze heb gekocht voor vijftien- of twintigduizend euro. Dat is dan maar zo! Als je daar niet mee kunt omgaan, koop je maar beter geen kunst.”

Wat de toekomst van de collectie betreft, maakt Joost Vanhaerents zich niet te veel zorgen, aangezien zijn kinderen en die van zijn zus reeds belangstelling voor kunst betonen. “Het is echt een verhaal vol passie, dat we in onze familie hopelijk kunnen voortzetten.”

 BEZOEKEN

Au bout de mes rêves,
Vanhaerents Art Collection

06-10 t/m 14-01

Tripostal

Lille

www.lille3000.com

Lola Daels

In deze reeks zoomt COLLECT in op de plek van jonge kunstenaars in de hedendaagse (kunst)wereld. Waarom maken zij precies zo'n werk, waar komt hun inspiratie vandaan en hoe zien zij de eigen positie in de kunstwereld? Deze maand: Lola Daels (°1990, Brussel).

TEKST: **ELIEN HAENTJENS**

FOTO: **GUY KOKKEN**

Een bezoek aan het kleine, relatief onbekende Museo Opificio delle Pietre Dure in Florence wakkerde Lola Daels' jeugdliefde voor stenen opnieuw aan. Ook het in de vergetelheid geraakte 'pietra dura', het ambacht om via het inleggen van halfedelstenen gedetailleerde tekeningen te creëren sprak tot haar verbeelding. "Anderhalf jaar lang heb ik gezocht naar manieren om het ambacht zelf te leren, maar de Italiaanse ateliers houden hun kennis het liefst binnen de familie", vertelt Daels. "In Pakistan vond ik wel een moeder en dochter die via het soortgelijke 'parchin kari' mijn tekeningen vertaalden in steen. Tegelijk schreef ik me aan het steenbeeldatelier van de academie in Anderlecht in om zelf aan de slag te gaan." Stapje voor stapje ontdekte zij de geheime kneepjes van het vak. Al kwam er pas echt schot in de zaak toen ze bij de Britse restaurateur Thomas Greenaway op cursus mocht. Daels: "Hoewel hij ook nieuwe stukken creëert, blijft hij in eerste instantie een ambachtsman-restaurateur. Terwijl ik als kunstenaar zowel de techniek als de vormen taal van het ambacht wil uitdagen, innoveren en naar mijn persoonlijke hand zetten." Die liefde voor ambacht spruit voort uit haar interesse in authenticiteit. "Via mijn werk laat ik de toeschouwer nadenken over de betekenis van begrippen als echtheid, waarde en uniciteit in onze geglobaliseerde maatschappij, maar ook over onze drang om objecten te verzamelen", zegt de kunstenaar. "Het fascinerende is dat veel van die ambachtelijke technieken net tot doel hebben om onder meer marmer of de natuur te imiteren. Zo voer ik de komende maanden tijdens mijn M-residentie voor M Leuven onderzoek naar de 'scagliola-techniek. Door een mengeling van plaaster en pigmenten op te schuren krijg je een marmerachtig effect. Normaliter wordt de techniek op tweedimensionale oppervlakken toegepast, maar ik wil proberen om er driedimensionale vormen mee te creëren. Zoals het gemarmerde zeepaardje van het bekende bedrijf Guylian, waarmee ik vragen stel bij de authenticiteit van Belgische chocolade."

ECOLOGISCHE INSTEEL

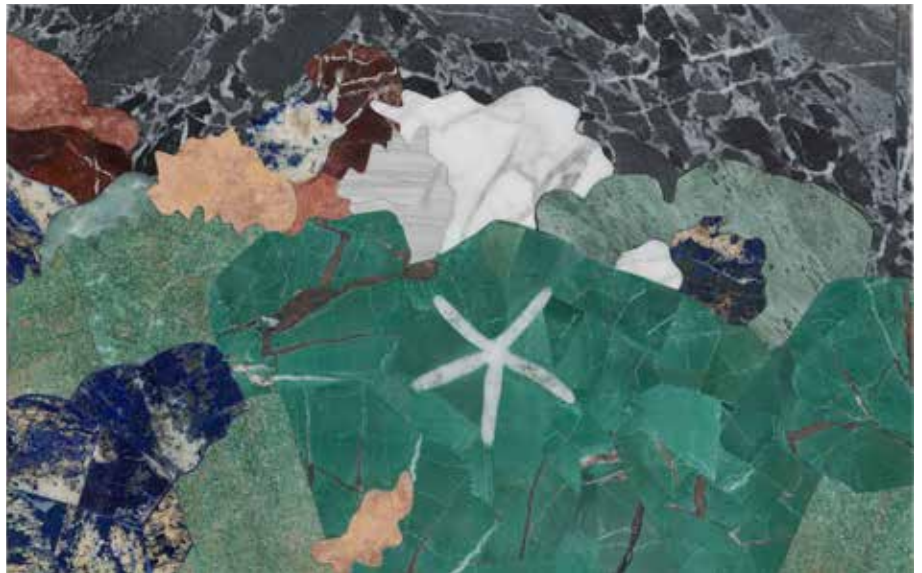
In 2022 kreeg Lola Daels haar eerste solotentoonstelling bij Kusseneers Gallery. Al werd het op haar vraag toch een groepshow. "Ik wilde vooral een goede expo maken, zeker aangezien de galerie best groot is. Daarom heb ik aan Paul Kusseneers gevraagd of ik een curator mocht uitnodigen."

‘Ik combineer engagement met liefde voor mooie objecten’

gen. Uit de longlist met verwante kunstenaars van curator Evelyn Simons hebben we samen een selectie gemaakt”, vertelt Daels. “Bovendien vormde deze show het ideale excuus om mijn eerste werken in pietra dura te verwezenlijken. Geïnspireerd door het bedreigde Groot Barrièrerif bij Australië concipieerde ik zes taferelen die de kleurrijke onderwaterwereld verbeelden. Zonder de steun van Paul had ik dit hele project nooit kunnen realiseren. Bovendien beschikt hij over een zeer goed netwerk van verzamelaars. Zelf heb ik vooral curatoren van musea en artspaces uitgenodigd. Maar ik heb er geen moeite mee dat mijn werk verkocht wordt. Dat de galerij vlak bij mijn appartement ligt, maakt het eenvoudiger om er regelmatig eens binnen te springen.” Toen Daels net na haar afstuderen aan het Brusselse Sint-Lukas op zoek was naar een atelier, hokte ze samen met enkele kunstenaars die later aan de basis zouden liggen van de kunstenaarscoöperatie Level Five. “Het zijn de ontmoetingen met andere kunstenaars en hun steun die het atelierleven zo waardevol maken. Aangezien ik zelf niet graag met de computer werk, ruil ik bijvoorbeeld een vectorieel of teksten voor een tattoo”, lacht ze. “Tegelijk hoop ik een atelier te vinden waar ik voldoende ruimte heb om op lange termijn mijn plek met alle machines uit te bouwen.”

Faux Shell, 2022, Granito tableau uit lokale en/of gerecycleerde materialen, 57,5 x 57,5 cm, prijs: 3500 euro. © de kunstenaar. Foto: Eline Willaert.

The Great Barrier, 2021-2022, inlegwerk van (half)edelstenen, 35 x 54 x 2,5 cm, prijs: 6900 euro. © de kunstenaar. Foto: Eline Willaert.

SCHRIJNEND

Daarnaast hecht de kunstenaar ook veel waarde aan het contact met curatoren. Tijdens de STRT Kit-residentie van AAIR Antwerpen, dat intussen Morpho heet, kwam er elke maand een andere curator langs. Zo kwam zij onder meer in contact met Heidi Ballet. Daels: “Later heeft ze mijn werk aanbevolen bij de Vlaamse gemeenschapscommissie, waardoor *It’s not what it used to be* (2019) in de collectie van het Middelheim terecht kwam. Met een installatie van twee ton zand en een in 3D geprint emmertje in de vorm van de Notre-Dame in Parijs reflecteerde ik over de brand, en de manier waarop president Emmanuel Macron aankondigde het gebouw binnen de vijf jaar authentiek en exact zoals het was herop te bouwen. Terwijl dat grootse verlangen miljarden kost, leven tienduizenden mensen in armoede of zelfs zonder dak boven hun hoofd. Dat velen van hen op de vlucht zijn voor problemen die wij als westerlingen veroorzaken, maakt het helemaal schrijnend.” Na de expo in het Middelheim kocht het museum een tweede werk van haar aan, dat intussen een permanente plek heeft in het Antwerpse sculpturenpark. “Met *150,3 kg CO2* (2022) zet ik mensen aan het denken over de rol van giganten als Shell, over het Antropoceen of de onomkeerbare menselijke impact op de planeet”, zegt ze. “Hoewel ik het mezelf daarmee niet makkelijk maak, gebruik ik vooral efemere en natuurlijke – of zogezegd waardeloze – materialen. Al vormt net deze sculptuur daar een uitzondering op. De titel verwijst naar de hoeveelheid energie die nodig was om de sculptuur via de ambachtelijke rocailletechniek te creëren.

Die techniek was in de 19e eeuw populair om de natuur na te bootsen in rotspartijen of meubilair voor parken.” Die ecologische insteek is langzaam een cruciaal onderdeel van het oeuvre van Daels geworden. “De tijdsgeest schreeuwt erom, en ook in mijn persoonlijke leven probeer ik zo plantaardig mogelijk te eten of mee te lopen in manifestaties”, knikt ze. “Hoewel ik me al heb afgevraagd of ik niet beter activist was geworden, ben ik er nu van overtuigd dat ik met mijn kunst eenzelfde boodschap kan brengen, maar dan voor een ander publiek. Hoewel mijn werk niet te zwaar of belerend mag zijn, vormt onderzoek in al zijn verschillende vormen een rode draad. Op grote witte bladen verzamel ik doorlopend mijn bedenkingen en ideeën, zodat ik er makkelijk op kan terugrijpen. Dankzij kunst kan ik mijn engagement combineren met mijn liefde voor mooie objecten.”

BEZOEKEN

Junk Culture – City Art
t/m 05-11
Verbeke Foundation
www.verbekefoundation.com

150,3 kg CO2
Permanent
Middelheimmuseum
www.middelheimmuseum.be

Toonmoment M
15-03 t/m 01-09
M Leuven
www.mleuven.be

Carlijn Jacobs

Contrast tussen koud en warm

De tentoonstelling *Sleeping Beauty* in het Amsterdamse fotografiemuseum FOAM richt de schijnwerpers op het virtuoze talent van de jonge Nederlandse modefotograaf Carlijn Jacobs, zonder dat de stereotypen van de commerciële beeldcultuur in vraag worden gesteld, of zelfs maar gerelativeerd.

TEKST: JEAN-MARC BODSON

Carlijn Jacobs, foto voor *Vogue Italia*, januari 2021. © de kunstenaar.

Op de *Rencontres d'Arles*, in 2011, had het FOAM zijn tiende verjaardag gevierd met de organisatie van *What's*

Next?, een reeks evenementen die stof tot nadenken boden over de toekomst van het medium fotografie. Sindsdien heeft de Nederlandse instelling de modefotografie al menigmaal in de kijker gezet, met werk van zowel opkomende talenten als grote namen van het genre. Denk aan de tentoonstellingen over Harley Weir, Tyler Mitchell en Paul Kooiker, en de groepsexpositie *The Fashionable Show* in 2019-2020. In 2016 was er bovendien de grote overzichtstentoonstelling over Helmut Newton, de superster van de modefotografie, aangevuld met werk van drie jonge talenten, onder wie Carlijn Jacobs (°1991), die momenteel weer te gast is in het FOAM. Dit keer krijgt haar werk alle aandacht. *Sleeping Beauty*, zoals de expositie heet, presenteert foto's die ze heeft gemaakt op bestelling en persoonlijke werken. Een en ander laat zien dat de jonge vrouw sinds ze in 2014 afstudeerde in Den Haag al een indrukwekkende professionele weg heeft afgelegd. Zo heeft ze gewerkt voor merken als Chanel, Gucci, Louis Vuitton en Versace, terwijl foto's van haar werden gepubliceerd in *Vogue*, *Dazed*, *Pop*, *D Repubblica* en *M Le Monde*. In haar vak is zichtbaar zijn in de media van groot belang. De kers op de taart was de foto die ze mocht maken voor de cover van *Renaissance*, het laatste album van Beyoncé. Daarop is de schaars geklede zangeres te zien, gezeten op een kristallen paard.

KOUD-WARM

Op de foto die het FOAM gebruikt als reclamebeeld voor de tentoonstelling *Sleeping Beauty* is een schone slaapster te zien van wie het lichaam deels is verhuld door een strak korset, met een uitdrukkingloos masker op haar gezicht. Dat contrast tussen koud en warm tref je wel vaker aan in het oeuvre van Carlijn Jacobs, zoals te zien in haar portfolio's op de website van

Carlijn Jacobs, het reclamebeeld van *Sleeping Beauty* in het FOAM. © de kunstenaar.

Haar vakkennis strookt perfect met de regels van de mode, tussen chic en eigenzinnig.

Art + Commerce, het agentschap dat haar vertegenwoordigt. Haar vakkennis staat buiten kijf en strookt perfect met de regels van de mode, tussen chic en eigenzinnig. Dat geldt al evenzeer voor haar fantasievolle verbeelding, maar voorlopig slaagt ze er nog niet in een herkenbaar universum te creëren. Dat is eigen aan alle grote modefotografen, zoals Guy Bourdin met zijn provocerende stijl en Peter Lindbergh met zijn drukkende sferen, a priori niet meteen geschikt om de verkoop te stimuleren. Daarbij denken we ook aan de uitgesproken picturalistische Sarah Moon

en de bijzonder stijlvolle Jean-Loup Sieff. En dan heb je natuurlijk nog de geniale Cindy Sherman, over wie het Antwerpse FOMU nog tot in februari een niet te missen tentoonstelling houdt, met als titel *Anti-Fashion*. De stereotypen van de mode worden daarin door de Amerikaanse genadeloos uitgekled. Al bijna een halve eeuw loopt het thema mode als een rode draad door haar oeuvre. Haar foto's tonen figuren die allesbehalve aantrekkelijk zijn en daardoor alle conventies van de haute couture en de gebruikelijke voorstellingen van schoonheid tegenspreken. Het FOAM ziet modefotografie als 'het genre dat het best aanleunt bij de tekenen des tijds en tegelijk de kracht heeft rechtstreeks een breed publiek aan te spreken, zonder woorden'. Dat is ongetwijfeld zo, aangezien het om commerciële fotografie gaat. In plaats van gemakshalve te kiezen voor beelden die iedereen aanspreken, zou een dergelijke instelling misschien beter enige afstand houden en een kriti-

sche, en waarom niet etnografische kijk bieden op de 'inheemse' modefotografie. Kijk maar naar de tentoonstelling *Corps à corps*, nog tot in de lente te zien in het Centre Pompidou, met als centrale vraag: 'Hoe draagt de fotografie bij tot het ontstaan van identiteiten en hun zichtbaarheid?' Dáár ligt ongetwijfeld de toekomst van de fotografie.

BEZOEKEN

Carlijn Jacobs. *Sleeping Beauty*

t/m 17-12

FOAM

Amsterdam

www.foam.org

Jan Van Imschoot

Le grand retour

Jan Van Imschoot, *Ladyboy-Curleyman 3*, 2007, olieverf op doek, 200 x 160 cm. Collectie van de kunstenaar. Met toestemming van Galerie Templon, Parijs/Brussel/New York.

Niet te missen: de overzichtsexpositie *The End Is Never Near* van Jan Van Imschoot in het S.M.A.K. in Gent. De Belgische schilder legt al vijfendertig jaar het eigentijdse menselijk bestaan bloot, dikwijls met een duivels genoeg en via historische elementen. Zelf noemt hij zijn schilderkunst 'anarcho-barok'. Sinds 2013 woont de kunstenaar met zijn vrouw in het rustige Franse dorp Noncourt-sur-le-Rongeant. En zie: zijn werk overtreft zichzelf terwijl de aandacht opnieuw stijgt.

TEKST: CHRISTINE VUEGEN

“Ik ben geboren, los van ieder geloof, in het katholieke Vlaanderen, waar de olieverfschilderkunst is ontstaan en op punt gezet door Jan Van Eyck.” Jan Van Imschoot (*1963, Gent) zegt het in het boek *The End Is Never Near*, dat verscheen in aanloop van zijn overzichtstentoonstelling in het S.M.A.K. Nee, dit is niet het einde van zijn oeuvre. Het is ook de titel van een schilderij uit 1996: een jonge man die, wellicht op een strand, staat te kijken met een hand tegen de zon – de handpalm lijkt bebloed. Het einde is nooit dichtbij. Het kan een moedeloze zucht zijn en het klinkt tegelijk hoopvol. Dubbele bodems typeren de schilderkunst van Jan Van Imschoot. Zodra je een betekenislaag ontdekt, loert alweer een andere om de hoek en springt een betekenisvol detail in het oog. Als kind was Van Imschoot in het Brugse Groeningemuseum al onder de indruk van *Het Oordeel van Cambyses* (1498) van Gerard David. Hij volgde een opleiding schilderkunst aan het KASK in Gent. René Daniels was belangrijk voor hem, naast Van Gogh, Rubens, Manet, Picabia, het dadaïsme, de anarchistische punk en al heel vroeg Tintoretto: “Die weigerde de macht te schilderen”, zei hij later. Schilderkunst van oude meester als Caravaggio, Goya en Velázquez, literatuur, film, donkere episodes uit de geschiedenis: de kunstenaar verdiept zich erin. Als hij met iets aan de haal gaat, is het nooit gratuit.

Jan Van Imschoot, *La Piconera (La trahison conjugale)*, 2022, olieverf op doek, 190 x 170 cm. Met toestemming van collectie Paul & Marie-Rose Declercq-Benoot. Foto: Isabelle Arthuis.

Schilderijen van hem spreken onmiddellijk aan, al laten ze zich niet altijd gemakkelijk ontcijferen. Het grote schilderij *L'échange des bêtises* (2020) kan je een eigengereid conversatiestuk noemen. De deftige heren zijn Manet en, wat meer naar voren, Van Imschoot. Het grijze hoofd dat weerspiegelt in de dobberende champagnekoeler is de oude Tintoretto. Het tafereel herinnert meteen aan *Le déjeuner sur l'herbe* (1863) van Manet: de destijds provocerende picknicksceñe met in de achtergrond de Bijbelse Susanna die tijdens het baden wordt bespied door oude mannen. Maar de primaire inspiratiebron is de Franse film *Les Valseuses* (1974), een anarchistische schelmenkomedie die voor ophef zorgde. Cinema en schilderkunst liggen voor Jan Van Imschoot dicht bij elkaar. Zijn werk kan overkomen als een fragment van een denkbeeldige film, die de kijker kan invullen. *The big castrator* (1995, collectie S.M.A.K.), een hand met een dolk in

Zijn schilderijen spreken onmiddellijk aan, al laten ze zich niet altijd gemakkelijk ontcijferen.

aanslag, zag hij als het beginbeeld van een Hitchcockiaanse film over iemand die wraak neemt op verkrachters. Het is een steunbetuiging aan alle slachtoffers van seksuele delicten. Lang voor #MeToo. In 2007, nadat hij op een terugvlucht van Cuba sekstoeristen hoorde opscheppen, schreef hij een wiegelied en daaruit ontsproot de reeks *Ladyboy-Curleyman*. Van Imschoot wilde de vrouwen met een penis als normaal schilderen. De portretten met fellere kleuren en meer wit demonstreren

Jan Van Imschoot, *Le combat contre l'aube*, 2020, olieverf op doek, 150 x 130 cm Collectie S.M.A.K. Foto: Bertrand Huet-Tutti.

‘Vandaag schommelen de prijzen voor een schilderij tussen 20.000 en 100.000 euro, naargelang het formaat’

RAPHAËL SACHSENBERG
(GALERIE TEMPLON)

hoe zijn schilderstijl verschilt naargelang het onderwerp en hoe klassieke thema's als het naakt en de hermafrodit snerpnd actueel worden. Als hij vroeger vermoorde heersers en martelaressen schilderde, was het een aanklacht tegen geweld. De laatste tijd is geweld subtiel aanwezig. Een voorbeeld is het vlees van een gedood dier in de stillevens uit 2020, die gebaseerd zijn op het 17e-eeuwse oeuvre van Willem Claeszoon Heda, dat al dertig jaar in zijn hoofd zat.

KOPLOPER

Keer op keer komt Jan Van Imschoot voor de dag met een beeld van onze tijd. Dikwijls monkelend en met een grijnzende humor, maar oprecht ernstig, ongelooflijk scherpzinnig en vaak zeer kritisch. Regels, modes en de wensen van de kunstmarkt lapt hij aan zijn laars. Bij zijn eerste museale tentoonstelling in België, in 1997 in Hasselt, noemde curator Bart Cassiman hem een van de koplopers in het peloton van Vlaamse schilders die internationaal doorbreken. Exposities in België en het buitenland volgden snel, onder andere in Galerie Gebauer in Berlijn en Bonakdar

Jan Van Imschoot, *Poltergeist*, 1995, olieverf op doek, 75 x 60 cm. Met toestemming van privécollectie. Foto: Kristien Daem.

Jancou Gallery in New York. In 2002 was er al een grote solo in het S.M.A.K. in Gent. Van Imschoot is helemaal terug van nooit echt weggeweest. De samenwerking met de gereputeerde Galerie Templon (Parijs/Brussel/New York) startte in 2016, nadat S.M.A.K.- directeur Philippe Van Cauteren in 2015 de groepsexpo *La Belgique* cureerde in de galerie in Parijs. De oprichter en eigenaar Daniel Templon had de schilder al veel eerder bezocht in zijn atelier in Gent. Raphaël Sachsenberg, directeur van de galerie in Brussel, spreekt over het belang van het oeuvre en de stijgende belangstelling: “In de ogen van Daniel is Jan Van Imschoot vandaag de dag beslist een van de beste schilders in België, en misschien zelfs internationaal. Hij is momenteel internationaal minder bekend dan andere beroemde Belgische kunstenaars, maar volgens ons zou dat moeten veranderen. Hij onderscheidt zich door de originaliteit van zijn kunst en zijn sterke persoonlijkheid. De extreme rijkdom van zijn schilderkunst passioneert Daniel Templon. Elk schilderij is ongemeen rijk aan lagen en lezingen, codes, symbolen, elementen, geschiedenissen. We bevinden ons in de traditie van de grote schilderkunst, terwijl Jan uiteraard de schilder blijft die hij is. Een schilderij van hem verwekt bij iedereen onmiddellijk een emotie. Aantreking of afstoting, het doet er niet toe, het is een sterke emotie. Dat is vrij zeldzaam, hè?” Sachsenberg vervolgt: “Jan slaagt erin om op een echt buitengewone manier een beeld te geven van de actualiteit door gebruik te maken van elementen uit het verleden. Het is een vermenging van heden en verleden, maar zijn schilderkunst is absoluut heden-

Regels, modes en de wensen van de kunstmarkt lapt hij aan zijn laars.

daags. Voor Jan is elk kunstwerk vandaag hedendaags omdat we ernaar kijken in het nu, door de ogen van onze tijd. Dit geldt ook voor cinema en muziek. Hij heeft, zoals veel kunstenaars, een grote gevoeligheid voor wat er om hem heen gebeurt. Wat hem misschien ook buitengewoon maakt, is dat hij permanent alert is en met een grote intelligentie niet alleen een visie op de eigentijdse maatschappij weet over te brengen, maar ook visionair kan zijn. Lang geleden sneed hij al onderwerpen aan als transgenders en genderongelijkheid, wat natuurlijk altijd actueel was maar nu veel meer.”

LOUTER PICTURALE HOOGTEPUNTEN

Tot nu toe waren er vijf solotentoonstellingen bij Templon. Sachsenberg: “De eerste twee verkochten met mondjesmaat.

Sinds de derde is alles snel verkocht. Het was *Le bouillon de onze heures* in 2020, een coherente expo van stillevens in Brussel. Hetzelfde gebeurde in 2021 in de galerie in Parijs in zijn solo met als hoofdonderwerp Manet, waarbij een catalogus verscheen. Iedereen zag direct dat de picturale kwaliteit heel hoog was, misschien beter dan ooit. Meer en meer mensen praten over zijn werk, meer en meer kunstinstellingen zijn geïnteresseerd, meer en meer verzamelaars kopen werk. Ook zijn laatste tentoonstelling in Parijs in maart van dit jaar was een succes. Vandaag schommelen de prijzen voor een schilderij tussen 20.000 en 100.000 euro, naargelang het formaat. Tekenend doet hij nog zelden, maar het kan zijn dat hij de komende jaren tekeningen toont. De prijs voor een tekening van pakweg 30 x 40 cm ligt rond de 5000 euro.” Volgens Sachsenberg staat Jan Van Imschoot weer op het voorplan in de Belgische kunstscene. “De laatste drie jaar is werk aangekocht door het S.M.A.K., Mu.ZEE, M Leuven via de Vlaamse Gemeenschap, en KANAL-Centre Pompidou overweegt een aankoop”, vertelt hij. “Ik heb werk kunnen plaatsen in belangrijke privécollecties in België en grote collecties in Zwitser-

land, Duitsland en Griekenland. We werken aan de internationale uitstraling. Vroeger is in de VS veel werk van Jan verkocht. Ik ben ervan overtuigd dat zijn solo in 2025 in Galerie Templon in New York een succes zal zijn. Niet alleen de interesse en de erkenning gaan de hoogte in. Jan Van Imschoot was vijftig toen hij naar Frankrijk verhuisde. En voilà, het resultaat is er. Hij is nu zestig en zijn schilderkunst is een aaneenschakeling van picturale hoogtepunten.”

BEZOEKEN

Jan Van Imschoot. *The End Is Never Near*
S.M.A.K.

Gent
www.smak.be
07-10 t/m 03-03

LEZEN

Jan Van Imschoot. *The End Is Never Near*,
tekst Selen Ansen et al., Mercatorfonds, i.s.m.
Galerie Templon en S.M.A.K, Engelse, Franse
en Nederlandse uitgave, 234 pagina's, ISBN:
9789462303300. Prijs: € 55.

Jan Van Imschoot, *L'échange des bêtises*, 2021, 190 x 340 cm, olieverf op doek. Met toestemming van Galerie Templon, Parijs/Brussel/New York. Foto: Bertrand Huet-Tutti.

Art on Paper

Verzameltips van experts

Paul Van Hoeydonck, *untitled*, 1955, papier, 52,7 x 39,9 cm. © de kunstenaar. Te zien bij Gallery Maurice Verbaet.

De hoofdstedelijke kunstbeurs Art on Paper heeft zich in de afgelopen jaren ontwikkeld van een bescheiden niche-evenement tot een gevestigde waarde in het Belgische kunstlandschap. Drie sleutelwoorden: toegankelijkheid, verscheidenheid en kwaliteit. We vroegen twee experts om advies bij het verzamelen van kunst op papier.

TEKST: **ELS BRACKE**

Een kenmerk van Art on Paper, de jaarlijkse kunstbeurs in Brussel, is de diversiteit aan deelnemende galleries. Anne Bambynek, curator van de hedendaagse kunstcollectie van de Nationale Bank van België en lid van het selectiecomité van de beurs, vertelt te merken dat, terwijl Belgische galleries altijd een prominente aanwezigheid hebben gehad, internationale galleries steeds vaker de weg naar Brussel weten te vinden. Bovendien begint oude kunst, die vaak op papier is vastgelegd, hier een steeds belangrijkere rol te spelen.

Maurice Verbaet, galeriehouder gespecialiseerd in kunst uit de tweede helft van de twintigste eeuw, kan dat beamen. Hij vertegenwoordigt tientallen kunstenaars, waarvan velen al zijn overleden. "We tonen werk van Hugo Claus, Paul Van Hoeydonck, André Willequet, Lukasz Kur-

'De ervaring leert ons dat je een goede kunstenaar herkent wanneer hij een goede tekenaar is'

MAURICE VERBAET

zatkowsky, Jean Rustin en Pierre Célice," somt hij op. "Kunstenaars die vernieuwend waren voor de tijdsgeest en die nog mogelijkheden bieden naar valorisatie, daarmee bedoel ik dat deze werken nog laag geprijsd staan."

Het selectiecomité van Art on Paper hecht veel waarde aan kwaliteit. De leden hebben diverse achtergronden en verschillen soms van mening. Bambynek wijst er echter op dat onder de leiding van Joost Declercq de beurs zich richt op verscheidenheid, wat bezoekers de mogelijkheid biedt om verrast te worden. Als het gaat om het verzamelen van kunst op papier, adviseert Bambynek beginnende verzamelaars om hun intuïtie te volgen en de oprechte hand van kunstenaars te volgen die hen direct aanspreken. Ze moedigt aan om aandacht te besteden aan de afwerking van het papier en de kracht van handgetekende lijnen. Kunstenaars op papier brengen denken en tekenen vaak samen in een enkel creatief proces, wat de kunst op papier een unieke en intieme dimensie geeft. "Kunst op papier is zeer toegankelijk", zegt ze. "Dit maakt het echter niet minder gelaagd of spannend dan schilderkunst. Denken en tekenen gebeuren simultaan. Daarom werken alle kunstenaars op

Angels Grau, *Invisible Colla Alt*. Te zien bij Nicolas Auvry Gallery.

'Tekenkunst blijft een medium waar intimiteit en directheid de boventoon voeren en waar je het gevoel krijgt dat je de kunstenaar beter leert kennen'

ANNE BAMBYNEK

een bepaald moment op papier. Ik vind de meest indrukwekkende kunstenaars degene die papier beschouwen als het vertrekpunt voor een visueel gesprek. En als je goed zoekt, kun je (betaalbare) werken van grote meesters ontdekken of in aanraking komen met opkomende kunstenaars."

BETAALBARE KUNSTMARKT

De evolutie van werken op papier in de huidige kunstmarkt is moeilijk te voorspellen, maar Verbaet merkt op dat werken op papier steeds meer waardering krijgen en dat dit medium een blijvende plek heeft veroverd in de kunstwereld. "De ervaring leert ons dat je een goede kunstenaar herkent wanneer hij een goede tekenaar is",

Frank Stella. Te zien bij Galerie Brachot.

Nour-Eddine Jarram, *The Wait*, 23-08-2022, aquarel op papier, 21 x 29,7 cm. © de kunstenaar. Te zien bij Maurits van de Laar.

'Dat tekenkunst betaalbaar is, betekent niet dat deze geen plaats aan het veroveren is op de kunstmarkt'

ANNE BAMBYNEK

zegt hij. "Meestal is dit op papier en aangezien papier goedkoop is en hij het papier vernietigen kan wanneer hij het werk af zou keuren, zijn de blijvers van goede kwaliteit. Ook niet te prijzig en dit geldt dan ook voor de verzamelaar." Hij wijst ook op kunstenaars wier papieren werken even duur of zelfs duurder zijn dan hun doeken, zoals Stephane Mandelbaum.

Ook Bambynek deelt deze mening: "Het mooie van tekenkunst is dat deze in vele vormen voorkomt en een breed publiek kan aanspreken. Niet alleen kleinere formaten en spontane expressie, maar ook de combinatie van verschillende media, zoals collages of installaties, kunnen zowel beginnende verzamelaars als experts bekoren. Deze elementen dragen bij aan betaalbare prijzen, al betekent dit niet dat tekenkunst geen plaats aan het veroveren is op de kunstmarkt. Ook kunstenaars halen inspiratie uit technieken op papier. Zo speelt bijvoorbeeld het Frans Masereel Centrum een belangrijke rol in het ondersteunen van kunstenaars in hun creatieve zoektocht. Het blijft een medium waar intimiteit en directheid de boventoon voeren en waar je het gevoel krijgt dat je de kunstenaar beter leert kennen, denk maar aan Goya of Rembrandt. Ik raad beginnende verzamelaars aan zich te verdiepen in wat er leeft, voordat ze van start gaan. Kijk en lees, bezoek tentoonstellingen, beurzen en galerijen. Dankzij het uitgebreide programma van Brussels Drawing Week kun je je volledig

onderdompelen in verschillende periodes dankzij talks, tentoonstellingen en samenwerkingen met toonaangevende instellingen zoals de KBR."

SPECIALE ZORGEN

Waar sommige verzamelaars nog aarzelen is de kwetsbaarheid waar papier voor staat. Hoe zit het met de conservering van kunstwerken op papier? Zijn er speciale maatregelen die men moet nemen om de langdurige integriteit van de werken te waarborgen? Bambynek: "Licht en vocht zijn de belangrijkste boosdoeners als het gaat om het behoud van papier, vooral in combinatie met inkt en potlood. Omring je werken met zuurvrij papier en UV-werend glas wanneer je ze inlijst. Probeer locaties te vinden waar direct zonlicht het werk niet kan beschadigen. Als je het toch graag op een specifieke plek met veel licht wilt ophangen, plan dan minstens dezelfde hoeveelheid tijd in om het werk op te bergen. Laat het bijvoorbeeld één maand tentoongesteld zijn en berg het vervolgens zeker drie maanden op. Op die manier rouleren mijn man en ik regelmatig stukken in ons appartement – van 16e-eeuwse prenten tot hedendaagse pareltjes." Om ervoor te zorgen dat werken op papier goed worden geconserveerd en gepresenteerd, heeft de galerie van Verbaet het

Gauthier Hubert, *Die Meistersinger von Nürnberg*, *Les Maîtres chanteurs de Nuremberg*, 2017, aquarel op satijn, 113 x 160 cm. Te zien bij Irene Laub Gallery.

Christopher Coppers. Te zien bij Galerie Deletaille.

voordeel van een eigen restauratie- en conservatieatelier. Dit zorgt ervoor dat de kunstwerken in topconditie blijven en dat potentiële kopers verzekerd zijn van de kwaliteit van hun aankopen. Ten slotte benadrukt Verbaet het belang van advies en service voor kunstverzamelaars. Zijn galerie richt zich op echte kunstliefhebbers en biedt begeleiding bij het opbouwen van een collectie op de lange termijn. Het is een benadering die getuigt van liefde voor kunst en respect voor kunstenaars. In de wereld van papieren kunst, of het nu gaat om Art on Paper of de galerie van Maurice Verbaet, draait alles om de passie voor kunst en de oprechte waardering voor het unieke karakter van werken op papier.

BEZOEKEN

Art on Paper
05 t/m 08-10
Gare Maritime
Tour & Taxis
Brussel
www.artonpaper.be

SURFEN

www.mauriceverbaetknokke.com

Katrin Bremerman. Te zien bij Martin Kudlek.

Papieren kunstwerken op kantoor

De Nationale Bank van België heeft een sterke band met papieren kunstwerken. De NBB verzamelt al sinds 1972 jaarlijks werk van actieve kunstenaars in België, waarbij een groot deel van de collectie bestaat uit werken op papier. Deze kunstwerken zijn te vinden in de persoonlijke kantoorruimtes van collega's, vergaderzalen en gangen binnen de bank. Dagelijks kunnen medewerkers genieten van de prachtige tekeningen, afdrucken, foto's en collages van Belgische kunstenaars. "Collega's binnen de bank werken te midden van tekeningen van Sofie Muller, Charles-Henry Sommelette en Tinus Vermeersch, afdrucken van Jean-Pierre Point, Dan Van Severen en Jan Cox of fotografie en collages, zoals van Marie Cloquet en Katrien De Blauwer", vertelt Anne Bambynek. "Maar de collectie omvat ook papieren sculpturen van Jean Katambayi en Johan de Wit en een prachtig 'site-specific' werk van Edith Dekyndt." Een groot deel van deze werken op papier is tot 10-11 gratis te ontdekken in de tijdelijke collectiepresentatie *1001 Plateaux: Sharing Collections - Sharing Connections* in de lokettenzaal,

www.nbb.be/nl/over-de-nationale-bank/kunstcollectie/collectie

Bill Viola

Video is vloeibaar

Hij wordt vaak beschreven als een pionier van de videokunst, maar noemt zichzelf niet graag een videokunstenaar. Video en geluid zijn onderdelen van de totaalinstallaties van Bill Viola, maar zijn echte media zijn tijd, emotie, transcendentie. Musée de la Boverie in Luik organiseert vanaf dit najaar een solotentoonstelling van internationale omvang met een tiental werken van de kunstenaar.

TEKST: TAMARA BEHEYDT

Een incident in zijn jeugd vormt het fundament van de artistieke praktijk van Bill Viola (°1951). Toen hij zes jaar oud was, viel hij in een vijver, waarin hij dreigde te verdrinken. Toen zijn oom hem redde, was hij echter teleurgesteld, want daar beneden, onder het water, had het kind een heel nieuwe wereld ontdekt. Viola beschrijft het zelf als het moment waarop hij beseftte dat er méér is in het leven dan wat we zien. Het mag om die reden amper verbazen dat water (naast de dood trouwens) een cruciale rol speelt in het oeuvre van de kunstenaar. Hij kent het een transformatieve kracht toe en vergroot de metaforische betekenis van vloeibaarheid door zijn beelden in extreme slow motion af te spelen. Een mooi voorbeeld is de reeks *The Dreamers* (2013), zeven video's waarin mensen in water drijven. Hun lichaam is overgeleverd aan het water en slechts enkele minuscule luchtbelletjes geven te kennen dat ze niet dood zijn, maar slapen. In *The Raft* (2004) wordt een kleine groep mensen theatraal, maar eveneens in slow motion, verzwolgen door een verwoestende zondvloed. In 1969 kwam Viola voor het eerst in contact met video als kunstmedium. Hij beschrijft weleens hoe de blauwe gloed van toenmalige televisieschermen een flashback oproep naar zijn ervaring onder water. Vanaf dat moment leek het hem vanzelfsprekend om met video te blijven werken. "De elektrische golven stromen als water. Video is een vloeibaar medium", zegt hij. In vaak monumentale schermen of installaties verheft hij de universele menselijkheid van geboorte, dood, lijden, liefde, slaap tot transcendente of extatische ervaringen. Elke performer in Viola's werk vertegenwoordigt 'de mens' en elke metafoer een herkenbare emotie. Hij gaat een rechtstreekse confrontatie aan met de grote levensvragen en is daarin even beïnvloed door christelijke iconografie uit de westerse kunstgeschiedenis als door boed-

Viola kent water een transformatieve kracht toe en vergroot de metaforische betekenis van vloeibaarheid door zijn beelden in extreme slow motion af te spelen.

dhistische en soefistische filosofieën. Viola wordt weleens vergeleken met grote renaissance- of barokkunstenaars, van Giotto en Bernini tot Caravaggio, met wie hij in de jaren zeventig in contact kwam tijdens zijn twee jaar durende verblijf in Firenze. Hij werkte er voor de Italiaanse videokunstenaar Maria Gloria Conti Bicocchi. Hij geeft zijn werk inderdaad bewust een tijdloosheid en universaliteit mee, die ook de grote klassiekers bezitten.

TRAAGHEID ALS MEDIUM

De solotentoonstelling in Luik kreeg de titel *Sculptor of Time* en dat is niet onterecht. Voor Viola is traagheid een medium. Zijn werken vragen een engagement van de toeschouwer, die gebiologeerd kan kijken naar de langzame ontwikkeling van het beeld, dat in veel gevallen aanvankelijk lijkt stil te staan. In een interview in 2010 verklaarde hij al: "We zijn zo verzadigd met snelle beelden, terwijl we enkel door te vertragen een bewuste staat van zijn kunnen bereiken." *Tristan's Ascension (The Sound of a Mountain Under a Waterfall)* uit 2005 is representatief voor die grandeur en eenvoud, voor die traagheid en voor Viola's voorkeur voor water. De video-installatie van bijna zes

Bill Viola, *Tristan's Ascension (The Sound of a Mountain Under a Waterfall)*, 2005, video- en geluidsinstallatie, HD-kleurenprojectie, vier geluidskanalen met subwoofer (4.1), scherm: 580 x 326 cm, video: 10' 16". © de kunstenaar.

meter hoog toont een liggende man op een donkere steen. Zijn houding doet denken aan die van een gisant, een grafsculptuur. In extreme slow motion zien we water van onder naar boven reizen, eerst bijna druppelsgewijs, tot een zondvloed, of omgekeerde waterval, het lichaam van de man optilt en meesleurt. De traagheid van het beeld ontkent het geweld dat met dit gebeuren gepaard zou moeten gaan: in plaats daarvan maakt hij iets extatisch, als een hemelvaart. De monumentale installatie maakt oorspronkelijk deel uit van Viola's werk als videogregisseur voor Wagners opera *Tristan und Isolde*, in de regie van Peter Sellars. De middeleeuwse hoofse roman waarop Wagner zijn opera baseerde, vertelt het verhaal van twee minnaars, door een liefdesdrank met elkaar verbonden, ondanks Isolde's huwelijk met koning Marke. Wanneer die hun bedrog ontdekt, raakt Tristan dodelijk verwond. Isolde doorkruist de zee om naar hem toe te komen en wenst bij zijn overlijden zelf te verdrinken. Viola's werk voor deze opera (die bovendien langer dan gemiddeld is) vormt zijn magnum opus. Al zijn grootse, mensoverstijgende thema's komen erin aan bod én het water speelt een symbolische en louterende rol. Videokunstwerken zijn niet vanzelfsprekend te verzamelen. Niet alleen door Viola's faam, maar ook door de grote schaal en de technische aspecten van zijn werk, halen zijn installaties hoge bedragen. Daar staat tegenover dat ze doorgaans in een (weliswaar kleine) oplage bestaan. Dankzij zijn samenwerking met verschillende internationale galeries, zoals James Cohan in New York, Kukje in Seoul en Southern & Partners in Londen, is het oeuvre wereldwijd verspreid, maar aan de bescheiden verzamelaar is het niet besteed. Toch wordt zijn werk wel degelijk verzameld door instituten en grotere privécollecteurs. Een exemplaar van *Tristan's Ascension* behoort bijvoorbeeld tot de Pinault Collection in Parijs. Ter vergelijking: *The Last Angel* (2002), op een plasmascherm van tweeënhalve meter hoog, werd in 2013 door Christie's geveild voor \$ 191.000, een bedrag dat nu overeenkomt met zón € 175.000.

 BEZOEKEN

BILL VIOLA. Sculptor of Time

21-10 t/m 01-04

Musée de la Boverie

Luik

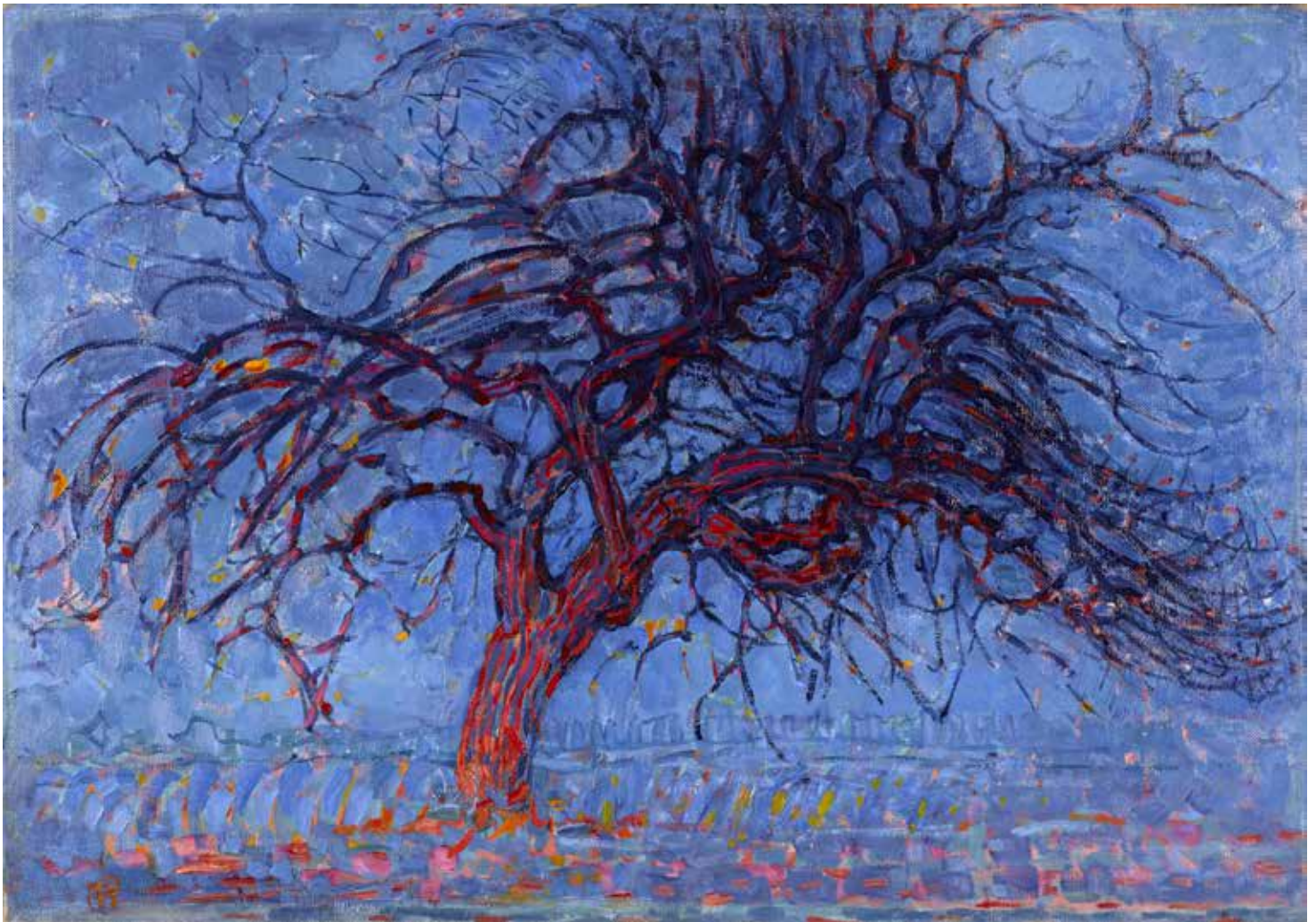
www.laboverie.com

Een onwaarschijnlijke verwantschap

Hilma af Klint en
Piet Mondriaan

In Kunstmuseum De Haag opent in oktober een duotentoonstelling van twee tijdgenoten die elkaar niet kenden en wier oeuvres heel uiteenlopend lijken: Hilma af Klint en Piet Mondriaan. Maar onder de oppervlakte speelt zich alsnog een zekere verwantschap af. De tentoonstelling is een samenwerking met Tate Modern in Londen, waar het al eerder te zien was.

TEKST: TAMARA BEHEYDT

Piet Mondriaan, *Avond; De rode boom*, 1908-1910, olieverf op doek, 70 x 99 cm. © Kunstmuseum Den Haag.

‘Deze tentoonstelling wil juist aantonen dat er verschillende onderzoekpistes en verhaallijnen zijn, die evenwaardig zijn en elkaar aanvullen’

LAURA STAMPS
(KUNSTMUSEUM DEN HAAG)

Wat hebben de Nederlandse kunstenaar Piet Mondriaan (1872-1944) en de Zweedse Hilma af Klint (1862-1944) gemeen? De ene behoort onmiskenbaar tot de westerse kunstcanon en behoeft nauwelijks nog een introductie, de andere werd recent herontdekt en in de moderne kunstgeschiedenis ingeschreven. De ene is natuurlijk vooral bekend om zijn geometrisch abstract werk in slechts enkele kleuren, schijnbaar heel mathematisch en rationeel. De andere verklaarde haar schilderijen, en met name haar 193 *Paintings for the Temple* (1907-1915), te maken op vraag van geestelijke entiteiten met wie ze in contact trad tijdens seances. Af Klint studeerde in 1887 af aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Stockholm. Daarna richtte ze De Vijf op, samen met andere vrouwelijke kunstenaars die ze kende uit haar studietijd. Ze werkten collectief en haalden hun inspiratie uit berichten van de ‘Hoge Meesters’, die tijdens spirituele seances tot hen spraken. Nadat de groep zich ontbond, werkte Af Klint aan *Paintings for the Temple*, eveneens in opdracht van een hogere entiteit. Op haar eigen vraag bleef deze reeks decennialang verborgen. Ze schilderde voor toekomstige generaties. Ze liet ook vastleggen dat al deze schilderijen samen horen te blijven. Ze zijn ondergebracht in de Hilma af Klint Foundation en kunnen dus niet verkocht worden. Wel hebben enkele grote in-

Hilma af Klint, *The Ten Largest, Group IV, No. 8, Adulthood*, 1907, tempera op papier, bevestigd op doek, 327 x 244 cm. Met toestemming van The Hilma af Klint Foundation.

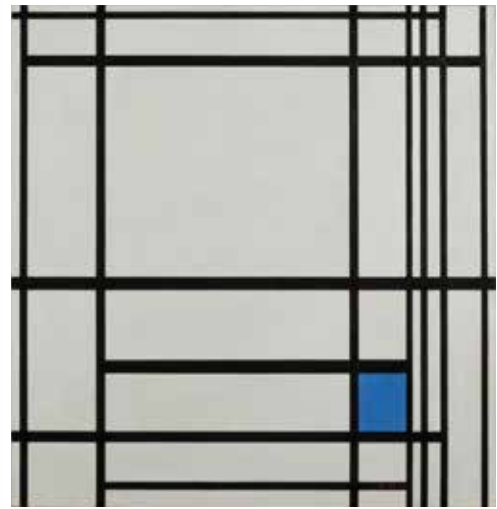
stellingen zoals het MoMA en enkele musea in Europa haar werk in langdurig bruikleen, zodat het publiek er toch toegang toe heeft. In 2019 zette Guggenheim Museum in New York Af Klint definitief op de internationale kaart met de tentoonstelling *Paintings for the Future* (de best bezochte tentoonstelling van het museum ooit). Dit voorjaar veroverde ze ook het Belgische publiek met de tentoonstelling *Swedish Ecstasy* in BOZAR, dat haar werk aangreep als vertrekpunt voor een beschouwing van Zweedse moderne kunst.

CONTRAST, MAAR OOK VERBINDING
In Mondriaans oeuvre is een heel duidelijke lineaire evolutie te zien van figuratie naar abstractie, terwijl Af Klint afwisselend beide toelaat. Haar abstractie is bo-

vendien nog steeds symbolisch: daar waar Mondriaan tracht weg te stappen van verbeelding, alleen nog maar een uitdrukking wil weergeven, blijft er bij Af Klint altijd een achterliggende betekenis. “Precies dat contrast wil de tentoonstelling *Levensvormen* bespelen”, zegt curator Laura Stamps van Kunstmuseum Den Haag. Zij gaf het project vorm, samen met Frances Morris, die in april aftrad als directeur van Tate Modern. “We waren al langer in gesprek over een mogelijke samenwerking rond Mondriaan”, vervolgt ze. “De frisse blik die de connectie met Hilma af Klint oplevert, past precies binnen Morris’ visie om kunstgeschiedenis vanuit actuele en alternatieve standpunten te (her)bekijken.” Contrast, maar ook verbinding: de tentoonstelling wil tegelijk wijzen op een

Hilma af Klint, *The Swan, The SUW Series, Group IX, Part I, no. 17*, 1915, olieverf op doek, 150,5 x 151 cm. Met toestemming van The Hilma af Klint Foundation.

Piet Mondriaan, *Compositie met lijnen en met kleur III*, 1937, olieverf op doek, 80 x 77 cm. © Kunstmuseum Den Haag.

Mondriaan en Af Klint trachtten vat te krijgen op een realiteit achter het waarneembare.

Hilma af Klint in haar studio in Hamngatan, Stockholm, 1895. Met toestemming van The Hilma af Klint Foundation.

meervoudige lezing van beide oeuvres. Is het mogelijk dat de twee kunstenaars, over wie het discours zo verschilt, toch gelijkaardige impulsen hadden? Ze zijn immers ook beiden academisch geschoold als landschapsschilders. Wat betekent het voor Af Klint om in die context en traditie van de canonieke abstracte schilderkunst een plaats te krijgen? En kan een dialoog met haar oeuvre ook de conventionele, formele-rationele lezing van Mondriaan wellicht oprispen of openbreken? Abstractie is in de internationale kunstwereld ouder dan de twintigste eeuw: ook in antieke Arabische kunst komt bijvoorbeeld geometrische abstractie voor. Dankzij de diverse groep curatoren (naast Stamps

en Morris ook Briony Fer, professor aan University College London en Nabila Abdel Nabi en Amrita Dhallu, respectievelijk curator en assistent-curator International Art bij Tate Modern) tackelt de tentoonstelling deze bijzondere dialoog vanuit verschillende invalshoeken en met een heel brede blik op de kunstgeschiedenis. Stamps: "Er is niet maar één manier om de oeuvres van Mondriaan of Af Klint, noch hun verwantschap of contrast, te duiden. Deze tentoonstelling wil juist aantonen dat er verschillende onderzoekpistes en verhaallijnen zijn, die allemaal evenwaardig zijn en elkaar aanvullen."

DE HAAGSE CONNECTIE

Mondriaan en Af Klint hebben elkaar nooit ontmoet. Ze kenden elkaars werk waarschijnlijk niet. Toch is het precies in Den Haag dat hun levenspaden, in die bijzondere tijd, elkaar kruisten. Zo is geweten dat Af Klint bij haar bezoek aan Amsterdam in 1927 in Den Haag verbleef, in hotelrestaurant Pomona, een van de weinige plekken waar vegetarische maaltijden te vinden waren en waar vrouwen die alleen reisden, welkom waren. In een briefwisseling aan een vriendin suggereert Mondriaan dit restaurant jaren eerder als plek om een hapje te gaan eten.

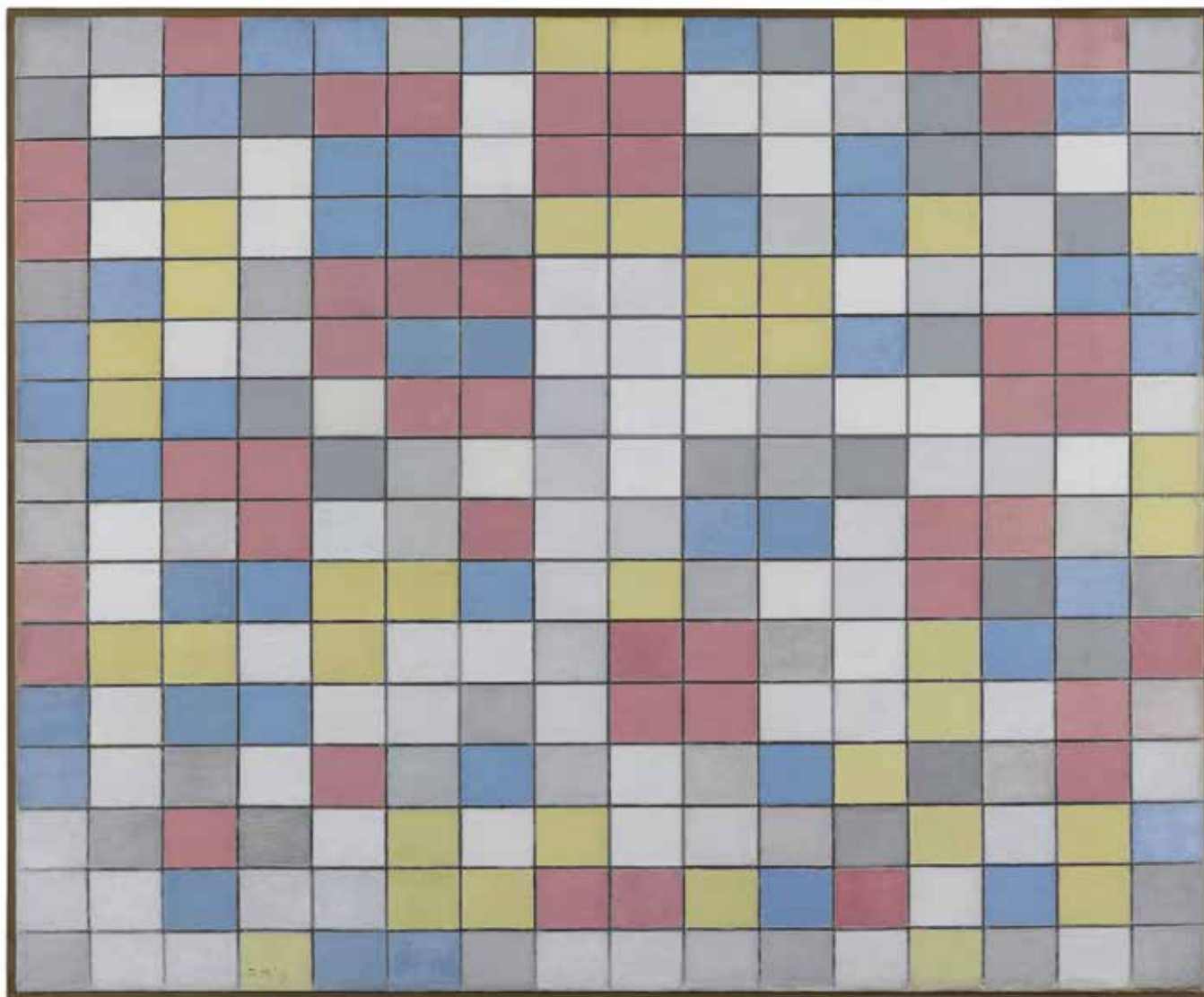
Kunstmuseum Den Haag heeft met zo'n driehonderd werken de grootste collectie Mondriaans ter wereld en kan daarom een goed overzicht geven van zijn artistieke parcours, waarin bepaalde affiniteiten met Af Klint te vinden zijn. We weten bijvoorbeeld dat hij lid was van de theosofische

vereniging. Stamps: "Hij verklaarde bovendien ook dat zijn werk meer te maken had met een ervaring dan met een directe waarneming. Het ging hem om een andere manier van kijken." Zo is zijn drieluik *Evolutie* (1911) nog in grote mate figuratief en vindt een verrassend goede aansluiting bij de spiritualiteit en het symbolisme van Af Klint, die ook een evolutieserie maakte. Andere gezamenlijke thema's zijn onder meer bloemen, bomen en de verbeelding van 'het universele'. De architecturale context maakt de Nederlandse tentoonstelling bovendien uniek: H.P. Berlage, een tijdgenoot van beide kunstenaars, is de ontwerper van het museum. Het gebouw (1931-35) is dwingend, maar neemt tegelijk deel aan de historisch relevante dialoog.

VOORBIJ HET ZICHTBARE

In 1987 was Kunstmuseum Den Haag (toen nog Gemeentemuseum) de eerste instelling om Hilma af Klint in Europa (buiten haar thuisland Zweden) te tonen. In *The Spiritual in Art: Abstract Painting, 1890-1985* hingen haar werken al naast Mondriaan, maar ook naast die van Kandinsky, Malevitsj en Kupka. Hoewel abstractie doorgaans in schilderkundige, formele termen wordt besproken, deed deze tentoonstelling het anders: de gemeene deler van de getoonde kunstenaars was de inspiratie die ze vonden in de theosofische vereniging, een esoterische beweging die het spirituele probeert te verzoenen met de wetenschappelijke vooruitgang van die tijd. En die is groot. Rond de eeuw-

In Mondriaans oeuvre is een heel duidelijke lineaire evolutie te zien van figuratie naar abstractie, terwijl Af Klint afwisselend beide toelaat.

Piet Mondriaan, *Rastercompositie 9; dambordcompositie heldere kleuren*, 1919, olieverf op doek, 86 x 106 cm. © Kunstmuseum Den Haag.

Hilma af Klint, *The Ten Largest, Group IV, No. 2, Childhood*, 1907, tempera op papier, bevestigd op doek, 315 x 234 cm.
Met toestemming van The Hilma af Klint Foundation.

De vrouwelijke kunstenaars van het collectief De Vijf haalden hun inspiratie uit berichten van entiteiten die tijdens spirituele seances tot hen spraken.

wisseling worden op vele vlakken ontdekkingen gedaan: de fotografie evolueert met rasse schreden, terwijl ook de kennis rond radioactiviteit, radiogolven, röntgen, de deelbaarheid van atomen, telegrafie en microscopie ontwikkelt.

Net als veel kunstenaars, ook hedendaagse, trachtten zowel Mondriaan als Af Klint vat te krijgen op een realiteit achter het waarneembare. “Die wetenschappelijke ontdekkingen hadden een bijna magisch karakter”, zegt Stamps. “Ze toonden aan dat er nog een hele wereld schuilging achter verschijningsvormen. Het zichtbare blijkt maar een fractie van de werkelijkheid. Dat heeft een enorme impact op de

Piet Mondriaan, *Lelie*, ca. 1917, waterverf en stencilinkt op papier, 25 x 19,5 cm.
© Kunstmuseum Den Haag.

Alfred Waldenburg (1873-1942), *Portret van Piet Mondriaan*, 1909.
© RKD – Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis.

samenleving en op de beleving van de wereld en kunst. Beide kunstenaars ontwikkelden een beeldtaal die méér is dan een impressie van het zichtbare: ze werkten vanuit iets dat de mens overstijgt. Af Klint zag achter elke vorm het leven zelf schuilgaan. En ook Mondriaan verklaarde in al zijn werk te streven om de schoonheid van het leven weer te geven.”

 BEZOEKEN

Hilma af Klint & Piet Mondriaan.

Levensvormen

07-10 t/m 25-02

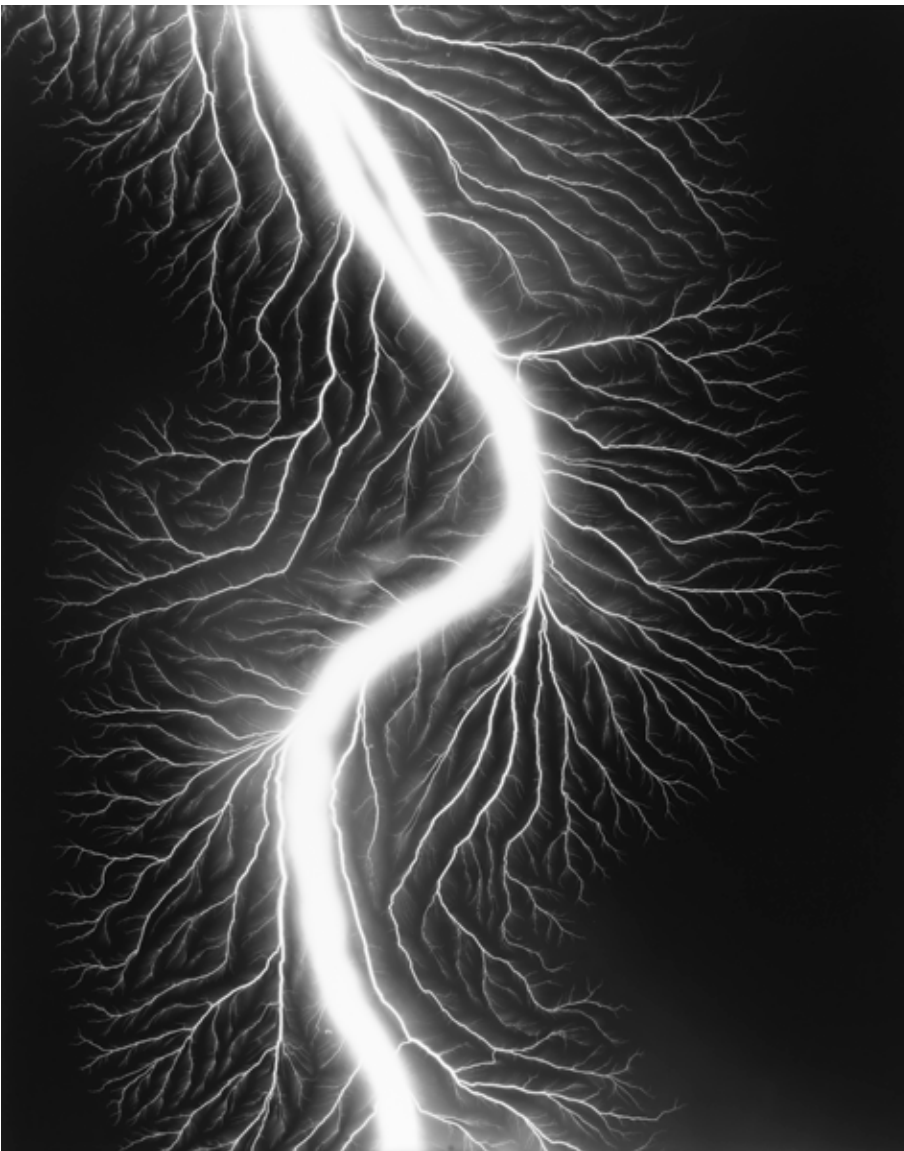
Kunstmuseum Den Haag

Den Haag

www.kunstmuseum.nl

Hiroshi Sugimoto

De eeuwigheid vatten

Lightning Fields 225, 2009. © de kunstenaar.

Bioscoopzalen zonder film? Overledenen die levendiger lijken dan ooit? De conceptuele beelden van de Japanse fotograaf Hiroshi Sugimoto brengen menige kijker in verwarring. Toch hebben zijn foto's in sterke mate bijgedragen tot de veranderde status van de fotografie: van instrument om beelden vast te leggen tot hedendaags expressiemiddel. Ter gelegenheid van zijn overzichtstentoonstelling in Londen zoomen we in op zijn bekendste reeksen.

TEKST: GWENNAËLLE GRIBAUMONT

Intrinsiek is de fotografie een kunst van het hier en nu. De fotolens legt een welbepaald ogenblik vast. Hiroshi Sugimoto (°1948) gaat hier tegenin. Door te werken met bijzonder lange belichtingstijden weigert hij een moment te kiezen en wil hij juist de eeuwigheid vatten. De raadselachtige taferelen van de Japanse kunstenaar, te danken aan uitgekiende technieken en doordachte concepten, laten ons kennismaken met de spoken van de mensheid, doen de tijd kristalliseren en vertellen over de grote ontdekkingen en de vooruitgang in de menselijke geschiedenis. Steeds weer creëert hij grote reeksen: diorama's, schouwburgen, zee-

UA Playhouse, New York, 1978. © de kunstenaar.

landschappen, architectuur, portretten, conceptuele vormen en bliksemstralen. Alle zijn gestoeld op dezelfde grondprincipes. Elke reeks wordt gekenmerkt door herhaling en doet ons nadenken over het begrip tijd. Sugimoto's filosofisch getinte bespiegelingen zijn nauw verbonden met de context waarin hij werkt. De kunstenaar zette zijn eerste stappen in New York, in de jaren 70. De kunstscene werd toen nog gedomineerd door minimal art en conceptuele kunst, die ook zijn werk sterk zouden beïnvloeden.

ARTIFICIËLE RECONSTRUCTIE VAN DE REALITEIT

Sugimoto studeerde aan het Art Center College of Design (Los Angeles). In 1976 begon hij aan zijn eerste reeks. Geïnspireerd door het American Museum of Natural History in New York creëerde hij diorama's, waarbij wassen beelden of opgezette dieren worden opgesteld in een passende context die verrassend echt lijkt. Voor hem was dat

een voorwendsel om stil te staan bij het thema van de levenscyclus, van de prehistorie tot het Antropoceen. De beelden zijn zonder meer fascinerend. Alles is dood, maar lijkt springlevend. Met deze reeks zette Sugimoto meteen zijn leidmotief in de kijker: beelden die echter dan echt lijken. Als meester van het optische bedrog brengt de Japanse fotograaf de kijker in verwarring. Om uit die visuele valstrik te raken, moet de kijker die artificiële reconstructie van de werkelijkheid aandachtig bestuderen, om te achterhalen wat er niet aan klopt. Sugimoto ging door met die reeks, die ons wijst op de broosheid van het bestaan. Hij deed dat in elk decennium, met name in 1976, 1982, 1994 en 2012. Een andere bekende conceptuele reeks is 'Theaters', begonnen in 1978. Dit concept gaat over oude bioscoopzalen en drive-ins uit de jaren 20 en 30. De uiterst lange belichtingstijd van elk beeld komt overeen met de volledige projectieduur van de film. Het hele verhaal wordt dus samengevat in één beeld. Het

Zijn reeks 'Theaters' doet de kijker stilstaan bij de begrippen aanwezigheid en afwezigheid.

projectiescherm is de enige lichtbron. Op Sugimoto's beelden verandert het in een intens lichtveld. De kunstenaar creëert zodoende een prachtige paradox: door de hele film te fotograferen, slaagt hij erin die film onzichtbaar te maken. Toch wordt alles wat zich afspeelt in de onmiddellijke omgeving van die projectie vereeuwigd, zoals de vlucht van een vliegtuig of de koplampen van een voorbijrijdend voertuig. Een en ander doet de kijker stilstaan bij de begrippen aanwezigheid en afwezigheid.

Hiroshi Sugimoto
gaat tegen de traditie
in: door te werken
met bijzonder lange
belichtingstijden
weigert hij een
moment te kiezen:
hij wil de eeuwigheid
vatten.

BESPIEGELEN EN PICTURAAL

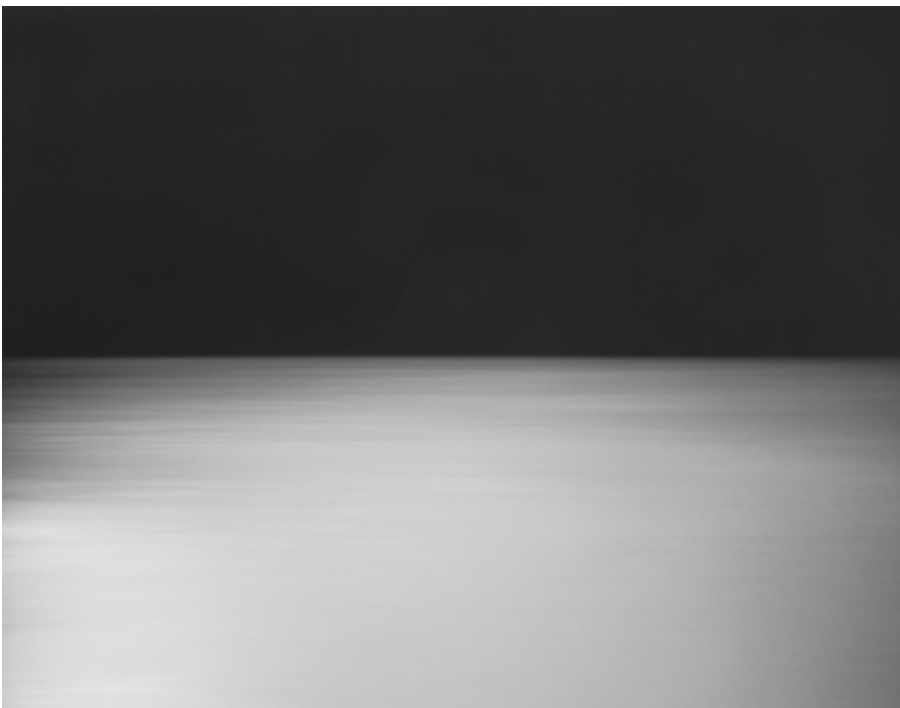
Twee jaar later pakte Sugimoto uit met een andere reeks, over een ander thema: 'Seascapes'. De kunstenaar vertelt hoe het allemaal begon: "Op een avond in New York, in 1980, maalde er een vraag door mijn hoofd: kan een mens van nu hetzelfde landschap zien als de eerste mensen? (...) Het aardoppervlak ziet er tegenwoordig helaas volledig anders uit, maar hoe zit het met de zee? En dus ben ik op reis gegaan, om overal ter wereld de zeeën te gaan bekijken met mijn mentale machine om mee terug te gaan in de tijd." Het is een bijzonder krachtig concept: fotograferen wat onveranderd is, in het verleden, het heden en de toekomst, dat is de eeuwigheid vatten. Sugimoto fotografeerde weidse zeegezichten zonder het minste spoor van menselijke aanwezigheid. De keuze voor zwart-wit maakt het voor de waarnemer allemaal des te verwarrender. De hemel is soms donkerder dan de zee. Het resultaat stemt meer dan ooit tot bespiegeling. Het getuigt meteen ook van de intellectuele verwantschap tussen de Japanse kunstenaar en de Amerikaanse kunstenaar Mark Rothko, een vooraanstaande representant van het abstracte expressionisme, die een kunstwerk zag als een mystieke ervaring. Kunst die tot be-

spiegeling leidt: dat is de centrale gedachte in het oeuvre van Sugimoto. Elke reeks is een bespiegeling over thema's als de tijd, de dood en de mensheid.

In de reeks 'Architectures' (vanaf 1997) ver-
eeuwigde de Japanner gebouwen, sculpturen
en grote symbolen van de moderne cultuur,
zoals de Eiffeltoren en de Twin Towers.
Bijzonder aan die monumenten is dat hij
ze alle bewust presenteert in een wazige
halo. De kijker voelt een zeker onbehagen.
De bedoeling hiervan is de architecturale
boodschap tot de essentie te herleiden.
Het is de visuele vertaling van de gedachte
ontsproten aan de verbeelding van de archi-
tect. Die spookachtige beelden omschrijft
de fotograaf zelf als 'impressies van archi-
tectuur na het einde van de wereld'. Wat
Sugimoto boeit, zijn niet de alom bekende
gebouwen, maar het licht waarin ze baden.
Het resultaat verleent het onderwerp een
unieke picturale dimensie. Nog een goo-
cheltoer van de kunstenaar: een kunstvorm,
de architectuur, wordt getransformeerd tot
een andere kunstvorm, een schilderij, en
wel via een derde kunstvorm: de fotografie.

SPOKEN VAN DE GESCHIEDENIS

Na zeven jaar van administratieve rompslomp kreeg Sugimoto eindelijk de toestemming een 'zee van boeddha's' te fotograferen in een uit de 12e eeuw stammende tempel in Kyoto. Bij de voorbereiding liet de kunstenaar alle sierelementen daterend van na het ontstaan van die sculpturen weghalen. Hij legt uit: "Door de tempel te ontdoen van alle toevoegsels hebben we de pracht van die duizenden bodhisattva's hersteld (...), misschien wel in de staat waarin de aristocraten van Kyoto uit de Heian-periode (794-1185) ze konden bewonderen." Net als in zijn 'Seascapes' wilde de kunstenaar het oorspronkelijke aanzicht ervan vatten. Ook deze sterk repetitieve reeks, van een fascinerende raadselachtigheid, werd gebundeld tot één beeld, in de vorm van een rol. Voor hem is dit een manier om de moderniteit te paren aan de Japanse traditie. Wat ons betreft, is 'Portraits' (1999) de meest verwarrende reeks. De kunstenaar fotografeerde hiervoor in het beroemde wassenbeeldmuseum van Madame Tussauds diverse personages, van Salvador Dalí tot Lady Di. Hij gebruikte hiervoor exact dezelfde verlichting als die schilders en fotografen vroeger gebruikten bij het ver-
eeuwigden van beroemde personen. Het resultaat is zonder meer verbluffend. Je krijgt het vreemde gevoel dat die personages in

Bay of Sagami, Atami, 1997. © de kunstenaar.

Salvador Dalí, 1999. © de kunstenaar.

Een zeer stabiele marktwaarde

De meeste werken van Hiroshi Sugimoto gaan van de hand in de Verenigde Staten. Het is een goed georganiseerde markt, die ook zeer stabiel lijkt. De kunstenaar drukt zijn beelden altijd af in twee formaten: een klein formaat (op 25 exemplaren) en een groot (op vijf exemplaren). De grote beelden zijn tien keer meer waard. Zo kosten zijn zeegezichten in de Fraenkel Gallery (San Francisco) \$ 35.000 en \$ 400.000. Op veilingen gaan zijn foto's doorgaans van de hand voor € 8.000 tot 200.000, met enkele uitschieters in de tweede helft van het eerste decennium van deze eeuw. Zo werd in 2006 een *Portrait of Henry VIII* afgehamerd op € 551.000. Het jaar erna ging een reeks van drie beelden (*Black Sea, Red Sea en Yellow Sea*) van de hand voor een recordbedrag van € 1,2 miljoen. De 'Seascapes' zijn het meest gewild, maar zijn foto's van bioscopen en drive-ins vinden verzamelaars de meest fascinerende. Toch is de marktwaarde van die foto's behoorlijk lager (tot € 100.000).

Als meester van het optische bedrog brengt de Japanse fotograaf de kijker in verwarring.

levenden lijve voor je staan. Net als in zijn 'Dioramas' probeert Sugimoto hier de nauwe band tussen fotografie en fenomenen als afwezigheid en tijd duidelijk te maken. Vanaf 2006 richtte hij zijn aandacht op een heel ander thema: 'Lightning Fields'. Het ging om spectaculaire beelden van 'bliksemstralen'. Sugimoto inspireerde zich hiervoor op het onderzoek naar elektriciteit van Benjamin Franklin en Michael Faraday en het fotografische onderzoek van William

Fox Talbot. Hij gebruikte een vandegraaff-generator van 400.000 volt om een stroomstoot rechtstreeks op de film te richten: "Het idee om de effecten van stroomstoten op een droge fotografische plaat te observeren was ingegeven door mijn verlangen om de grote ontdekkingen van die wetenschappelijke pioniers na te bootsen in een donkere kamer en het resultaat met mijn eigen ogen te zien."

Het jaar 2018 vormde een keerpunt in Sugimoto's carrière. Tot dan toe had hij altijd gezworen bij zwart-witfotografie. Met zijn reeks 'Opticks' koos hij echter voor intense kleuren, waarbij het licht werd gebroken door prisma's. Wat is er eenvoudiger, mysterieuzer en fascinerender dan een regenboog? Op 64-jarige leeftijd maakt de Japanse kunstenaar van kleur zijn grondstof. Met subtiele vignetteringen raakt hij de kern van de zaak: meer zeggen met minder.

BEZOEKEN

Hiroshi Sugimoto: Time Machine

11-10 t/m 07-01
Hayward Gallery
Londen
www.southbankcentre.co.uk

LEZEN

Hiroshi Sugimoto: Time Machine, tekst James Attlee e.a., Hatje Cantz Verlag, 2023, 216 p., Engels, ISBN 9783775755320. Prijs: € 48.

Georgië, smeltkroes van culturen

De voormalige sovjetrepubliek Georgië is sinds 1991 een onafhankelijk land en wil nu deel uitmaken van de Europese Unie. Dit najaar is het kunstenfestival Europalia aan dit in de Kaukasus gelegen land gewijd. In heel België staan er boeiende evenementen op het programma, zoals in het Museum Kunst & Geschiedenis, dat de Georgische cultuur, geschiedenis en kunst vanaf de oudheid belicht. Een van de curators, Bernard Coulie, hoogleraar en doctor in de oosterse filologie en geschiedenis, licht voor ons enkele opvallende aspecten uit.

TEKST: CHRISTOPHE DOSOGNE

Georgië was en is een belangrijke schakel tussen het Oosten en het Westen, gelegen op handelsroutes verbonden met de Zijderoutes. Al sinds de vroege oudheid wekt het land de begeerte van machtige buurlanden op. Georgië is altijd een land van ontmoetingen en uitwisselingen geweest, wat de cultuur ingrijpend beïnvloed heeft. Na de Grieken, die er handelsposten vestigden, kreeg dit kleine land in de Kaukasus tal van andere mogendheden over de vloer, die er soms oorlogen uitvochten. Romeinen, Perzen, Arabieren, Byzantijnen, Mongolen en Ottomanen leverden een bijdrage aan die heel bijzondere smeltkroes van culturen, maar trokken soms ook een spoor van vernieling. Sinds de 4e eeuw is Georgië een christelijk land. Het heeft de nodige strijd moeten leveren om zich staande te houden tussen de grootmach-

‘Er zijn altijd spanningen geweest in het land. Die hebben hun weerslag gehad op de cultuur’

ten in die regio. Van de 11e tot 13e eeuw is het daar wonderwel in geslaagd. Het land beleefde toen een gouden tijd, met een economische en culturele uitstraling in het hele Midden-Oosten.

Het resultaat van die bewogen geschiedenis is ongemeen boeiend erfgoed, zoals blijkt uit de gouden en bronzen werken te zien op de tentoonstelling *Europalia*

Tiara, 5e eeuw v.Chr., goud, Sairkhe, graf 13. © Shalva Amirashvili Museum voor Schone Kunsten. Het was tussen de 6e en 4e eeuw v.Chr. dat de goudsmeden van Georgië het hoogtepunt van hun kunst bereikten. Ze maakten consequent gebruik van granulatie, gecombineerd met filigrein, waarbij ze motieven zoals de driehoek en de karakteristieke rozet gebruikten.

Torso van een jonge man, 200-100 v.Chr., brons, Vani, Imereti. © Otar Lordkipanidze Vani Archeologisch Museum. Dit stuk toont de invloed van Hellenistisch Griekenland, dat Georgië en de kusten van de Zwarte Zee overnam vanaf de 5e eeuw v.Chr.

Georgië: een verhaal van ontmoetingen in Museum Kunst & Geschiedenis in Brussel. Metaalbewerking had je in Georgië al vanaf de bronstijd. Later werd er edelsmeedwerk van een verbluffend raffinement vervaardigd. Het is trouwens in Georgië dat de mythe van het Gulden Vlies ontstond, in de Middeleeuwen overgenomen door Filips de Goede, de hertog van Bourgondië; de Grieken wisten al dat de regio rijk aan goud was. De tentoonstelling in Brussel is een fascinerende kennismaking met het mythische Colchis, het eindpunt van een van de Zijderoutes, aan de oever van de Zwarte Zee. Het is trouwens de grootste expositie van dit type sinds een eeuw, buiten Georgië zelf, met zo'n tweehonderd stukken, vergezeld van een (nog

niet eerder in het Frans of Nederlands verschenen) boek, uitgegeven door Hannibal Books. We gaan in gesprek met Bernard Coulie, hoogleraar en doctor in de oosterse filologie en geschiedenis en hoogleraar aan de Université Catholique de Louvain, een van de curators van de tentoonstelling.

Wat moet je zeker weten over de Georgische cultuur?

"Georgië heeft veel meer te bieden dan men doorgaans denkt, behalve goud, bergen en religie, als bastion van het christendom aan de grens van de islam. We willen laten zien hoe belangrijk dit land was als kruispunt van culturen en invloeden, en hoe het tal van buitenlandse elementen heeft weten te absorberen en om te smeden tot heel

Niobid-schildersatelier, kruik met rode figuren en mythologische scènes, ca. 450 v.Chr., keramiek, Pichvnari, Griekse necropolis, graf 1.   Khariton Akhvedliani Adjara Staatsmuseum. Deze kruik illustreert de belangrijke culturele banden tussen Georgië en de klassieke wereld.

aparte en bijzonder complexe dingen. Het thema van de ontmoeting, de culturele smeltkroes, staat centraal op deze tentoonstelling. Het is een mix van westerse en oosterse culturen, met Grieks-Romeinse en Byzantijnse invloeden maar ook Perzische, met name uit het Iran van de Safawiden. Zo zijn de clans zeer belangrijk in de Georgische samenleving, wat de Perzische invloed verraadt. Die oosterse invloed is sterk aanwezig in het land. Je merkt die ook aan de heel aparte iconografische motieven. Ook de invloed van de islam is niet te onderschatten. Zo kun je op de gevel van een christelijke kerk, naast een kruis, een maagd met gekruiste knieën zien, een houding die rechtstreeks is afgekeken van de islamitische traditie en de Georgische christenen helemaal niet stoort ... De aanwezigheid van een schenker die een kaftan draagt, stoort hen al evenmin. Het land was dus een smeltkroes van uiteenlopende invloeden die het heeft geabsorbeerd en omgesmeed tot iets heel bijzonders. Een en ander is te danken aan zijn geografische ligging, tussen de noordelijke en zuidelijke Kaukasus, de Zwarte Zee in het westen en de Kaspische Zee in het oosten. Het is dus een doorvoerland, nog steeds van cruciaal belang voor het transport van olie. Er zijn altijd spanningen geweest in het land, tussen het streven naar eenmaking en het

Polychroom borstjuweel met griffioenen en vogels, 4e eeuw v.Chr., goud, turkoois, glaspasta. Vani, graf 6, Imereti. © Simon Janashia Historisch Museum van Georgië. De afstand van Caïro naar Tbilisi is in vogelvlucht minder dan 2000 kilometer met aanwijsbare verwanten zoals dit borstjuweel bewijst. Gevonden in centraal Colchis, in het graf van een rijke vrouw van in de twintig, is het een prachtige illustratie van de versmelting van culturen op Georgische bodem. De fibula is typisch Anatolisch, terwijl de vorm van de hanger, de techniek en de motieven een duidelijke Egyptische invloed laten zien. Maar wellicht waren de Perzen verantwoordelijk voor de vervaardiging. Kettingen met granaatappelvormige uiteinden, een typisch juwelenmotief in Georgië, werden waarschijnlijk toegevoegd.

streven naar onafhankelijkheid van de verschillende entiteiten. Die binnenlandse middelpuntvliedende krachten, gepaard aan een voortdurende inmenging van de buurlanden en buitenlandse invallen, hebben ook hun weerslag gehad op de cultuur.”

Een van de bekendste elementen van die cultuur is de wijn. Volgens sommigen zou ‘vinum’, het Latijnse woord voor wijn, afgeleid zijn van het Georgische ‘ghvino’.

“Het is inderdaad in Georgië dat men de oudste sporen van wijnbouw heeft aangetroffen, van meer dan 6000 jaar voor Christus. Wijnstokken hebben trouwens altijd al in het wild gegroeid in dit land, wat te

maken heeft met het klimaat, ideaal voor grootschalige wijnbouw, met meer dan vijfhonderd verschillende druivensoorten, en de bijbehorende handel, met export naar onder meer Mesopotamië. Een en ander heeft ook geleid tot de ontwikkeling van heel bijzondere keramiek, te zien in de aardewerken wijnvaten ‘kvevri’, een keramiek die dient als vertrekpunt van de tentoonstelling.”

Ook goud behoort tot de belangrijkste natuurlijke rijkdommen van het land. Is daar de legende van Colchis niet uit ontstaan?

“Ook de metaalbewerking was een belangrijke pijler van de Georgische economie, al

‘In vergelijking tot de Scythen gaven de Georgiërs blijk van een veel groter raffinement, vooral qua technische bewerking van hun juwelen’

BERNARD COULIE

sinds het Neolithicum. Vooral in de bergstromen werd gezocht naar goud, met behulp van een schapenvel, waarbij de goudschilfers vast kwamen te zitten in de wol. Vervolgens werden die eruit gehaald en gesmolten. Zo is ook de mythe van het Gulden Vlies ontstaan. Het verhaal van Jason en de Argonauten, die van koning Pelias het legendarische vlies moesten bemachtigen en meebrengen, dient in feite slechts als een achteraf opgesmukte rechtvaardiging van de Grieken voor het vestigen van handelsposten in Colchis en op de oever van de Zwarte Zee, met de bedoeling de hand te leggen op de lokale rijkdommen. Dat soort verhalen is altijd interessant. Ze zingen steevast de lof van diegenen die ze vertellen ... De Georgische irrationaliteit, gesymboliseerd door de tovenares Medea, staat in contrast met de rationaliteit van Jason, die zijn missie weet te volbrengen door een list. Colchis heeft gouden juwelen van een verbluffende schoonheid en een indrukwekkend technisch raffinement voortgebracht. Er zijn duizenden voorbeelden van teruggevonden. In vergelijking tot de Scythen uit de noordelijke Kaukasus gaven de Georgiërs blijk van een veel groter raffinement, met name wat betreft de technische bewerking van hun juwelen.”

Naar verluidt zouden de handelscontacten met het buitenland zich hebben uitgestrekt tot in Egypte, zoals een van de belangrijkste sieraden van de tentoonstelling aantoont.

"We weten dat Georgië handelsbetrekkingen onderhield met Egypte, met name in de tijd van Alexander de Grote. Het zijn wellicht handelaars uit het gebied van de Middellandse Zee en de Zwarte Zee die het bewuste stuk hebben vervoerd tot in Colchis. Onderschat nooit de mobiliteit van de volkeren en de ontvankelijkheid voor onderlinge handel. Dat is al zo sinds de oudheid. Georgië bevond zich altijd op de grote handelsroutes, met name tussen het Middellandse Zeegebied en Indië."

Wie was die fameuze koningin Tamar Ire, een van de grote heersers uit de gouden tijd van Georgië, die ook veel aandacht krijgt op de tentoonstelling?

"Dat was een zeer belangrijk personage, die uitgroeide tot een legendarische figuur. Als vrouw was ze immers de officiële heerser. Voor die tijd was dat nogal uitzonderlijk. Vóór haar had je enkel de beroemde Cleopatra VII van Egypte en keizerin Irene van Byzantium, in de 8e eeuw. De vader van Tamar, George III, stelde haar aan als mede-heerser. Toen hij overleed, protesteerden de Kerk en de hoge adel tegen haar status, maar door enkele subtiele toegevingen te doen, met name door het bevel over het leger toe te vertrouwen aan een vazal, slaagde ze erin op de troon te blijven, tot aan haar dood. De tentoonstelling laat enkele afbeeldingen van Tamar zien, waarop ze vrijwel nooit alleen staat. Dat is eigen aan haar bijzondere status. Zij was de laatste grote heerser van het onafhankelijke Georgië, en ze was een vrouw. Al mogen we niet vergeten dat dé grote koning uit de Georgische geschiedenis haar voorouder David IV de Bouwer was, die een eeuw eerder het land verenigde."

BEZOEKEN

Europalia Georgië. Een verhaal van ontmoetingen

27-10 t/m 18-02

Museum Kunst & Geschiedenis
Brussel

www.artandhistory.museum

LEZEN

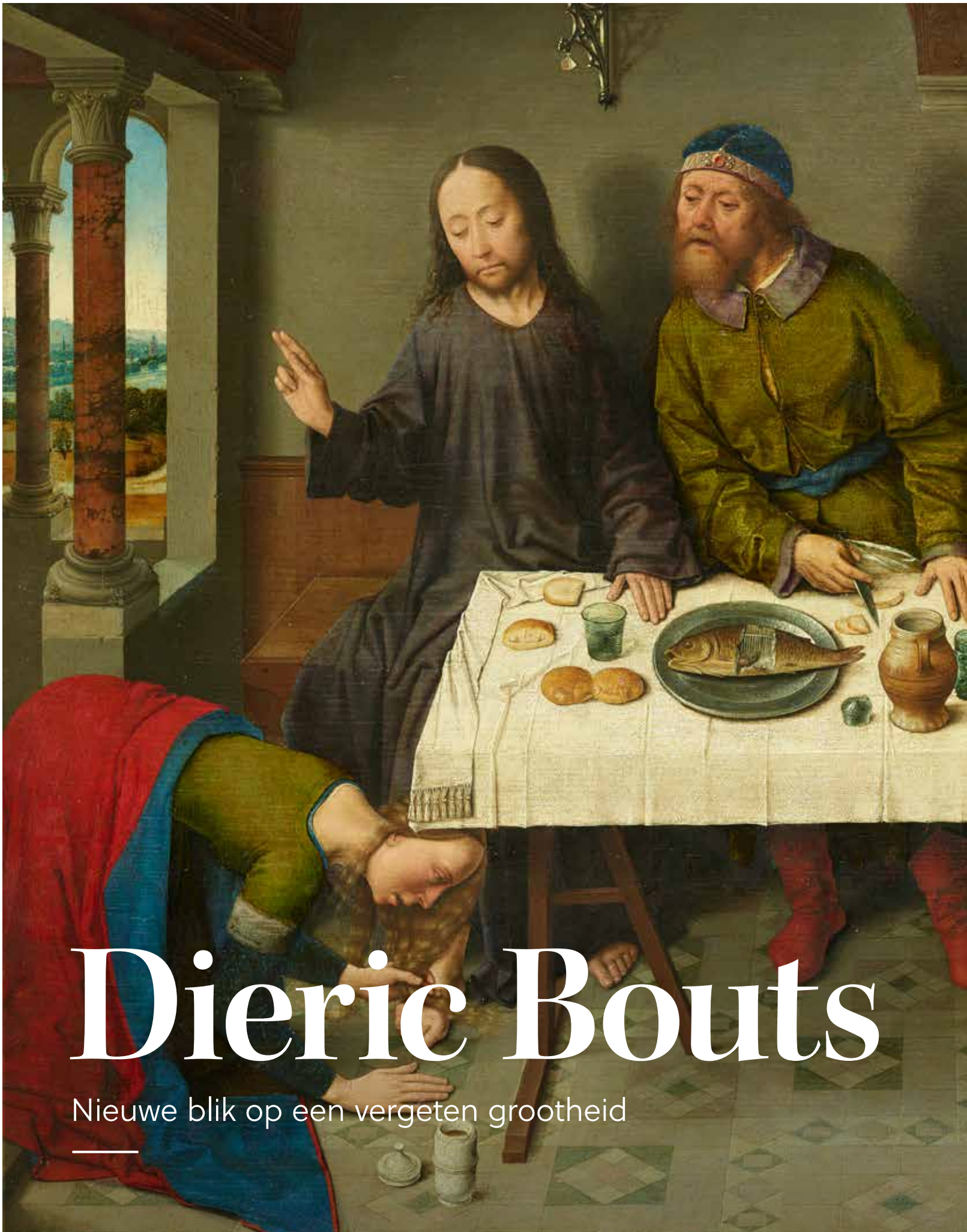
Georgië. Een verhaal van ontmoetingen, door Bernard Coulie en Nino Simonishvili, Hannibal Books, 2023, Nederlands, ISBN 9789464666694. Prijs: € 39,95.

Fragment van een gedenksteen met een kruis van gelijke takken, 4e eeuw, steen, Samtsevisi, Kvemo Kartli. © Shalva Amiranashvili Museum. Dit fragment herinnert eraan dat Georgië al sinds de 4e eeuw christelijk is.

Antropomorf beeldje, 3e eeuw v.Chr., brons, goud. Vani, Imereti. © Simon Janashi Historisch Museum van Georgië. Dit rituele beeldje is stilistisch nog sterk beïnvloed door de esthetiek van Centraal-Azië.

Dieric Bouts

Nieuwe blik op een vergeten grootheid

Dieric Bouts, *Christus in het huis van Simon de Farizeër*, 1450-1475. © Staatliche Museen zu Berlin / Gemäldegalerie, Berlin. Foto: Christoph Schmidt.

Dieric Bouts, *Christus met de doornenkroon*, ca. 1470, M Leuven. Foto: artinflanders.be, Cedric Verhelst

Dieric Bouts is misschien wel de belangrijkste Vlaamse Meester waar u nog nooit van gehoord heeft. Daar komt dit najaar verandering in, want M organiseert dit najaar een 'once in a lifetime'-overzichtstentoonstelling met zijn werken. "Wie Bouts niet zo goed kent of enkel van zijn super sacrale, verstilde *Laatste Avondmaal*, zal schrikken", waarschuwt Marjan Debaene, afdelingshoofd Oude Kunst bij M Leuven. "Zijn werk is heel erg spannend."

TEKST: CELINE DE GEEST

Eerst even terug in de tijd. Zo'n 600 jaar geleden leefde woonde en werkte de schilder Dieric Bouts (ca. 1410-1475) in Leuven. Op dat moment maakte Leuven een gigantische stedelijke vernieuwing door en beleefde glorie dagen met een nieuw stadhuis, de Sint-Pieterskerk, en natuurlijk de universiteit – de ideale context voor Bouts om zich te ontplooien als renaissancekunstenaar. In 1445 verhuisde de – mogelijk – in Haarlem geboren schilder naar Leuven en drie jaar later trouwde hij er met Catharina Van der Bruggen, die als bijnaam Catharina 'Metten Gelde' had. Het zou best kunnen dat zijn huwelijk met de welgestelde vrouw hem zijn connecties opleverde, want in de jaren die volgden werd hij zeer succesvol. De dertig werken die met zekerheid aan hem toe te schrijven zijn, bevinden zich vandaag onder meer in

'Bouts is geen heldere, duidelijke figuur binnen de kunstgeschiedenis'

PETER CARPREAU

de Gemäldegalerie in Berlijn, het Prado in Madrid, de Alte Pinakothek in München, het Metropolitan in New York en de National Gallery in Londen. In 1472 werd hij benoemd tot stadsschilder van Leuven. Twee van zijn belangrijkste werken schilderde hij in opdracht van de Sint-Pieterskerk: *Het Laatste Avondmaal* en *De marteling van de Heilige Erasmus*. Tot op heden zijn ze te zien in situ, maar nu even niet. Tijdens de tentoonstelling *DIERIC BOUTS. Beeldmaker*, gecureerd door Peter Carpreau, verhuizen ze voor één keer naar M Leuven.

VÓÓR DA VINCI

"Dat die werken de kerk verlaten is heel uitzonderlijk", zegt Marjan Debaene, afdelingshoofd Oude Kunst bij M Leuven. "Naar het buitenland mogen ze al helemaal niet. Het maakt van deze tentoonstelling echt een unieke kans." Niettemin hebben de zijpanelen van *Het Laatste Avondmaal* in het verleden heel wat kilometers afgelegd. In 1707 werden ze verzaagd en verkocht aan twee Duitse broers die in Aken kunst verzamelden. In de 19e eeuw belandden de twee bovenste panelen in de Gemäldegalerie in Berlijn en de twee onderste in de Alte Pinakothek in München. Pas in 1919 keerden de zijpanelen eindelijk terug naar België als vorm van vergoeding voor de oorlogsschade, met dank aan het Verdrag van Versailles. Tot de Duitse bezetter ze tijdens WO II opnieuw meenam naar Duitsland. In 1945 werden ze daar, in de zoutmijn van Altaussee, gevonden door de 'Monuments Men' en meegebracht naar België. "Enkel deze ene keer zal je er bijna met je neus bovenop kunnen staan", zegt Debaene. "In de kerk zit je met een afstand van 3 à 4 meter, maar nu kun je over de schouder

van Bouts meekijken, de details zien en ontdekken waarom het eigenlijk zo'n goede schilder was. Mensen die Bouts niet zo goed kennen of enkel dat supersacrale, verstilde *Laatste Avondmaal*, zullen schrikken. Hij heeft nog veel spannendere werken. Zelfs de zijluiken beroeren mij veel meer dan dat centrale paneel. Daar zie je de genialiteit van Bouts: hoe hij met licht speelt, hoe hij kleur gebruikt, zijn landschappen, de details van zijn texturen ..." Lachend: "Geen wonder dat de zijpanelen gestolen werden! Al kwam dat vooral omdat het centrale paneel tijdens de diefstal in een kluis van de centrale bank van Leuven zat, anders hadden ze dat ook meegenomen."

Bouts schilderde het drieluik tussen 1464 en 1468, zo'n 30 jaar voordat Da Vinci zich aan zijn versie van het Laatste Avondmaal waagde. De vraag kwam van het Broederschap van het Heilig Sacrament. De extra figuranten op het doek naast Jezus en de twaalf apostelen zijn vermoedelijk leden van het Broederschap. Door de vensters links in beeld zien we de Grote Markt en het Leuvense stadhuis in opbouw. Maar alle aandacht gaat naar de hand van Christus

die het brood zegent en de toeschouwer recht aankijkt. Bouts zet het vluchtpuntperspectief in om van de zegenende hand het centrale punt te maken. Op de zijpanelen zie je dan weer hoe Bouts technieken van de dieptewerking toepaste op landschapsschilderkunst.

IMPACT

Vaak wordt gesteld dat Antwerpen Rubens heeft, Brugge Memling, Gent Van Eyck, Brussel Van der Weyden en Leuven Bouts. Maar kunnen we die schilders ook echt in dezelfde adem noemen? "Het is vooral de impact binnen een bepaalde periode van de kunstgeschiedenis in onze regio's die telt", vindt Debaene. "Bouts gold vaak als een schilder van de tweede generatie van

Albrecht Bouts, *Hoofd van Johannes de Doper op een schotel*, 15de eeuw. © The Phoebus Foundation, Antwerpen.

'Nu kun je over de schouder van Bouts meekijken, de details zien en ontdekken waarom het eigenlijk zo'n goede schilder was'

MARJAN DEBAENE

Dieric Bouts, *Triptiek met het Laatste Avondmaal*, 1464-1468, M Leuven / Sint-Pieterskerk. Foto: artinflanders.be, Dominique Provost

Het beeld dat we vandaag hebben van de ‘artiste peintre’ bestond in de 15e eeuw nog niet.

wat men vroeger de Vlaamse Primitieven noemden, tegenwoordig de Vlaamse Meesters. In de 15e eeuw kwam vanuit de Zuidelijke Nederlanden heel wat vernieuwing in de schilderkunst, met dank aan onder anderen Van Eyck en Van der Weyden.” Bouts kende hun werk goed en werd erdoor beïnvloed. Debaene: “Natuurlijk was die stijl ook erg in trek. Als je hier als Nederlander naartoe komt en aan de bak

wilt, zal je misschien wel kijken wat er op dat moment in die streek populair is. Mogelijk was er dus ook een achterliggende economische gedachte.”

Langzaamaan vond Bouts zijn eigen pad. Rond 1460, zijn meest productieve periode, won de kunstenaar enorm in aanzien. “Hij kwam op dat moment tot een heel erg ‘Boutsiaanse’ synthese van wat hij bij Van Eyck en bij Van der Weyden gezien had”, zegt Debaene. “Hij putte uit het realisme van Van Eyck en creëerde een meer ingetogen versie van de emotie van Van der Weyden. Het landschap en de lichtinval werden belangrijker dan ooit, hij paste het lineair perspectief toe. Zo onderscheidde hij zichzelf en zijn generatie. Je kunt hem zelfs een van de eerste schilders van de Noordelijke Renaissance noemen.”

Maar waarom doet de naam Bouts tegenwoordig dan niet evenveel belle-tjes rinkelen als die van zijn bekendere tijdsgenoten? Misschien net omdat hij iets minder emotioneel schilderde, iets berekender, behoedzamer. Maar zou het ook te maken kunnen hebben met hoe weinig we eigenlijk zeker over hem weten? We kunnen bijvoorbeeld nog altijd niet met zekerheid zeggen of hij van Haarlem afkomstig is. In de Haarlemse archieven wordt hij niet genoemd. Het enige bewijs daarvoor komt uit Karel van Manders *Schilder-boeck* uit 1604. Volgens Debaene blijft het ook een beetje een enigma waarom sommige van zijn werken gemaakt zijn. “Er is een dertigtal werken aan hem toegeschreven, waarvan in de expo bijna vijftientig te zien zijn, maar de meeste zijn niet gedocumenteerd. Gelukkig heeft hij een zeer consequent kernoeuvre qua stijl en techniek, en kan je met veel waarschijnlijkheid werken aan hem toeschrijven.”

NIEUWE BLIK

Het mysterie rond Bouts hoeft echter niet per se een belemmering te zijn voor zijn bekendheid: er zijn genoeg kunstenaars waar we weinig over weten en die heel beroemd zijn. Soms kan het zelfs een troef zijn, zegt Peter Carpreau. Tussen 2013 en 2022 was Carpreau conservator en afdelingshoofd Oude kunst bij M Leuven. Vandaag is hij adjunct-directeur generaal van het War Heritage Institute en curator van *DIERIC BOUTS. Beeldenmaker*. “Ik ben al een kleine tien jaar bezig met de tentoonstelling”, vertelt hij. “A priori had ik geen relatie met Bouts, 15e-eeuwse kunst was niet mijn specialiteit. Die eerste

(Atelier) Dieric Bouts, *Portret van een monnik*, ca. 1450-1500. © Collectie KMSKA – Vlaamse Gemeenschap (CC0), Antwerpen, inv. 253. Foto: Hugo Maertens.

Dieric Bouts (volger van), *Ecce Agnus Dei*, 1500-1520. © Staatliche Museen zu Berlin/ Gemäldegalerie, Berlijn. Foto: Christoph Schmidt.

‘Zoals cartoonisten en reclamemakers van nu maakte Bouts beelden met een specifieke reden en functie, voor een specifiek publiek’

PETER CARPREAU

jaren waren een worsteling: Bouts is geen heldere, duidelijke figuur binnen de kunstgeschiedenis. Maar dat was net wat mij fascineerde. Ik heb een zwak voor kunstenaars die zich een beetje in de marge van de canon bevinden, zoals Edgard Tytgat of Michiel Coxie. Bouts is ook zo iemand van wie mensen lang niet goed wisten wat ze met hem aan moesten. Juist dat zijn interessante figuren, buiten de geijkte kunstgeschiedenis. De tentoonstelling is een neerslag van het zoeken, van de worsteling. In mijn ogen is het een eerste stap in een lang proces. Ik heb Bouts proberen te begrijpen. Hopelijk zet het de deur open voor anderen. Zodat zij met een nieuwe blik naar Bouts en ook naar andere kunstenaars kunnen kijken.”

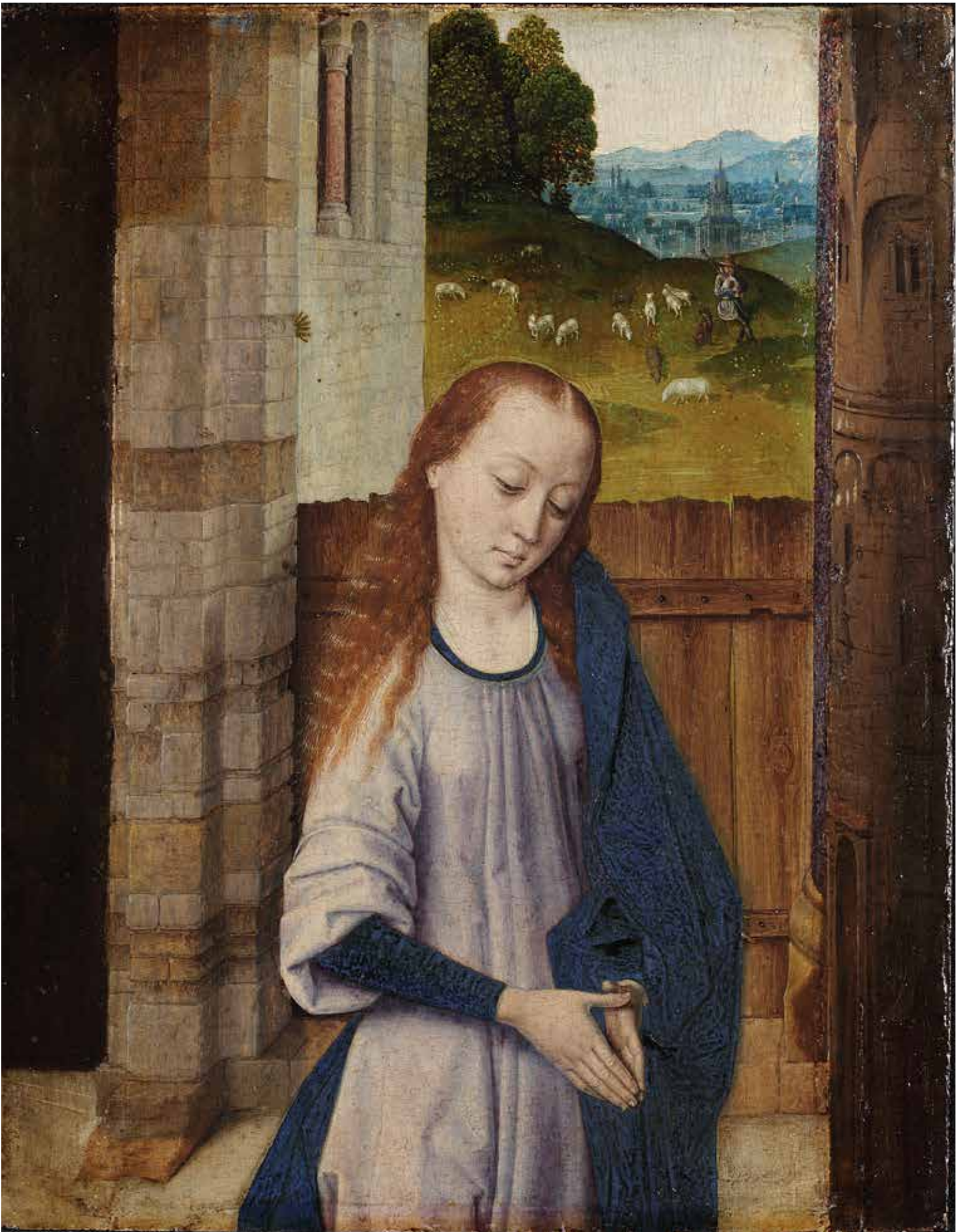
Het resultaat is vrij radicaal: we mogen Bouts niet als kunstenaar zien. Het beeld

(Atelier) Dieric Bouts, *Studie van een knielende man*, ca. 1475 -1499. © Rijksmuseum, Amsterdam (aankoop uit het F.G. Waller-Fonds).

dat we vandaag hebben van de ‘artiste peintre’ bestond in de 15e eeuw namelijk nog niet. Dieric Bouts was geen romantisch genie of briljante uitvinder, hij was een beeldenmaker. Hij schilderde wat van hem verwacht werd en excelleerde daarin. Daarom besloot Carpreau de werken van Bouts te confronteren met het werk van hedendaagse beeldenmakers. “We plaatsen Bouts naast hedendaagse ‘collega’s’ als cartoonist Lectrr, filmposterontwerper Amira Daoudi en reclamemaker Luc Shih. Ook tonen we hoe hedendaagse beeldcultuur nog altijd heel wat sporen bevat van de visuele technieken van Bouts.”

Een portretfoto van een lijdende Eddy Merckx op de voorpagina van de krant, de iconische foto van Beyoncé als de Maagd Maria die haar tweeling aan de wereld toont: het zijn beelden die vandaag veel

Dieric Bouts, *Maria in aanbidding*, 1460-1480. © Staatliche Museen zu Berlin/ Gemäldegalerie, Berlin. Foto: Christoph Schmidt.

Dieric Bouts, *Triptiek met de marteling van de heilige Erasmus*, ca. 1460-1464, M Leuven / Sint-Pieterskerk. Foto: artinflanders.be, Dominique Provost.

impact hebben. In de tijd van Bouts was het net zo. Carpreau: "Hij maakte beelden met een heel specifieke functie, voor een duidelijk afgelijnd publiek, met een bepaalde reden. Artistieke vrijheid was op dat moment nog geen ding. Daarom tonen we geen hedendaagse kunst naast het werk van Bouts, maar wel diverse beelden die volgens vergelijkbare restricties gemaakt worden. Zo moet iemand als Lectrr in zijn cartoons er ook voor zorgen dat in één oogopslag duidelijk is wie de personages zijn. Je ziet dat er nog altijd in dezelfde trukendoos wordt gegravid om een beeld te maken."

DE MARKT VAN BOUTS

M Leuven is haar eigen belangrijkste bruikleengever, met enkele echte Boutsen in de collectie. Sommige zijn al decennia of zelfs eeuwen in het bezit van de stad, andere werden in de afgelopen jaren aangekocht. De recentste toevoeging is *Christus met de doornenkroon*. Debaene: "Je kan niet aan de telefoon zitten wachten tot iemand belt: 'We hebben een Bouts voor jullie!' Je moet actief gaan zoeken en de veilingen in de gaten houden. In 2019 verscheen op een veiling van Christie's New York een werk toegeschreven aan 'workshop of Dieric Bouts'. Maar de prijs was aan de lage kant en er leek aan geprutst te zijn: er waren overschilderingen en de hoeken waren er

'Je kan niet aan de telefoon zitten wachten tot iemand belt met een Bouts in de aanbieding. Je moet actief gaan zoeken'

MARJAN DEBAENE

ooit afgezaagd. Het was een werk waarvan je denkt: daar beginnen we niet aan, te veel twijfel. Toch deden we navraag bij een aantal specialisten zoals dr. Valentine Henderiks, die ook in het wetenschappelijke comité van de tentoonstelling zit. Haar intuïtie werd bevestigd door een recent onderzoek: het werk is effectief aan het atelier van Bouts toe te schrijven, het is tijdens zijn leven ontstaan."

Van Stad Leuven kreeg het museum extra budget, maar dat was uiteindelijk niet eens nodig, zo vertelt Debaene: "Het was van ons voor € 158.000, inclusief kosten, terwijl de

schatting € 110.000-165.000 was. Een koopje, dus. Hadden anderen geweten dat het met zekerheid van het atelier van Bouts was, dan hadden wij niet kunnen meedoen. Dan ga je zeker boven het half miljoen of naar het miljoen. Dat is het spel van de markt: je moet ook een beetje geluk hebben."

Worden er in de toekomst nog werken van Bouts aan de collectie van M Leuven toegevoegd? Niets is onmogelijk. "Momenteel hebben we niets op het oog, maar die kans bestaat", knikt Debaene. "Ik had nooit gedacht dat we in 2019 een Bouts zouden kopen. Elk aanbod wordt serieus overwogen. Al bekijken we die werken heel nauwkeurig: als we een Bouts kopen, dan liefst een kwalitatief werk dat zo dicht mogelijk bij onze meester komt of ons iets nieuws leert over zijn praktijk en invloed."

BEZOEKEN

Dieric Bouts. Beeldenmaker

20-10 t/m 14-01

M Leuven

www.mleuven.be

De ceintuurgesp

Meer dan enkel praktisch

De ceintuur ontstond in het Neolithicum, toen de mens kleren begon te maken. Is deze gewoon een koord, dan is die te sluiten met een simpele knoop. Is een riem van leer, dan is dat al moeilijker. De gesp is een handig hulpmiddel om de twee uiteinden ervan met elkaar te verbinden. Deze sluiting werd al snel ook een sierelement, een symbool van rijkdom en gezag. Creatieve geesten maakten er heuse kunstwerkjes van.

TEKST: ANNE HUSTACHE

Het Middelnederlands 'gespe' of 'gaspé' was verwant aan het Engels 'to gasp' (wijd openstaan). De uitdrukking 'een gespe zetten' betekende een grimas trekken, en wel met getuite lippen, zodat die een rondje vormden. Wellicht is er een betekenisverschuiving geweest van 'mond' of '(gapende) opening' naar de opening waar het eind van de ceintuur doorheen gehaald moet worden om die te kunnen sluiten. Bovendien heeft een gesp net als een mond een tong.

De Romeinse ceintuurgespen behoren tot de oudste en sommige zelfs tot de mooiste die ooit zijn gemaakt. In de vroege Middeleeuwen maakten edelsmeden er onvervalste juwelen van. Zo werden ijzeren

gespen ingelegd met zilver of versierd met émail cloisonné. Tot in de 15e eeuw waren die voorbehouden aan de elite. Later werden ze dankzij de technische evolutie ook voor een breder publiek betaalbaar. In de Belle Epoque vormden gespen een harmonisch geheel met broches en diademen. Door de verdere specialisatie van de ceintuur (in samenhang met de broek) werd ook steeds meer aandacht besteed aan de gesp. Meer dan ooit is die nu een modieuze blikvanger die de persoonlijkheid van de drager accentueert.

Militair en mysterieus

3e-4e eeuw

Een militaire uitrusting mag geen gebreken vertonen. Geen denken aan dat de ceintuur om de broek losschiet. In militaire kringen wordt dan ook veel aandacht besteed aan de gesp. Deze fraaie gesp, die ongetwijfeld vastzat aan een leren ceintuur, moet hebben toebehoord aan een militair van een hoge rang, te oordelen naar de versiering. Beide uiteinden zijn versierd met een dolfijnkop, terwijl het plaatje is verfraaid met twee ingesneden pauwen gericht naar een levensboom, met boven elke pauw nog een vis. De pauwen symboliseren de eeuwigheid, want ze werden beschouwd als onsterfelijk, vanwege het oude geloof dat hun vlees nooit verging. De vissen verwijzen mogelijk naar Christus. In de eerste eeuwen was de vis een vaak voorkomend motief in de christelijke kunst. De letters van het Griekse woord voor 'vis' (uitgesproken als 'ichthus') vormen het acroniem van Christus. In de tijd van de vervolgingen kon men zo dus stiekem laten zien dat men een christen was.

Romeinse gesp, C Pen-y-Corddyn, Abergele (Wales), koperlegering, 8 cm lang. Cardiff, Wales National Museum, inv. 93.31H. © Wales National Museum. Foto: Amgueddfa Cymru.

Granaatrood

6e-7e eeuw

In het Merovingische tijdperk groeide de gordelplaat met gesp uit tot een sierstuk, zoals ook de fibula dat was. Dit object hier werd ontdekt in een grafkuil met daarin het skelet van een stevig gebouwde, 1,74 m grote en z'n vijftig jaar oude man. Het is van ijzer vervaardigd en versierd met granaten en rood glaswerk, gevat in gouden randen, gezet op dunne plaatjes van gestempeld zilver. Het graf bevatte ook wapens (dolken, mes, bijl) en een bronzen muntstuk uit het laat-Romeinse rijk. Het vierbladige motief in het midden omgeeft een vierkant met daarin een gegraveerde swastika. De tong met schildvormige basis bevat nog enkele sporen van een riem.

Gordelplaat met gesp, Frankrijk, ijzer en gouden randen, glaswerk en granaten, 7 x 4,6 cm. Senlis; Musée d'Art et d'Archéologie, inv. A.2008.0.144.

Voor het hele gezin

7e eeuw

In graven daterend uit de vroege Middeleeuwen heeft men tal van gordelplaten met gesp van dit type hier aangetroffen. Ze werden immers niet enkel door mannen, maar ook door vrouwen en zelfs door kinderen gedragen. Ook de versiering ervan is typerend: het centrale motief bestaat uit lofwerk omringd door touwtjes, die aan de hoeken van de plaat kracht worden bijgezet door halfronde siernageltjes. Deze ceintuurversiering is typerend voor de vermenging van diverse invloeden: oosterse (de siermotieven), Frankische (de halfronde vorm van de plaat) en Gallische (de techniek).

Gordelplaat met gesp, Haine-Saint-Paul (België), ijzer, zilver, messing. Morlanwelz, Musée Royal de Mariemont, inv. X1755.

Gesp van mannenceintuur, Maasstreek, verguld zilver, 9,5 cm lang. Stockholm, Historiska Museet, inv. 42624 TVH.

Verliefde ridder

ca. 1200

Deze prachtige gesp maakt deel uit van de Schat van Dune, de grootste zilverschat uit Scandinavië. Het object werd ontdekt in 1881, in Dune op het eiland Gotland, samen met 121 andere stukken van zilver en goud, juwelen, ceintuurzegels, muntstukken, kommen en tal van andere objecten, daterend van ongeveer het jaar 1000 tot het midden van de 14e eeuw. Deze fabelachtige schat werd wellicht verborgen toen de Denen het eiland in 1361 binnenvielen. De gesp is versierd met een hoofs motief: een man te paard komt zijn liefde verklaren aan de uitverkorene van zijn hart. Een reusachtige rankversiering met bloemen omringt man en paard. Het geheel wordt opgehouden door wat wellicht een edelknaap voorstelt.

Ceintuur en gesp, Italië (Lucca of Venetië), zilver, niëllo, verguldsel, email, lampas, 12 cm lang. Londen, The Victoria and Albert Museum, inv. 4278-1857.

Voor modieuze vrouwen

ca. 1450

Vanaf het midden van de 15e eeuw droegen modieuze vrouwen brede en korte ceinturen, zoals deze hier, vervaardigd van dunne stoffen, versierd met goud en zilver. Zo'n attribuut werd hoog op de borstkas gedragen over een tabbaard, een bovenkleed voor vrouwen met wijde rok en lange mouwen. De zorgvuldig bewerkte gespen en uiteinden van de riem waren doorgaans versierd met smaragden of niëllo, vaak met familieblazoenen en/of inscripties. Deze gesp lijkt van goud maar is van verguld metaal, met daarop plaatjes van geëmailleerd en gegraveerd zilver. Het gaat om een zeldzaam voorbeeld van een ceintuur van goudlaken uit de 15e eeuw, met nog de oorspronkelijke vattingen.

Voor de jacht

ca. 1665

Deze vergulde gesp, gegoten en geciseleerd met motieven van vossen en vechthonden, diende ooit om een patroongordel vast te maken voor de jacht. Het kleinood werd wellicht vervaardigd in het atelier van Hans Peter Oeri, beschouwd als een van de grootste Zwitserse edelsmeden van zijn tijd. Als talentrijke metaalgieter kreeg hij de toestemming van zijn gilde om ceintuurgespen te maken van niet-edele metalen. In de Duitstalige stad Zürich volgde hij de grote tradities van de metaalbewerker van de naburige steden Augsburg en Neurenberg. De sierstukken van zijn hand (wapens, zwaardgevesten en ceintuurversieringen) werden zelfs geëxporteerd naar het buitenland, wellicht dankzij de textielhandel.

Hans Peter Oeri, ceintuurgesp met jachtmotief, Zürich, vergulde koperlegering, 8,4 x 6,6 cm. Londen, The Victoria and Albert Museum, inv. 4040-1856.

Ceintuurgesp, China, Qing-dynastie, Qianlong-periode, gesneden jade, goud. Christie's, New York, 07-12-2017. © Christie's Images Ltd. \$ 3.500 (€ 3.223).

Verbintenis en harmonie

1736-1795

De twee delen van deze fraaie gesp zijn symmetrisch naar elkaar gericht, met als siermotief de lachende tweeling He He er Xian, de taoïstische goden van de harmonie en verbintenis, vaak geassocieerd met een gelukkig huwelijk. Traditiegetrouw houden ze een lotus in de hand. Dat is ook hier het geval. Het montuur van verguld brons is versierd met een haak in de vorm van een drakenkop en een gesp in de vorm van een lingzhi (paddenstoel). De achterkant is gegoten, met een opengewerkte lotusbloem. De stenen zijn zeegroen met witte inclusies.

In gebed

1775-1800

Deze bijzonder elegante gesp van Iraanse herkomst is vervaardigd van metaal, met een dunne versiering van ingelegd goud en zilver. Op een fond van gestileerde bloemen en bladeren zien we een inscriptie, op een lijn, in twee epigrafische cartouches. Volgens de conservatoren van het Louvre is deze inscriptie een versie van een sjiiitsch gebed, bekend als *Nada 'Ali*. Het is opgedragen aan Ali, volgens de sjiiitsche overlevering de rechtmatige opvolger van de profeet Mohammed. Deze religieuze tekst is opgesteld in het Nastaliq-schrift.

Ceintuurgesp met inscriptie, Iran, met goud en zilver ingelegd staal, 10,2 cm lang. Parijs, Musée du Louvre, inv. MAO 160. © 2015 RMN-Grand Palais (Musée du Louvre). Foto: Mathieu Rabeau.

Uitermate geraffineerd

1898

Deze prachtige gesp is een uniek exemplaar en getuigt van de verbluffende vakkennis van Philippe Wolfers, als representant van de art nouveau in België al even beroemd als Victor Horta en Henry Van de Velde. Tussen 1886 en 1929 ontwierp hij een indrukwekkende hoeveelheid juwelen en edelsmeedwerk voor Wolfers Frères, waar hij artdirector was. Zijn ontwerpen werden vervaardigd in de ateliers van de firma, waarvan de faam tot ver buiten de landsgrenzen reikte, en vonden afnemers in heel Europa. Wolfers' internationale reputatie betrof vooral de juwelen in art-nouveaustijl. Helaas zijn slechts weinig stukken bewaard gebleven. Vaak werden ze uit elkaar gehaald omdat ze kostbare materialen bevatten.

Philippe Wolfers, ceintuurgesp *Pauwenveer*. België. Goud, opaal, diamant, robijn, 7 x 8 cm. Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, inv.: D2017.023.002. © Hugi Martens, Brugge 2006.

Hans Op de Beeck voor Hopenstand, Zwitserland, *Proust*, nubuckleer van stierkalf, geëmailleerd brons. © de kunstenaar.

Proust met braambessen

2015

Jacques Hopenstand maakte in de jaren 30 marokijnwerk voor Franse modehuizen. Zijn achterkleinzonen, de broers Rémi en Renaud Defrancesco, hebben in Genève het merk nieuw leven ingeblazen, met de fabricage van omkeerbare ceinturen die je kunt kopen en customizen via internet. Ze aarzelen niet een huwelijk tot stand te brengen tussen modeaccessoire en hedendaagse kunst. Hun gespen laten ze ontwerpen door kunstenaars als Jaume Plensa, John Armleder, Dan Graham en Olivier Mosset. Ze doen ook een beroep op twee Belgen: Johan Creten en Hans Op de Beeck, die zijn gesp *Proust* heeft gedoopt. Deze unieke monochrome ceintuur is kenmerkend voor het werk van de kunstenaar. Ze is voorzien van een gesp van geëmailleerd brons in de vorm van braambessen, die je wel vaker aantreft in zijn oeuvre en waaraan hij speciale jeugdherinneringen bewaart.

‘Ik beschouw mezelf als een tijdelijke schatbewaarder’

Tyr Baudouin

Handelaar in oude kunst Tyr Baudouin runt in een historisch pand aan het Mechelseplein In Antwerpen Galerie Lowet de Wotrenge. Hij wijdde de allereerste monografische tentoonstelling aan Cornelis Schut, een Antwerpse barokmeester in de schaduw van Rubens, en herontdekte een portret van Adriaen Brouwer, dat inmiddels verworven werd door het Mauritshuis in Den Haag. “Ik koop en verkoop alleen werken die ik graag zie. Dat is misschien een handicap.”

TEKST: ERIC RINCKHOUT
PORTRETFOTO: JANA POLLET

Tyr Baudouin doet er bescheiden over, maar eigenlijk maakt hij deel uit van een dynastie kunstconnaisseurs. Zijn grootvader was kunsthistoricus Frans Baudouin, gerenommeerd conservator van het Antwerpse Rubenshuis. Zijn moeder en vader, Anne Baudouin en Robert Lowet de Wotrenge, waren actief in de handel van vooral moderne en hedendaagse kunst. Dat verklaart meteen de naam van zijn galerie, een intieme plek waar hij altijd en overal wordt omringd door oude meesters. Een gesprek met een bevoegen kunsthandelaar.

Jan Fijt, *De hertenjacht*, olieverf op doek, 58,5 x 82 cm. Met toestemming van Galerie Lowet de Wotrenge.

Hoe belangrijk is jouw grootvader geweest?

“Hij wordt steeds belangrijker! Ik heb hem gekend tot mijn achttiende, hij is overleden in 2005. Hij was een academisch zwaargewicht en heeft veel geschreven. Ik herontdek hem nu. Blijkbaar heeft hij ooit een boek geschreven over Jan Pieter van Bourscheit, een 18e-eeuwse kunstenaar en architect met wie ik iets heb: van hem heb ik al twaalf beelden herontdekt. Dat is toch een rare samenloop. Maar ik heb niet het geduld van mijn grootvader. Ik probeer het wetenschappelijke en het commerciële te combineren, terwijl hij een onderzoeker pur sang was. Toch denk ik dat hij zou weten te waarderen wat ik doe. Ik koop aan, ik verzamel, ik maak tentoonstellingen en probeer daar telkens een mooie, degelijke catalogus bij te maken, wat een serieus engagement betekent. Niet veel handelaren doen mij dit na.”

De liefde voor kunst zit dus in de genen?

“Het kan gek klinken maar oorspronkelijk wilde ik diplomaat worden. Ik heb geschiedenis gestudeerd aan de Universiteit

Antwerpen. Daarna wilde ik dan toch in de kunst stappen, hoewel mijn ouders mij dat ten stelligste afraadden. Want het is geen gemakkelijke business.”

Hoe heb je je voorbereid?

“Eerst liep ik stage bij Christie’s Amsterdam. Toen ik daar een week aan het werk was, viel Lehman Brothers om (september 2008, ER). Vervolgens werd de helft van het personeel ontslagen en had ik weinig omhanden, want door de wereldwijde kredietcrisis lag de kunsthandel op apegapen. Ik ben begonnen aan een verkorte bachelor kunstgeschiedenis aan de KU Leuven, aangevuld met cultuurmanagement aan de Antwerp Management School.”

Ben je daarna in de kunsthandel gestapt?

“Ik ben zowat van nul begonnen: een proces van vallen en opstaan. Intussen ben ik twaalf jaar bezig en vijf jaar volledig zelfstandig. In het begin heb ik nog zeven jaar lang les gegeven – geschiedenis en esthetica in het middelbaar onderwijs – om zeker te zijn dat ik de rekeningen kon beta-

Zijn galerie is een intieme plek, waar Baudouin altijd en overal wordt omringd door oude meesters.

len.” (Lacht.) “Daarna heb ik me ten volle geëngageerd voor mijn zaak en, typisch, de eerste zes maanden helemaal niets verkocht. Het keerpunt kwam toen ik in 2019 geselecteerd werd voor de showcase op TEFAF, een uitnodiging voor beginnende handelaars. Ik kon daar een stand maken van elf vierkante meter, die ik zes maanden lang obsessief heb voorbereid. Ik heb toen tachtig procent van wat ik tentoonstelde verkocht aan grote verzamelaars en internationale musea. Dat gaf mijn zelfvertrouwen een boost.”

Jan Pieter van Bourscheit de Oudere, *De Vier Seizoenen*, terracotta, elk ca. 88 cm hoog. Met toestemming van Galerie Lowet de Wotrenge.

Adriaen Brouwer, *Allegorie van de Ijdelheid (Superbia)*, olieverf op paneel, ca. 1634-1637, 23,2 x 15,9 cm. Met toestemming van Galerie Lowet de Wotrenge.

‘Van de tweedeling tussen oud en modern moeten we af: alle kunst is ooit hedendaags geweest’

Wat heb je op de TEFAF getoond?

“Een kabinet met een mix van 17e- en 18e-eeuwse voornamelijk Vlaamse schilderijen, tekeningen en sculpturen. Mijn topwerk was een serie van vier terracotta's die ik had gekocht als Frans en 19e-eeuws. Ze waren verschillende keren overschilderd en verguld. Toen ze werden aangeboden op de website van een Parijs veilinghuis heb ik meteen de tgv genomen. Ik was ervan overtuigd dat het om Antwerps werk ging uit eind 17e, begin 18e eeuw. Na uitvoerige restauratie bleken het beelden te zijn van Jan Pieter van Bourscheit, een architect die zich ook specialiseerde in grote terracotta's, vaak in reeksen zoals de zintuigen of de seizoenen. Ik had de stille hoop dat het echtpaar Van Otterloo, gerenommeerde Amerikaanse verzamelaars van Belgische en Nederlandse komaf, mijn stand op TEFAF zou bezoeken. En zo geschiedde. Ze werden vergezeld door curatoren van het museum van Boston, waaraan de Van Otterloos hun kunstcollectie eerlang zullen schenken. Een dag later kreeg ik de bevestiging van de aankoop van de vier terracotta's.”

Waarom heb je voor de oude meesters gekozen?

“Daardoor heb ik contact met het verleden. De werken van Cornelis Schut zijn hooguit enkele honderden meters hiervandaan gemaakt. Die stukken hebben een materiële geschiedenis, een band met elkaar, zijn ontstaan in dezelfde ruimte en daarna verspreid geraakt over de hele wereld. Ze komen hier weer samen, worden vastgelegd in een catalogus en vliegen binnenkort weer uit. Heel even ben ik de tijdelijke bewaker en schatbewaarder. Dat is ontroerend. We moeten het moderne durven zien in het oude, en het belang van de traditie voor de moderne kunst erkennen. Van de tweedeling tussen oud en modern moeten we af: alle kunst is ooit hedendaags geweest. Oude meesters zijn boodschappers van een wereld die ook woelig was, met oorlog en rampspoed.”

Toch toon je ook hedendaagse kunst. Waarom?

“Met hedendaagse kunst durf ik af en toe wel eens iets te proberen. Zo heb ik vorig jaar Bun – Benoît Poncin, een Antwerpse hedendaagse kunstenaar – geconfronteerd met oude meesters. Benoît had bij mij een 17e-eeuwse tekening gekocht, zo hebben we elkaar leren kennen. Ik ga dergelijke cross-over vaker doen: je moet jezelf af en toe heruitvinden. Het volgende project staat al in de steigers: het thema zal het landschap zijn, maar ik zeg nog niet met welke kunstenaar.”

Vanwaar je voorkeur voor thematische en monografische tentoonstellingen?

“Ik put veel voldoening uit onderzoek en ontdekking. Enkele jaren geleden heb ik vijftig tekeningen van 1550 tot 1800 gepresenteerd. Daar was het medium de rode draad. Een monografische tentoonstelling wilde ik al lang maken: eigenlijk verwacht je dat een museum een dergelijke tentoonstelling over Cornelis Schut zou samenstellen. Het is organisch gegroeid: ik heb gezocht, gekocht en bijgehouden. Je moet voldoende kunnen tonen. Met ‘primi pensieri’, bozzetti, modelli, grafiek en olieverfschetsen kon ik zijn manier van werken, stilistische diversiteit en onmiskenbare hand laten zien. Grafiek is niet direct mijn specialiteit, maar Schut was nu eenmaal een ‘peintre graveur’. Zijn grafiek bood mij de mogelijkheid om kunst aan te bieden in een meer betaalbare prijsklasse. Ik was aangenaam verrast dat er nogal wat jonge mensen op de tentoonstelling zijn afgekomen.”

Zie je jezelf dan meer als historicus of als handelaar?

“Schut is een wetenschappelijk project met een catalogus waarvoor ik met kunsthistorici heb samengewerkt: Ben van Beneden en Joris Van Grieken. Tegelijk moest ik voldoende verkoopbaar werk kunnen aanbieden. Ik moet er ook iets aan verdienen en aan mezelf kunnen verantwoorden dat ik er een half jaar fulltime aan gewerkt heb.”

Wat is jouw affiniteit met Cornelis Schut?

“Cornelis Schut is een boeiende figuur die in de schaduw van Rubens zijn eigen weg heeft gevonden. De invloeden in Rome heeft hij mooi verwerkt. Hij is lang in Italië geweest en heeft daar ongetwijfeld Pousin ontmoet. Dat verklaart zijn voorkeur voor pasteltinten, zoals in zijn *Heilige familie*. Die is on-Antwerps, bijna classicistisch. Schut staat dus wel apart. Ik koop en verkoop alleen werken die ik graag zie en waarmee ik affiniteit heb. Dat is misschien een handicap, dat besef ik.”

Hoe is jouw band met musea?

“Ik heb vanaf het begin veel met musea gewerkt. Aanvankelijk was dat het makkelijkste: musea kon ik zelf contacteren. Ik heb al vrij vroeg, zo'n tien jaar geleden, een reeks van tien tekeningen van Sebastiaan Vrancx aan Museum Plantin Moretus verkocht. Snijders&Rockoxhuis in Antwerpen heeft een olieverfschets van Jan Fijt gekocht en het Nationaal Museum van Oslo kocht

Tyr Baudouin is met zijn galerie dit najaar aanwezig op Art on Paper Brussels en Pan Amsterdam.

een aquarel van de vrouwelijke kunstenaar Alida Withoos, allebei tijdens de moeilijke covid-periode. Het prentenkabinet van Kunsthalles Bremen heeft drie prenten uit de Schut-tentoonstelling aangekocht, terwijl de bozzetto van Schuts *Besnijdenis* naar het Snijders&Rockoxhuis is gegaan. Door de jaren heen heb ik ook stukken in bruikleen gegeven aan musea voor tentoonstellingen, onder meer voor de Brueghel-tentoonstelling in Den Bosch. Een netwerk van verzamelaars bouw je daarentegen maar langzaam op: zij moeten jou vinden. Intussen heb ik wel veel trouwe privé-klanten. Voor hen is het een goed teken als de musea bij je kopen.”

Je hebt ook een Adriaen Brouwer herontdekt.

“Klopt. Ik ben erg trots op mijn recente verkoop aan het Mauritshuis. Op de Brouwer-tentoonstelling in Oudenaarde in 2018 hing het portret van de man die zijn snor bijknijpt, als een Joos van Craesbeeck met een vraag-

teken. Januari vorig jaar werd het geveild bij Sotheby's in New York. Toen heb ik het samen met een partner gekocht, waarna we het schilderij grondig hebben onderzocht. Op de achterkant van het paneel kleven twee zegels, perfect vergelijkbaar met die van een Brouwer in het Mauritshuis. Mijn paneel vermeldt inventarisnummer 114, de Brouwer van het Mauritshuis draagt nummer 115 in hetzelfde handschrift. Na onderzoek door een sigillograaf bleek het om de zegels te gaan van Don Juan José de Austria, landvoogd van de Zuidelijke Nederlanden. Plots hebben we een provenance van de jaren rond 1650, kort nadat Brouwer de twee werken geschilderd heeft. Beide zijn bovendien even groot en het gaat om twee hoofdzonden. Dat van het Mauritshuis beeldt de wellust uit, de man die zijn snor bijknijpt is de ijdelheid. Ik heb het werk voorgelegd aan Katrien Lichtert, curator van de Brouwer-tentoonstelling, en aan de hoofdcurator van het Mauritshuis. Het Mauritshuis heeft *De Ijdelheid* aangekocht en sinds deze zomer hangt het schilderij op zaal. Dat soort ontdekkingen maakt mij gelukkig. Lachend: “Binnen honderd jaar ben ik er niet meer, maar dat schilderij zal daar nog steeds hangen.”

BEZOEKEN

Galerie Lowet de Wotrenge

Antwerpen

www.galeriieldw.viewingrooms.com

Cornelis Schut, *Terugkeer van de Heilige Familie uit Egypte*, olieverf op paneel, 35 x 52,5 cm. Met toestemming van Galerie Lowet de Wotrenge.

Josef Hoffmann, een pionier

06-10 t/m 14-04

Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis
Brussel
www.artandhistory.museum

Schijnwerper op Belgische art nouveau

t/m 07-01

BELvue museum
Brussel
www.belvue.be

Alle Brusselaars en liefhebbers van art nouveau kennen hem: Josef Hoffmann is de geniale ontwerper van het Stoclethuis, bedacht in Wenen, maar gebouwd in Brussel, van 1905 tot 1911. Maar weten ze hoe vindingrijk deze stichter van de Wiener Werkstätte écht was? De Werkstätte was een atelier voor architecten, schilders (zoals Gustav Klimt), designers (zoals Koloman Moser) en kunstenaars van allerlei disciplines die ambachtelijk werk wilden paren aan schone kunsten. Het was hoog tijd dat het in België tot een overzichtstentoonstelling over het oeuvre van Hoffmann kwam. De expo richt de schijnwerpers op het Stoclethuis, ontworpen in samenwerking met zijn vrienden van de

Wiener Werkstätte, maar presenteert ook een fraaie selectie andere werken die laten zien dat Hoffmann, net als Horta en Van de Velde in België, een belangrijke vernieuwer van de kunst van de vroege 20e eeuw was. (ah)

Josef Hoffmann, *Tafelmiddenstuk voor Dr Hermann Wittgenstein*, 1905, Wiener Werkstätte, zilver, agaat, MAK, GO 2011. © MAK/Katrin Wisskirchen.

Al meer dan dertig jaar spant de Koning Boudewijnstichting zich in voor het bewaren van het Belgisch erfgoed, onder meer door bekende werken aan te kopen. Dankzij de vele mecenasen heeft ze een bijzonder fraaie collectie weten aan te leggen. De stukken zijn te zien in diverse Belgische musea. Zo bewaren de Musea voor Kunst en Geschiedenis verschillende topjuwelen van Philippe Wolfers, terwijl het Hortamuseum een prachtig tapijt toont, ontworpen door Victor Horta voor de Villa Carpentier, een landhuis in Ronse. Dit jaar vieren we de 130e verjaardag van de art nouveau. Vandaar dat de stichting een prachtig ensemble werken in die stijl heeft geselecteerd, met dank aan befaamde architecten als Horta, Hankar, Van de Velde en Serrurier-Bovy, maar ook aan beeldhouwers en juwelenontwerpers als Wolfers en Égide Rombaux. (ah)

Victor Horta, *Tapijt uit de salon van de Villa Carpentier*, 1902, wol, 280 x 270 cm. Collectie Koning Boudewijnstichting, Erfgoedfonds, in bewaring in het Hortamuseum, Sint-Gillis. Foto: Philippe de Formanoir – Paso Doble.

Henri Evenepoel, *Coin d'atelier au chapeau de paille*, 1897, olieverf op doek, 46 x 38 cm. Luik, Musée des Beaux-Arts.

Zoek het doek van Rops!

21-10 t/m 10-03

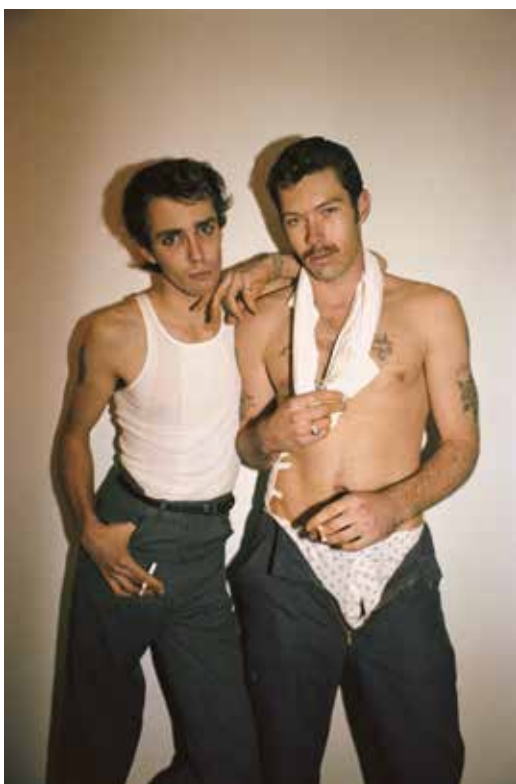
Musée Félicien Rops
Namen
www.museerops.be

Félicien Rops (1833-1898) had verschillende ateliers, van Brussel, Namen en Thozée tot Parijs. Hij creëerde daar waar hij zich goed voelde, naargelang de grillen van zijn zwerfver bestaan. Net als die van andere kunstenaars uit die tijd waren zijn ateliers zowel een werkplaats als trefpunt en verkoopruimte. De tentoonstelling *Au Travail!* biedt ons een inkijk in die wereld achter de schermen, aan de hand van afbeeldingen ervan in de kunst en literatuur. Ze belicht de verschillende facetten van het atelier, onder meer als ruimte voor experimenten, de mode van de bezoekers eraan en het beeld dat de media er toen van schetsten. Voor de bezoeker heeft deze expo ook een verrassende ervaring in petto, een 'escape room': in het atelier van Rops werd het laatste doek dat de meester heeft geschilderd gestolen ... Een groep van vijf bezoekers krijgt zestig minuten om te achterhalen wie de dader is! (ah)

Nan Goldin: rauw en teder

07-10 t/m 28-01

Stedelijk Museum
Amsterdam
www.stedelijk.nl

Als in de verre toekomst iemand een beeld van de zelfkant van onze tijd zou willen schetsen, zou hij dat niet beter kunnen doen dan met de fotoseries die Nan Goldin een halve eeuw lang heeft gemaakt. Onbarmhartig legde zij met haar camera mensen vast die de duistere zijde van onze samenleving bevolken. Het zijn geenszins mooie foto's, want ze geven een rauw en waarheidsgetrouw beeld van de slachtoffers van onder meer drugsgebruik, alcoholisme, seksgeweld en vechtpartijen. Maar deze Amerikaanse fotograaf blijkt echter niet alleen maar een verslaggever van hun ellende te zijn. Zij geeft de problematiek van deze mensen met een bepaalde tederheid weer. Zij lijkt van ze te houden

en voelt zich met hen verwant. Dat is dan ook de dubbele bodem van deze foto's, te zien op de expositie *Nan Goldin. This Will Not End Well* in Stedelijk Museum Amsterdam. (ER)

Nan Goldin, *Mark and Mark, Boston, 1978*. © de kunstenaar.

Kunst op maat van de ruimte

07-10 t/m 07-01

WIELS
Brussel
www.wiels.org

Al meer dan twintig jaar creëert Thea Djordjadze (°1971) sculpturen en de presentatie ervan in nauwe samenhang met de ruimte en het gebouw waarin ze zullen worden opgesteld. Gevonden voorwerpen van gips, schuimplastic, textiel, hout en glas die ze bewerkt, krijgen er het gezelschap van presentatiebenodigdheden, zoals rekken, vitrines en roosters, die hun functionaliteit hebben verloren. Voor deze Georgische, die sinds 2009 in Berlijn werkt, is elke tentoonstelling een ontmoeting tussen nieuwe werken en oudere werken, bedacht voor andere ruimten. In het kader van Europalia Georgia creëert Djordjadze een nieuwe reeks werken afgestemd op de postindustriële architectuur van WIELS, rekening houdend met zowel de vormelijke als materiële kenmerken van het gebouw als zijn institutionele functie. De expo omvat ook een improvisatie ter plaatse, waarbij ze haar sculpturale schilderijen en picturale sculpturen met elkaar in dialoog laat gaan. (ah)

Thea Djordjadze, *Untitled*, 2016, glas, verf, 100 x 92 x 27 cm. © de kunstenaar / VG Bild-Kunst, Bonn 2023. Foto: Timo Ohler.

De allegorie in de barokkunst

t/m 14-01

Domaine du
Domaine départemental
Sceaux

<https://domaine-de-sceaux.hauts-de-seine.fr>

Laurent de La Hyre, *L'Astronomie*, ca. 1650, olieverf op doek. Orléans, Musée des Beaux-Arts.

In de 17e eeuw beleefde de allegorische schilderkunst een bloeiperiode. Het genre was vooral populair in de katholieke landen, onder invloed van de Contrareformatie. Deze tentoonstelling laat zien hoe belangrijk deze stroming was in Frankrijk, aan de hand van werken die er een inspiratiebron van waren (zoals die van Horapollon, Alciati en Valeriano) en werken die er een treffende illustratie van vormen. Zo wordt het belang belicht van *Iconologia* van Cesare Ripa (Rome, 1593), een bundel allegorieën, bekend bij alle barokkunstenaars, van Rubens tot Velázquez. De Franse versie ervan (Parijs, 1636-1644), te danken aan Jean Baudouin, was een heuse bijbel voor de meeste Franse kunstenaars ten tijde van Lodewijk XIV, met name de grote decorateurs. (ah)

Hermann Nitsch, geïnspireerd door Monet

11-10 t/m 12-02

Musée de l'Orangerie
Parijs
www.musee-orangerie.fr

Het is wellicht een veel minder bekend facet van Hermann Nitsch (1938-2022): wie had kunnen denken dat hij gefascineerd was door de *Waterlilies* van Claude Monet, die hij ging bekijken telkens als hij in Parijs was? Nitsch was een van de stichters van de Wiener Aktionismus, een kunstbeweging uit de jaren 60 toegevoegd op de performancekunst. Hij beoefende die discipline zijn hele carrière lang. Bij sommige van zijn performances aarzde hij niet onverwachte middelen te gebruiken, zoals menselijk bloed. Omdat hij altijd een passie had gekoesterd voor de *Waterlilies*, werd de Oostenrijkse kunstenaar in 2020 gevraagd in het Musée de l'Orangerie een werk te creëren in een rechtstreekse dialoog met Monets meesterwerken. De voorstelling van dit werk liep vertraging op door de pandemie en een project in Bayreuth. In de herfst krijgen we het eindelijk te zien. (ah)

Hermann Nitsch, *Zonder titel*, 2020. © RMN-Grand Palais (Musée de l'Orangerie).
Foto: Hervé Lewandowski.

Mark Rothko, *No. 21*, 1949, olieverf en gemengde techniek op doek, 238,8 x 135,6 cm. The Menil Collection, Houston. © 1998 Kate Rothko Prizel & Christopher Rothko – Adagp, Paris, 2023.

Vaandeldrager van de abstractie

18-10 t/m 02-04

Fondation Louis Vuitton
Parijs
www.fondationlouisvuitton.fr

"Ik ben schilder geworden omdat ik de schilderkunst wilde verheffen, om ze even aangrijpend te maken als de muziek en de poëzie", vertelde Mark Rothko ooit. Deze vaandeldrager van de abstractie krijgt van Fondation Louis Vuitton een daverende hommage: een overzichtstentoonstelling in alle zalen. De chronologisch opgevatte expo begint met intimistische taferelen en stadslandschappen (zoals taferelen van de New Yorkse metro) die zijn werk domineerden in de jaren 30. Daarna volgen op antieke mythen en het surrealisme geïnspireerde werken. Tijdens de oorlog gaven die gestalten aan het tragische van het menselijke bestaan. In 1946 kwam het tot een ommekeer in zijn oeuvre: Rothko koos voor de abstractie, met als eerste fase de *Multiforms*, grote, wolkachtige vormen. Geleidelijk aan nam het aantal kleurvlakken af en evolueerde de ruimtelijke indeling van zijn schilderijen naar de zogenaamde 'klassieke' werken van de jaren 50, met horizontaal geplaatste en niet scherp afgebakende rechthoekige kleurvelden, volgens een binair of ternair ritme. De (niet-primaire) kleuren waren dikwijls verwant (bijvoorbeeld rood, oranje en bruin) en suggereerden een mystieke ruimte. (ah)

De camera van Cameron

10-10 t/m 28-01

Jeu de Paume
Parijs
www.jeudepaume.org

Julia Margaret Cameron (1815-1879) was een pionier van de portretfotografie, een medium dat ze op een heel eigen manier gebruikte. Ze ontwikkelde een volkomen nieuwe stijl. Door lange belichtingstijden of het opzettelijk onscherp stellen van de lens

creëerde ze een suggestie van vaagheid. Zoals de overzichtstentoonstelling *Capturer la beauté* laat zien, probeerde ze in haar oeuvre (ze was slechts elf jaar actief, van 1864 tot 1875) steeds weer de schoonheid te vatten. De expo omvat drie delen. Het eerste handelt over haar visionaire debuut, een voorafspiegeling van haar heel aparte stijl: het gebruik van de soft focus (met wazige contouren, waardoor een dromerige, romantische sfeer ontstaat), een voorliefde voor menselijke figuren, en modellen die van relatief dichtbij werden geportretteerd. Het tweede deel gaat over portretten, de hoofdmoot van haar oeuvre, en het derde deel toont hoe ze haar modellen in een Bijbelse, historische of allegorische context plaatste. We krijgen ook de originele bladen van haar onafgewerkte autobiografie te zien. (ah)

Julia Margaret Cameron, *Annie*, 1864, albuminedruk. © The Royal Photographic Society Collection at the V&A, aangekocht met de steun van de National Lottery Heritage Fund and Art Fund.

De helden van het abolitionisme

t/m 11-02

Pantheon
Parijs
www.monuments-nationaux.fr

Onder de vele politieke en culturele beroemdheden die zijn bijgezet in het Pantheon in Parijs bevinden zich ook vaandeldragers van het abolitionisme (Condorcet, l'Abbé Grégoire, Toussaint Louverture, Louis Delgrès, Scoelcher en Eboué). Raphaël Barontini (*1984) heeft deze tentoonstelling op touw gezet als eerbetoon aan die figuren, van wie sommigen echte helden waren. De in La Réunion geboren Franse kunstenaar heeft speciaal hiervoor een monumentale installatie gecreëerd, bestaande uit veertig vlaggen en twaalf banieren, die samen een soort erewacht vormen. Hij presenteert ook een bewegend schilderij, bestaande uit een mix van foto's, zeefdrukken, schilderijen en digitale afdrukken, die een nieuwe kijk op de geschiedenis bieden. Voor deze kunstenaar is het essentieel de aandacht te blijven vestigen op de kolonisatie en slavernij die bepaalde gebieden en culturen zwaar hebben getekend. Zijn oeuvre vormt een 'tegenschiedenis', met reële en denkbeeldige helden. (ah)

Een werk van Raphaël Barontini. © de kunstenaar.

Het loopt op wieltjes!

20-10 t/m 02-06

Design Museum
Londen
www.designmuseum.org

Deze tentoonstelling opent de deuren exact één jaar voor het begin van de Olympische Spelen in Parijs. Na Tokio, in 2020, wordt Parijs de tweede stad die skateboarden verwelkomt als olympische discipline. Deze tentoonstelling vertelt het verhaal van de schaatsplank, vanaf de eerste handgemaakte modellen uit de jaren 50 tot de laatste modellen met de nodige technologische snufjes. Negentig skateboards, waaronder enkele uiterst zeldzame exemplaren, krijgen hier het gezelschap van objecten die getuigen van de evolutie van de materialen en uitrusting. Speciale aandacht is er ook voor de maatschappelijke context waarin het skateboard het licht zag en hoe het geleidelijk aan steeds populairder werd. Veel tentoongestelde stukken komen uit Skateboarding Hall of Fame, opgericht in 1997, als eerste in zijn genre. (ah)

Mike Vallely pro model, 1989. Foto: Caleb J. Adams.

Beestige inspiratie

t/m 15-01

Le Louvre-Lens
Lens
www.louvre-lens.fr

Neem ze weg en meteen verliest de kunstwereld een belangrijke inspiratiebron: fabeldieren zijn niet weg te denken uit de geschiedenis. Denk aan de sfinxen uit de Oudheid, de griffioenen uit het Oosten, de Chinese draken en de eenhoorns uit de Middeleeuwen. Al eeuwenlang fascineren die wezens de mens door hun buitengewone vermogens. Deze tentoonstelling vertelt het verhaal van de beroemdste van die dieren, aan de hand van legenden, de toegedichte vermogens en hun habitat. De expo is thematisch georganiseerd: 'heilige schrik' (over het ontstaan van die dieren in de prehistorie), 'heroïsche strijd' (over de helden die de strijd aangingen met die hybride wezens) en 'magische wezens' (over hun bovenaardse krachten). Andere onderdelen van de expositie doen ons nadenken over de vraag waarom die fabeldieren ons zo fascineren. (ah)

Sir Edward Coley Burne-Jones, *The Doom Fulfilled*, 1884-1885, gemengde techniek op papier.
© Southampton City Art Gallery.

Een raadselachtige eenling

t/m 28-01

Fondation Beyeler
Riehen
www.fondationbeyeler.ch

Hij is nog steeds grotendeels onbekend ... En toch, wie een werk van hem heeft gezien, wordt niet zelden een grote fan. De Georgische kunstenaar Niko Pirosmeni (1862-1918) was een vreemd iemand, die als kunstenaar zijn eigen weg ging, werkend met ongewone materialen en heel eigen thema's. De Fondation Beyeler presenteert hier een vijftigtal van zijn werken, stuk voor stuk heel bijzonder. Niko Pirosmeni werd geboren in een arm boerengezin. Hij was een volleerd autodidact, die de schilderkunst in al haar vormen beoefende om in zijn levensonderhoud te voorzien. Hij was

niet alleen kunstschilder, maar schilderde ook reclameborden en woningen. In Tbilisi leidde hij een armoedig bestaan. Hij stelde zijn werk tentoon in tavernes en genoot een zekere erkenning. Zijn lievelingsmateriaal: een met zwarte was ingewreven doek. Zijn onderwerpen: portretten van mensen uit zijn omgeving en dieren, die hij een verrassende intensiteit verleende. Pirosmeni's raadselachtige wereld, gekenmerkt door volkstradities en een krachtige persoonlijke intuïtie, is en blijft moeilijk te definiëren. (ah)

Niko Pirosmeni, *Giraf*, olieverf op met was bestreken doek, 137,4 x 111,7 cm. The Collection of Shalva Amiranashvili Museum of Fine Arts of Georgia. © Infinitart Foundation. Foto: Roberto Bigano.

Een hallucinante dichter

17-10 t/m 14-01

The Getty
Museum
Los Angeles
www.getty.edu

Hij schilderde historische, religieuze en allegorische taferelen, maar zou zeker niet herinnerd worden, mocht hij zich tot die werken hebben beperkt. William Blake (1757-1827) was in de eerste plaats een dichter, al van kindsbeen af. Zijn hallucinante oeuvre was geïnspireerd op verhalen uit de Bijbel. Zijn diverse werken (zoals *Songs of Innocence and Experience*) voorzagen hij van visionaire tekeningen in een uitgesproken moderne stijl. Hij graveerde de illustraties zelf en gaf zijn boeken ook zelf uit. Hij overleed toen hij illustraties aan het creëren was voor de *Divina Commedia* van Dante. Deze tentoonstelling wil laten zien hoe treffend hij gestalte gaf aan de universele krachten van schepping en vernieling. Gaandeweg heeft de kunstenaar zijn technieken, zijn tekenkunst en het inkleuren verfijnd, voor een nog grotere expressieve kracht. (ah)

William Blake, *Satan Exulting over Eve* (detail), 1795, grafiet, veer, zwarte inkt, waterverf op kleurendruk. © The Getty Museum.

Philip Guston, *Couple in Bed*, 1977, olieverf op doek, 20,6 x 24 cm. The Art Institute of Chicago. © The Estate of Philip Guston. Met toestemming van Hauser & Wirth.

Een geëngageerde kunstenaar

05-10 t/m 25-02

Tate Modern
Londen
www.tate.org.uk

Philip Goldstein, die later door het leven zou gaan als Philip Guston, verliet Oekraïne wegens de Jodenvervolgung. In 1922, op negenjarige leeftijd, arriveerde hij met het gezin in Los Angeles. Deze overzichtstentoonstelling vertelt het verhaal van een grotendeels autodidactische kunstenaar, beïnvloed door zowel oude meesters als het surrealisme en de Mexicaanse muurschilderkunst. Door zijn originaliteit behoort hij tot een van de toonaangevende kunstenaars van de 20e eeuw. Zijn werk getuigt ook van een onwankelbaar politiek engagement. De expo begint met zijn opleiding, gevolgd door zijn overstap naar het abstracte, toen bijzonder populair bij het publiek, maar dat hij later ontgoocheld de rug zou toekeren, nog steeds zoekend om de grenzen van de schilderkunst te verleggen. De expo maakt niet alleen alle fasen van zijn heel bijzondere carrière aanschouwelijk, ze zoomt ook in op zijn medewerking aan sommige muurversieringen, evenzeer getuigend van politiek engagement. (ah)

Meer dan esthetisch bekoorlijk

t/m 07-01

Kunstmuseum
Wolfsburg
www.kunstmuseum.de

Op de volgende Biënnale van Venetië, in 2024, vertegenwoordigt Kapwani Kiwanga (°1978) Canada. Het Kunstmuseum in Wolfsburg wijdt alvast een overzichtstentoonstelling aan haar oeuvre. Alle media die ze gebruikt sinds het begin van haar carrière zijn hier bijeengebracht rond enkele sleutelwerken, zoals *Terrarium*, een zestien meter lange installatie in de vorm van een roze en blauwe tunnel. We krijgen ook de reeks *Glow* te zien, een werk dat sinds 2019 voortdurend evolueert. De curators willen dat de bezoeker zich onderdompelt in haar complexe oeuvre, dat je op diverse manieren kunt interpreteren. Kiwanga's installaties, schilderijen en video's zijn esthetisch aantrekkelijk, maar bevatten ook de nodige maatschappelijke en politieke kritiek. Een boeiende expo, in afwachting van het grote rendez-vous in Venetië, volgend jaar. (ah)

Kapwani Kiwanga, *Pink-blue*, 2017, Baker-Miller-Pink, beeld van de installatie *A wall is just a wall, The Power Plant, Toronto, Canada*. © de kunstenaar. Met toestemming van de Goodman Gallery, Kaapstad, Johannesburg, Londen, Galerie Poggi, Parijs en Galerie Tanja Wagner, Berlijn. © VG Bild-Kunst, Bonn 2023. Foto: Toni Hafkenscheid.

El Greco, *Laocoön*, ca. 1610-1614, olieverf op doek. Washington, The National Gallery of Art. Met toestemming van The National Gallery of Art, Washington.

Plaatsen die El Greco inspireerden

11-10 t/m 11-02

Deze tentoonstelling over El Greco (1541-1614) berust op het recentste onderzoek naar het oeuvre van de meester. Meer dan ooit blijkt hoe belangrijk de plaatsen die hij bezocht waren. De Spaanse kunstenaar van Kretenzische afkomst evolueerde immers door kennis te maken met werken van grote meesters, die hij ontdekte in Venetië en Rome. In een dialoog met die kunst stelde hij ook voortdurend zijn eigen werk in vraag. Stap voor stap ontwikkelde hij zo een heel eigen stijl. Deze tentoonstelling, die meesterwerken als *Laocoön* presenteert, is dan ook geordend volgens de geografische en historische weg die El Greco heeft gevolgd, met speciale aandacht voor zijn langdurige verblijf in Toledo, toen de herinneringen aan de Byzantijnse kunst hem ertoe brachten zijn vormen nog sterker te stileren en zijn palet nog krachtiger te maken. (ah)

Palazzo Reale
Milaan
www.palazzorealemilano.it

Het ontluiken van een expressionist

t/m 14-01

K20
Düsseldorf
www.kunstsammlung.de

Na te zijn opgegroeid in een 'shtetl' nabij Minsk in het huidige Wit-Rusland en een opleiding te hebben gevolgd in Vilnius, de hoofdstad van Litouwen, emigreerde Chaim Soutine (1893-1943) naar Parijs, waar hij in armoedige omstandigheden leefde, aan de rand van de samenleving. Zijn schilderoeuvre is uitgesproken extravert, krachtig en tegelijk broos. Soutine staat te boek als een van de grootste expressionisten. Deze tentoonstelling zoomt in op de jaren waarin zijn talent ontloek, met name de periode 1918-1926, toen zijn eerste meesterwerken het licht zagen. Eenzelfg als hij was, had hij weinig contact met de vele artistieke bewegingen in Parijs, zoals de kubisten en de surrealisten. De kunstenaar ontwikkelde een originele stijl, met brede, pasteuze toetsen, zuivere kleuren en verwrongen vormen. De curators van deze tentoonstelling willen laten zien dat Soutine aanspraak kan maken op de titel van vader van het abstracte expressionisme, een stijl die pas na de Tweede Wereldoorlog volop tot ontwikkeling zou komen. (ah)

Chaim Soutine, *Stilleven met haringen*, 1915-1916, olieverf op doek, 64,5 x 48,6 cm. Galerie Larock-Granoff, Parijs.

Museum agenda

Jacques Henri Lartigue, *Florette Lartigue, Piozzo*, 1959. © Jacques Henri Lartigue, © Ministère de la Culture (Frankrijk). Te zien in Fondation Folon in Brussel.

Antwerpen

DIVA

- ▶ Zilvertriennale: expo voor hedendaags design **till 08-10**

Extra City Kunsthal

- ▶ Marcin Dudek. The group **till 08-10**

- ▶ Double Voiced **till 19-11**

FOMU

- ▶ Grace Ndiritu reimagines the fomu collection **till 07-01-2024**

- ▶ Vincen Beeckman. Ping pong **till 08-10**

- ▶ TIFF 2023 Emerging belgian photography **till 08-10**

KMSKA

- ▶ Een hommage aan Gilberte Ghesquière **till 07-01-2024**

- ▶ Gordon Matta-Clark. Museum in Motion **till 05-04-2024**

- ▶ Dorothy Iannone **06-10 til 21-01-2024**

- ▶ Elene Chantladze & Nata Janberidze/ Keti Toloria **till 07-01-2024**

MAS

- ▶ Stad in oorlog. Antwerpen, 1940 - 1945 **till 12-11**

Museum De Reede

- ▶ Kurt Peiser **till 04-12**

Phoebus Foundation

- ▶ Saints, Sinners, Lovers, and Fools: 300 Years of Flemish Masterworks **till 15-10**

Brugge

Concertgebouw Brugge

- ▶ Archill Kikodze & Barbara De Coninck **24-10 till 14-01-2024**

Brussel

Argos centre for audiovisual arts

- ▶ Aay Liparoto. Small Acts of Violence & Trevor Mathison. From Signal To Decay **till 23-12**

Art & Marges

- ▶ Adalberto Colarelli & Shen Özdemir **till 05-11**

Autoworld Museum

- ▶ Bugatti Unseen **till 05-11**

Bibliotheca Wittockiana

- ▶ L'Immortalité chimérique. Camille De Taeve in de boeken **till 24-01-2024**

Botanique

- ▶ Boris Thiébaud. Every minute is lettered **till 29-10**

- ▶ Aymeraud du Couédic. Panatopique **till 15-10**

- ▶ Alexandra Mein. Diffraction (Serres) **till 29-10**

BOZAR

- ▶ Antoni Tàpies. 'La Pratique de l'Art' **till 07-01-2024**

- ▶ Un Centenaire en VR: Bourdelle **till 23-10**

- ▶ The Avant-garde in Georgie **05-10 till 14-01-2024**

- ▶ Meggy Rustamova Adeishvili. Deda Ena **05-10 till 14-01-2024**

Centrale

- ▶ vitrine: Antoine Waterkeyn "Sapristi, Sorcellerie et saint Sacrilège" **till 05-11**

Design Museum

- ▶ Résonances. Rencontre entre l'Art nouveau et le design plastique **till 14-01**

- ▶ Christophe Gevers. L'architecture du détail **11-10 till 10-03-2024**

Erasmushuis

- ▶ Les Adages d'Erasmus prennent formes **till 29-10**

- ▶ Les objets Insolites N°12 Hâte-toi lentement **till 29-10**

Fondation A

- ▶ Ursula Schulz-Dornburg **till 17-12**

Fondation blan

- ▶ Lionel Vinche **till 20-10**

Fondation Boghossian - Villa Empain

- ▶ House of Dreamers **till 01-10**

Fondation CAB

- ▶ Niele Toroni **till 29-10**

ISELP

- ▶ Maen Florin. Strange Paradise **till 02-12**

Joods Museum van België

- ▶ Erwin Blumenfeld. Photography 1930 -1950 **till 04-02-2024**

KMKG

- ▶ Josef Hoffmann **06-10 till 14-04-2024**

- ▶ Georgië: een verhaal van ontmoetingen **27-10 till 18-02-2024**

- ▶ Andro Wekua **27-10 till 18-02-2024**

MAD

- ▶ Jaime Hayon **till 27-01-2024**

Maison des arts

- ▶ Dressing **till 26-11**

MIMA

- ▶ Jean Jullien. Studiolo **till 31-12**

Musée van Buuren

- ▶ Xavier Mary. Echoes from Daedalus' Gardens **till 26-11**

Maison des Arts

- ▶ Dressing **till 26-11**

WIELS

- ▶ Thea Djordjadze. The ceiling of a courtyard **till 07-01-2024**

- ▶ Francis Alÿs. The Nature of the Game **till 07-01-2024**

Wittockiana

- ▶ Camille De Taeve dans les livres. L'Immortalité chimérique **till 24-01-2024**

Charleroi

BPS22

- ▶ Laurence Dervaux **till 07-01-2024**

Musée de la Photographie

- ▶ Bertrand Meunier. Erased **till 28-01-2024**

- ▶ Virginie Nguyen Hoang. Ukraine, La vie en guerre **till 28-01-2024**

Deinze

Mudel

- ▶ Antoon De Clerck. Visuele hygiëne **07-10 till 21-01-2024**

Deurle

Mdd

- ▶ wegens verbouwingen extra muros: Maria Blondeel in Gevaert-Minne **till 19-11**

► Woning Van Wassenhove: Mark Manders. The Absence of Mark Manders
till 19-11

Drogenbos

FeliXart Museum

► Shifting sceneries
till 28-01-2024

Eupen

IKOB

► Marcin Dudek. Akumulatory
till 26-11

Gaasbeek

Kasteel van Gaasbeek

► Ne mobliez mie
till 05-11

Gent

Dr. Guislain Museum

► Safe(r)Space
till 01-10

Huis van Alijn

► 90's
till 21-04

Kunsthof / Caermersklooster

► Ben Thorpe Brown en Jan Minne. Cura's Garden
till 06-10

SMAK

► Jan Van Imschoot. The End Is Never Near
07-10 till 03-03-2024

► Het Brievenproject van Joseph Willaert
07-10 till 07-01-2024

Grand Hornu

CID

► Des archives au design. Audace et innovation
till 15-10

► Home made. Create, produce, live
15-10 till 11-02 -2024

MACS

► Angel Vergara. Dans l'instant
till 08-10

Hasselt

C-Mine

► Veldwerkers. Ontwerpkamer
till 31-12

MMH

► We need to talk about fashion
till 18-02

Z33

► Save our souls
till 22-12

Z34

► This Is US
01-10 till 18-02-2024

Ittre

Marthe Donas

► Acquisitions 2022-2023
till 01-10

Koksijde

Stichting George Grand

► Joëlle Dubois. Private Parts
till 07-01-2024

Knokke-Heist

Cultuurcentrum Scharpoort

► Tom D. Jones. True Wildlife
till 12-11

La Louvière

lanchelevici

► naturel de la nature
07-10 till 10-12

Keramis

► Julie Decubber. Tessons Exquis
till 21-01-2024

Leuven

M Leuven

► Huma Bhabha 'LIVIN' THINGS'
till 29-10

► Dieric Bouts. Beeldmaker
20-10 till 14-01-2024

Parcum

► In beeld geboren
till 22-10

Louvain-la-Neuve

Musée L

► The Grid - Trame · Grille · Matrice
06-10 till 11-02-2024

Liège

Cité Miroir

► Enjeux humains
07-10 till 28-01-2024

Doos voor het transport van zijderupseneieren, eind 19e eeuw. Te zien op de expositie *Zijde/Europalia* in Les Drapiers Centre d'Art Contemporain in Luik.

Mariemont

Musée royal de Mariemont

► Mari en Syrie. Renaissance d'une cité au 3ème millénaire
till 07-01-2024

► Upcycling
till 07-01-2024

Oostende

Mu.ZEE

► Anna Boch. Een impressionistische reis
till 05-11

Orval

Abbaye d'Orval

► Raoul Ubac & Christophe Louergli. Résonance
till 07-01-2024

Puurs-Sint-Amands

Emile Verhaerenmuseum

► Kijk! De wolken!
till 08-10

Seneffe

Chateau de Seneffe

► Monsieur Plant. Think nature
07-10 till 01-06-2024

Sint-Niklaas

SteM

► Burcht Malpertuus
till 22-10

Terhulpen

Fondation Folon

► Jacques Henri Lartigue. Moments suspendus
07-10 till 14-01-2024

Tournai

Musée des Beaux-Arts

► Isabelle Detournay. Le Travail et la Maison
till 06-11

Dorothy Iannone, *Play it Again*, 2007. © de kunstenaar. Collection M HKA. Foto: M KHA. Te zien op de expositie Dorothy Iannone in M HKA in Antwerpen.

Galerie in volle groei

Atelier Ecrú Gallery in Gent presenteert sinds 2017 hedendaagse kunst en collectible design. Die combinatie is een opvallende en evoluerende ontwikkeling in de kunstmarkt. Een gesprek met Christophe Urbain over de ambities van zijn galerie.

Foto: Amber Vanbossel.

Met welke ambitie ben je gestart?

“Na 15 jaar intensief gewerkt te hebben aan verschillende projecten in de detailhandel, voornamelijk gericht op mode en dus op snelle consumptie, kwantiteit en trends, voelde ik de behoefte om een nieuwe koers te varen met een focus op het inhoudelijke. Samen met mijn toenmalige partner begon ik in 2017 Atelier Ecrú Gallery met de ambitie een plek te creëren waar kunst en functioneel design centraal staan. Sinds de covidpandemie hebben we ons gericht op het worden van een volwaardige kunstgalerie met een diepgaand inhoudelijk programma. Zo nemen we deel aan kunstbeurzen en externe projecten, waardoor we werk buiten onze eigen muren kunnen presenteren en bijdragen aan de bredere kunstgemeenschap.”

Je representeert een brede waaier van gevestigde en beloftevolle kunstenaars en designers. Welke selectiecriteria maken het verschil?

“We zijn op zoek naar kunstenaars en ontwerpers met een inhoudelijk, origineel oeuvre dat een diepgaande boodschap overbrengt, in een herkenbare, onderscheidende artistieke of ontwerptaal die een consistentie geeft aan hun werk. Ook hechten we veel belang aan

een sterke toewijding en passie: de drang om te experimenteren, creëren, evolueren. Maar uiteindelijk is de definitie van een goed werk subjectief. Het is iets dat je herkent wanneer je het ziet en dat een emotionele reactie of een intellectuele stimulans teweegbrengt. Het moet resoneren met zowel de galerie als het publiek.”

Hoe positioneert collectible design zich in de kunstmarkt? Wie verzamelt het?

“Het aanbieden van collectible design en functional art in de kunstmarkt is inderdaad een opvallende en evoluerende ontwikkeling. Zie het als een tussenvorm tussen kunst en design, waarin functionaliteit en het conceptuele samenkomen. Deze nieuwe kunstvorm vereist een zekere nieuwsgierigheid naar een nieuwe taal. Verzamelaars ervan staan open voor experiment en nieuwe benaderingen van kunst en design en neigen zelf tot innovatief denken. Collectible design trekt vaak internationaal georiënteerde verzamelaars aan. Het is waar dat in Europa, met een rijke geschiedenis van traditionele kunstvormen, soms meer tijd nodig is om nieuwe kunstvormen te omarmen. Niettemin zien we een groeiende interesse en acceptatie, en belangrijke kunstbeurzen zoals Design Miami en TEFAF dragen bij aan het

‘Ik voelde de behoefte een nieuwe koers te varen met een focus op de inhoud’

vergroten van de zichtbaarheid ervan in de Europese markt.”

Hoe kijk je naar de Gentse kunstscene?

“De Gentse kunstscene is geworteld in een rijke geschiedenis maar altijd in ontwikkeling. Er is een nadruk op lokale samenwerking en toegankelijkheid, wat ruimte biedt voor kunstenaars en galeries om hun eigen identiteit te vinden en te groeien binnen deze gemeenschap. We blijven geïnteresseerd in de evolutie ervan en kijken tegelijkertijd ook uit naar nieuwe uitdagingen, die beter aansluiten bij onze internationale oriëntatie en ons streven om Belgische én internationale kunstenaars en ontwerpers te promoten. Dat betekent een verschuiving in onze focus en prioriteiten. Het najaarsprogramma biedt een opwindende en gevarieerde reeks tentoonstellingen en deelnames aan beurzen. Zo staan we in oktober op Art on Paper in Brussel, met de schijnwerpers op twee van onze getalenteerde kunstenaars: Wilhelm Beestermöller en

Evy Bosman. In Parijs organiseren we, tegelijkertijd met Paris+ par Art Basel, opnieuw een gecureerde groepstentoonstelling. En als kers op de taart nemen we in december voor het eerst deel aan Design Miami. Onze stand zal dan voornamelijk Belgische artiesten en ontwerpers vertegenwoordigen. Deze deelname markeert een belangrijke erkenning voor onze jonge galerie en geeft ons de kans om ons aan een internationaal publiek voor te stellen en waardevolle connecties te leggen.”

Groepsexpositie Atelier Ecrú Gallery x Céline Hellin

t/m 12-11
Gent

Art on Paper Brussels

05 t/m 08-10
Brussel

Groepsexpositie Obumex x Atelier Ecrú Gallery

18 t/m 22-10

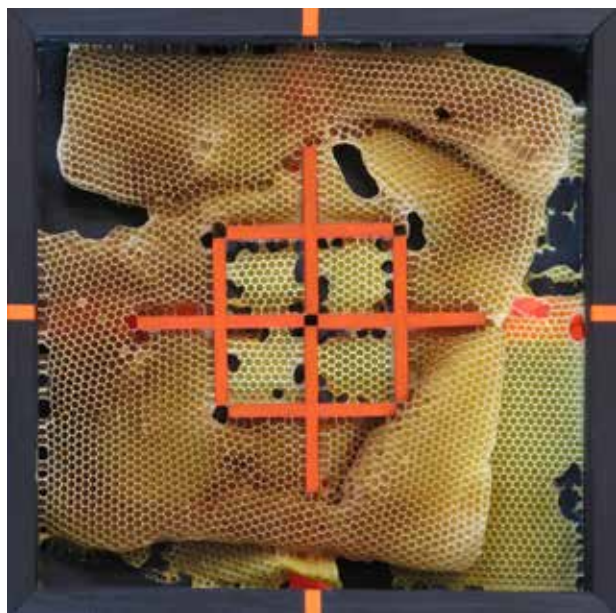
Parijs
Atelier Ecrú Gallery
Gent

www.weareatelierecru.com

Bijenkunstenaar Faes inviteert Bourgeois

14-10 t/m 12-11

Shoobil Gallery
Antwerpen
www.shoobil.com

Niet dat Jef Faes (°1972, Geel) simpelweg een bijenkunstenaar is. Maar zijn kunstpraktijk trok wel direct de aandacht toen hij in 2009 de installatie *9-keto-trans-2* optrok in de Verbeke Foundation in Kemzeke. Ter plekke werden lege cellen in zijn sculpturale constructies van gips gevuld door de bouwactiviteit van honingbijen. Het is een nog altijd lopend project, dat ontstond uit zijn fascinatie voor de

zeshoekige honingraten. Geometrische structuren combineert Faes met natuurlijke patronen, ook in zijn schilderkunst. In Shoobil Gallery komt hij voor de dag met werken die zijn gemaakt in samenwerking met bijen, wat al bij al niet zo vaak gebeurt. Hij toont onder andere een assemblageschilderij met echte honingraten uit de reeks *Target*. Op zijn uitnodiging komt er werk bij van Paul Bourgeois (°1941, Antwerpen), de kunstenaar die rasters van perforaties aanbrengt op aangekoekte affiches en andere dragers. Als leraar was hij belangrijk voor de jonge Faes. (cv)

Jef Faes, *Target 05, 2D 9-keto-trans-2*, 2012, 38,5 x 38,5 x 6 cm. Met toestemming van de kunstenaar en Shoobil Gallery. **Prijsindicatie duoshow: tussen € 600 en € 6000.**

Casper Faassen koppelt Nederland aan Japan

t/m 19-11

IBASHO
Antwerpen
www.ibashogallery.com

De Nederlandse kunstenaar Casper Faassen (°1975) verbindt schilderkunst en fotografie, en die werken slaan aan. Ze bestaan uit transparant fotografische en geschilderde lagen. Op het laatst komt er een craquelure overheen. "Die juxtapositie tussen het eeuwige en het tijdelijke, de schoonheid van het verval, is mijn hoofdthema", aldus Faassen. Hij was al vroeg geïnspireerd door 17e-eeuwse schilders als Rembrandt. Gaandeweg raakte hij ook gefascineerd door Japanse filosofie. Zijn tweede solo bij IBASHO in Antwerpen heet *Void*. In Japan slaat het concept 'Ma' op een interval in tijd en ruimte, een voelbare leegte. Er zijn twee reeksen te zien: een reeks met de Japanse danseres Madoka Kariya en een reeks met Japanse landschappen, die beroemd zijn dankzij kunstenaars als Tohaku en Shukei. Het zijn bevroren momenten tussen verdwijnen en verschijnen, die de leegte tonen als een plek waar Faassens Nederlandse en Japanse inspiratiebronnen samenkomen. (cv)

Casper Faassen, *Fuji*, 2023. © de kunstenaar. **Prijsindicatie: tussen € 1500 en € 10.000.**

Links: Dodi Espinosa, *Sisyphus*, 2018, brons, walnoothout; rechts: Jonas Vansteenkiste, *Andromeda*, 2023, beeldhouwd kopstuk van een Korintische zuil in schuim, metalen kettingen (detailfoto). Met toestemming van de kunstenaars en Pand 00X. **Prijsindicatie: tussen € 500 en € 24.000.**

Belgisch-Mexicaans duet

27-10 t/m 26-11

Pand 00X
Kortrijk
www.pand00x.be

De Belgische kunstenaar Jonas Vansteenkiste (°1984, Kortrijk) heeft de Mexicaanse kunstenaar Dodi Espinosa (°1985, woont in Antwerpen) gekozen voor de duoshow in het industrieel gebouw van Pand 00X. 'Hun werk grijpt vaak terug naar archeologie en kunstgeschiedenis, alsof ze oude meesters zijn die reïncarneren in dit tijdperk van kunstmatige intelligentie', luidt het tekstje over de expo waarin Vansteenkistes voorliefde voor architectuur als psychologische ruimte of object samenkomt met Espinosa's fascinatie voor het concept van leegte, dat hij onderzoekt door middel van meditatie. De titel is *Amor Fati*: liefde voor het lot, omhels je lot, het werd onder meer verdedigd door Nietzsche. De uitnodiging toont Espinosa's sculptuur *Sisyphus* naast een detail van Vansteenkistes recente sculptuur *Andromeda*, een omgevallen Korintisch zuilkapiteel waaruit kettingen vloeien. Allebei een gebalde beeldtaal, niet zonder knipogen en vol reflecties over de toestand van de mens en de wereld. (cv)

Christina Mignolet & Marleen Daniëls

30-09 t/m 29-10

Galerie S&H De Buck
Gent
www.galeriedebuck.be

Two Analog Girls in a Digital World is een duoshow van Christina Mignolet en Marleen Daniëls, met de ondertitel 'Painting meets Photography'. Want ja, in de kunstwereld blijft fotografie toch een medium dat anders wordt bekeken dan schilderkunst. De 'analoge meisjes' raakten geïntrigeerd door elkaars werk tijdens de groepsexpo *Black* (2017) in C-mine in Genk. En hup, nu presenteren ze voor het eerst een duotoonstelling. Nieuwe en recente schilderijen van Christina Mignolet zijn soms geïnspireerd door Marleens foto's, maar de inspiratiebron blijft buiten beeld. Marleen Daniëls fotografeerde eerder al Christina's in inkt gedompelde hand. In 2021 verscheen haar lijvige fotoboek *Sarajevo to Paris*. Modereportages, vaak backstage, heeft ze altijd afgewisseld met reportages in conflictgebieden en thema's als vluchtelingen en kinderarbeid. Ze verkiest nog altijd analoge fotografie. De filmemulsies bepalen, net als de penseelstreken van Christina, de geest van het werk. (cv)

Links: Marleen Daniëls, *The Curtain*, 2007, 'rag paper', ingelijst, 80 x 60 cm; rechts: Christina Mignolet, *Let it Flow*, 2023, olieverf op doek, 140 x 100 cm. Met toestemming van S&H De Buck.
Prijsindicatie: voor Daniëls tussen € 690 en € 3600, voor Mignolet tussen € 1290 en € 7950.

Marin Kasimir, *Horizontale diptiek II*, *Horizontale diptiek I*, *Big & Bic & Formule 0*, 2023, carbonpapier en tekening op papier, 4 x 0,84 x 1,2 m. Foto: de kunstenaar. **Prijsindicatie: € 850 tot 40.000.**

PONTI viert de kunst

19-10 t/m 25-11

PONTI
Antwerpen
www.pontispace.com

In amper twee jaar tijd heeft PONTI zich geprofileerd als een galerie met een uitstekend oog voor jonge kunstenaars. Eind november wordt het tweejarig bestaan gevierd met een groepsexpo, waarin nieuw talent wordt gepresenteerd. Tot 14 oktober ziet u nieuwe schilderijen van Emma Verhulst (°1994) in haar expo *Portraits* en vlakbij is er een pop-upexpo van de Brusselse fotograaf Seppe Vancraywinkel (°1998), die onlangs zijn eerste boek voorstelde in het FOMU. Daarna opent in de galerie de solo *Vessels* van Witold Vandenbroeck (°1994) met nieuwe schilderijen, fotowerken en tekeningen van onder meer reizen in Mexico. *Vessels* kan vertaald worden als 'vaartuigen', ook in figuurlijke zin, want er komen niet alleen boten in beeld. Zijn wandelingen in de wereld hebben nu werken voortgebracht als het schilderij *Full speed ahead, no one at the helm (ghost vessel)*. Reflecties over de doldraaiende maatschappij en zijn voortdurende pleidooi voor een hereniging tussen de mens en de natuur zullen niet ontbreken. (cv)

Witold Vandenbroeck, *Full speed ahead, no one at the helm (ghost vessel)*, 2023, distemper en gouache op canvas, 80 x 100 cm. Met toestemming van de kunstenaar en PONTI.
Prijsindicatie: tussen € 1300 en € 5500 (incl. btw).

Carbonpapier wordt kunst

t/m 29-10

UNLOCQ53
Brussel
<https://marinkasimir.com>

Carbonpapier is een tweeslachtig iets: tegelijk materiaal en kopieermiddel. Marin Kasimir heeft het zijn adelsbrieven verleend: "De tekeningen die hebben gediend voor het maken van carbonafdrukken op kwaliteitspapier heb ik 'Patronen' genoemd. Ik heb ze dus in zekere zin veredeld. Het waren geen echte werken, maar ze waren te mooi voor de prullenmand. Sinds twee jaar bewaar ik ze. Ik gebruik ze vaak recto verso. Samen vormen ze nu een kunstwerk, een fresco bestaande uit veertig tekeningen van A1-formaat." Dat is het eerste onderdeel van deze tentoonstelling. De tweede muur is volledig bekleed met 112 vellen carbonpapier van A4-formaat, in vijf kleuren, die samen een veelkleurig dambord vormen. Vaak gaat het om fragmenten van grotere tekeningen. Het geheel vormt een geometrische en minimalistische compositie. Een andere muur wordt behandeld als ware hij één groot vel papier. Middels een performance, privé of openbaar, zal er een tekening op komen te staan. De kunstenaar volgt zo de traditie van de 'wall drawing', naar het voorbeeld van Sol LeWitt. (gg)

Rachel Labastie. Verbinding

t/m 21-10

Het oeuvre van Rachel Labastie (°1978, Bayonne woont en werkt in Brussel) bestaat uit sculpturen en performances. Ze maakt gebruik van keramiek, geweven stoffen en tal van ongewone materialen, zoals ruwe klei, teen en as. Haar oeuvre is tegelijk uitgesproken conceptueel en stevig geworteld in de materie. Via haar kunst zoekt ze naar de diepere waarheid omtrent de mensheid, soms begraven onder

het stof van de geschiedenis en vaak verborgen achter de schone schijn van ons leven. Labastie nodigt ons uit stil te staan bij wat mensen met elkaar verbindt, wat ons verbindt met de geschiedenis en de natuur. "Haar hele oeuvre houdt het midden tussen vrijheid en opsluiting, tussen opvliegen en neerstorten, vertrekken en vastlopen, geweld en broosheid, in een tussenruimte, een toestand van transformatie en metamorfose, die ons dwars doorheen de schijn der dingen doet kijken", aldus Marie-Laure Bernadac. "Die subtiele mix van tegenstrijdige krachten brengt onze wereldvisie aan het wankelen en legt de dubbelzinnigheid ervan bloot. Die mix is te danken aan de drie basiselementen van haar artistieke aanpak: haar fysieke lichaam dat actief deelneemt, de expressiekracht van de materialen en het manuele, ambachtelijke werk dat ze verricht." (gg)

Rachel Labastie, zonder titel, niet-drogende klei en hout, 2023, 80 x 80 x 60 cm. © de kunstenaar en Galerie La Forest Divonne. **Prijsindicatie: € 2.000 tot 25.000.**

Galerie La Forest
Divonne
Brussel
www.galerielaforestdivonne.com

Oosters talent bij Axel Vervoordt

t/m 13-01

Axel Vervoordt Gallery trekt de aandacht met twee kunstenaars uit het Oosten. De Pakistaan Waqas Khan (°1982) bouwt minutieus grootschalige tekeningen op met minuscule stippen en lijnen. Meditatief minimalisme, zo zou je het kunnen noemen. De geëngageerde Hongkongse kunstenaar Jaffa Lam (°1973) exposeert, na haar debuut bij Vervoordt in Hongkong, voor het eerst solo in Europa, waar ze eerder deelnam aan onder meer Manifesta 12 in Palermo. Ze werkt al een paar decennia met gebruikte materialen als kleding en hout. Het meest bekend zijn grote textielwerken in samenwerking met Hongkongse naaisters die hun job verloren. Haar nieuwe werken bij Vervoordt hebben het onder meer over de kracht van een gemeenschap, geschiedenis en migratie. Het ruimtevullend textielwerk *The Sail* is gemaakt met witte kleding van vrienden die weggetrokken uit Hongkong. Zo legt Lam een link tussen Hongkong en Antwerpen, waar de Red Star Line vertrok. En er is een ander groot textielwerk met de titel *Bleaching / Piu*. (cv)

Jaffa Lam, *Bleaching / Piu*, 2018/2023, stoffen, tweedehandskleding verzameld in Kwun Tong in Hong Kong, variabele afmetingen, zoals getoond in Shouson Theatre, Hong Kong Arts Centre, 14 juli 2018. Met toestemming van de kunstenaar en Axel Vervoordt Gallery. Prijsindicatie: voor Jaffa Lam vanaf € 12.000, voor Waqas Khan vanaf € 15.000.

Axel Vervoordt
Gallery
Wijnegem
www.axel-vervoordt.com

Eric Croes. De nacht is een vrouw met baard

t/m 28-10

Eric Croes (°1978, La Louvière, woont en werkt in Brussel) is gefascineerd door de met sterren bezaaide hemel. Hij nodigt ons uit samen met hem een duik te nemen in zijn intieme gesternte. Er is de hemel, maar ook de hel. De kunstenaar neemt ons mee van de ene plek naar de andere (de twee vullen elkaar hier wonderwel aan), maar dan in een verrassende omkering: de hemel bevindt zich op de benedenverdieping en de hel boven. De prachtige trap van de galerie verbindt de twee met elkaar. De hel is hier niet het oord van het kwaad en de hemel niet het oord van het goede. Op beide plaatsen zien we wezens die samenleven, van elkaar houden, naar elkaar verlangen en de liefde bedrijven. In al hun complexiteit houden ze het midden tussen genieten en zondigen. Een beetje zoals de vrouw met baard, een hybride wezen dat ons eraan herinnert dat elk mysterie verschillende kanten heeft en alles voor interpretatie vatbaar is. De tentoonstelling is opgevat als een spiegel, met een fascinerend spel van weerspiegelingen: de sterren gaan een interactie aan met duivels en de golems met totems. Elke sculptuur verbergt een 'schaduwzijde' die we moeten ontdekken: een gevlochten staart, een gestolen kus, een voorkant, een achterkant ... (gg)

Sorry We're Closed
Brussel
www.sorryweclosed.com

Eric Croes, *Golem Castel*, 2023, geëmailleerde keramiek, 67 x 42 x 57 cm. Foto: Hugard & Vanoverschelde. **Prijsindicatie: € 5.000 tot 35.000.**

Cristof Yvoré

t/m 04-11

La Verrière – Fondation
d'Entreprise Hermès
Brussel
www.fondation
dentreprisehermes.org

Na twee eerdere tentoonstellingen van sculpturen toont Joël Riff als curator in La Verrière nu schilderijen. Het is meteen ook de eerste solotentoonstelling in Brussel van de Franse kunstenaar Cristof Yvoré. Zijn werken gaan een dialoog aan met die van zeven andere kunstenaars. Een ensemble olieverfschilderijen op doek krijgt gezelschap van meubelen. De expositie omvat twee delen. Eerst wandelt men door een antichambre, ingericht door het Brusselse duo Noir Métal. Hier wacht ons werk van Mireille Blanc, Raoul De Keyser, Eugène Leroy, Loïc Raguénès en Milène Sanchez. Daarna maken we, in chronologische volgorde, kennis met twee decennia van werk van Cristof Yvoré, een overzicht aan de hand van dertien schilderijen. In de bij de expo behorende publicatie ontdekken we bovendien een nog niet eerder getoonde episode van *Proue*, van de Franse fictieschrijver Amélie Lucas-Gary. (gg)

Cristof Yvoré, *Sans titre*, 2012, olieverf op doek, 92 x 108 cm, met toestemming van Zeno X Gallery.
© Peter Cox.

Close Enough – 12 women photographers of Magnum

t/m 16-12

Hangar
Brussel
www.hangar.art

Ter viering van de 75e verjaardag van het befaamde fotoagentschap Magnum richt Hangar de schijnwerpers op twaalf vrouwelijke fotografen van onze tijd. Curator van dienst is Charlotte Cotton. De tentoongestelde foto's laten zien hoe die fotografen zo dicht mogelijk hun onderwerp hebben benaderd, ondanks de soms moeilijke omstandigheden. Van een nabijheid zoals in de foto's van Robert Capa is hier echter

nog geen sprake. Wie een oorlog in beeld wil brengen, moet snel afdrukken, van zo dicht mogelijk, met alle risico's van dien. Het 'nieuwe perspectief' van Charlotte Cotton herdefinieert Capa's concept van 'close enough': van ruimtelijke nabijheid gaat het naar menselijke ontmoeting. Van vliegenvlug een foto nemen naar rustig de tijd nemen om vertrouwen te wekken, om te komen tot een boeiend en grondig bestudeerd onderwerp, al vergt dat soms jaren geduld. Wat deze tentoonstelling ons leert? Dat menselijke relaties een wezenlijk onderdeel van de fotografiekunst zijn. De foto's aan de muren van Hangar laten ons kennismaken met krachtige hedendaagse thema's, prachtig in beeld gebracht door getalenteerde fotografen. (gg)

Bieke Depoorter, *Al-Minya, Egypt*, september 2013. © de kunstenaar. Foto: Bieke Depoorter, Magnum Photos.

Spannende sculptuur

t/m 29-10

La Châtaigneraie
Centre wallon d'art
contemporain
Flémalle
www.cwac.be

Musée en Plein Air du
Sart Tilman
Luik
www.museepla.
uliege.be

De Prix de la Jeune Sculpture wordt uitgereikt aan kunstenaars van de Federatie Wallonië-Brussel die jonger zijn dan veertig. De prijs richt de schijnwerpers op een vruchtbare en veelzijdige discipline. De eerste editie vond plaats in 1991, op initiatief van het Musée en Plein Air du Sart Tilman. Aanvankelijk ging het enkel om buiten opgestelde werken. Sinds 1994 wordt samengewerkt met La Châtaigneraie en worden ook werken van kleiner formaat bekroond. Dit jaar exposeren bijna een hele maand lang twintig kunstenaars, met zeer uiteenlopende technieken en thema's. Werken van groot formaat voor buiten: Benoit Bastin, Priscilla Beccari, Charlotte Bricault, Elisabeth Creusen, Jacques Di Piazza, Mikail Koçak, Julie Percillier, Alexandre Pirson, David Poret en Mathilde Quewet. Werken van klein formaat voor binnen: Karine Assima, Benoit Bastin, Alexis Deconinck, Camille Felmann en Roberta Succato, Julien Haenen, Benoit Jacquemin, Mikail Koçak, Maxence Mathieu, Maxime Eugène Pereira Tamayo, Maxime Van Roy en Maria Vita Goral. (gg)

Mathilde Quewet, *Corail artificiel*, 2023, gemengde techniek. © de kunstenaar.

Galerie Gomis – #051

Herboren uit trots en noodzakelijkheid

Marie Gomis staat gekend als pionier in de muziekindustrie en kunstwereld. Als galerist-activist vertegenwoordigt ze in Brussel nu ook fotografen, zowel uit de Afrikaanse diaspora als het zuiden van de wereld, voor haar Galerie Gomis.

Kun je ons vertellen wat de inspiratie was om Galerie Nummer 8 te veranderen in Galerie Gomis?

"Ik opereer online sinds 2016 als Galerie Number 8, maar de inspiratie om een fysieke ruimte te lanceren groeide bij het zien van de vele prachtige galeriën en de post-covidfrustratie, waardoor ik me realiseerde dat een online galerie niet meer volstond. Ik vond het geweldig om geweldige presentaties te geven voor pop-ups en kunstbeurzen maar wilde een thuis op mijn eigen naam hebben, om shows te geven en op een meer regelmatige basis met het publiek te communiceren. Om eerlijk te zijn wilde ik ook mijn eigen visie, als zwarte vrouw, als een van de weinigen in de business exploiteren. Galerie Gomis is een statement om anderen te verwelkomen en te inspireren, om ze te laten zien dat ze het ook kunnen."

Galerie Number 8 stond bekend om het promoten van fotografen uit voornamelijk de Afrikaanse diaspora en het zuiden van de wereld. Gaat dit veranderen?

"Het idee achter het starten van een galerie was dat ik iets vanuit mijn hart wilde creëren en mensen wilde vertegenwoordigen die op mij lijken. Als zwarte vrouw heb ik altijd gevoeld, en nu nog steeds, hoe mensen met de beste bedoelingen een heel

naïeve perceptie en misleidende ideeën hebben over wat het betekent om zwart te zijn, over Afrikanen in de 21e eeuw: in hun ogen is het allemaal één geheel! Galerie Number 8 stelde me in staat om diversiteit te brengen en te laten zien hoe ik het zie. De naam van de galerie is veranderd, maar de visie is hetzelfde gebleven."

Je wordt beschreven als een pleitbezorger van kunstenaars die culturele barrières en seksuele constructies willen ontmantelen. Vanwaar deze missie?

"Sinds het begin van Galerie Number 8 heb ik altijd mensen gepromoot met een sterk en authentiek standpunt. Het hebben van een fysieke ruimte geeft mij en de kunstenaars de mogelijkheid om te experimenteren (misschien ook via andere media) en om een diepe betrokkenheid met het publiek te hebben, een dialoog te openen en ruimte te maken voor begrip en respect. Ik hoop dat ons programma gesprekken zal inspireren die onze verschillen vieren en tegelijkertijd onze gedeelde menselijkheid erkennen. Ik denk dat dat is waar kunst over gaat."

Het ontdekken en koesteren van talent lijkt een centraal aspect van je werk. Waar let je op bij het selecteren van fotografen?

"Het draait allemaal om intuïtie. Het gaat er gewoon om dat je

Foto: Lydie Nesvadba.

'Door de post-covidfrustratie realiseerde ik me dat een online galerie niet meer volstond'

gevoel hebt voor de kunst en de persoon, dat je die connectie hebt. In wezen volg ik mijn instincten en richt ik me op de mensen die ik speciaal vind."

Hoe kijk je aan tegen het kruispunt van fotografie, beeldende kunst en culturele vertegenwoordiging?

"De manier waarop fotografie, beeldende kunst en cultuur tegenwoordig samengaan is erg opwindend en technologie heeft daar veel mee te maken. Aspirant-kunstenaars van over de hele wereld kunnen hun werk direct laten zien aan een wereldwijd publiek via sociale media. Smartphones zijn het begin van hun fotografereis, maar het is veel meer dan dat. Nu kunnen we communiceren, uitwisselen en elkaar steunen als nooit tevoren."

Kun je enkele van de meest lonende ervaringen of succesverhalen delen die zijn voortgekomen uit je samenwerking met fotografen en kunstenaars?

"Ik ben erg dankbaar voor de geweldige kunstenaars die hebben bijgedragen aan het succes van de galerie tot nu toe. Vanaf het begin heb ik ongelooflijk talent ontmoet en ik ben supertrots op

onze gezamenlijke reis. Zoals op de reis van David Uzochukwu en zijn nominatie voor de Prix Pictet in 2021. Het is nu nog een beetje te vroeg om alle details te delen, maar hij krijgt volgend jaar zijn eerste museumtentoonstelling in de VS, wat erg spannend is. Naast het runnen van de galerie ben ik ook creatief directeur bij Nataal en afgelopen jaar had ik de eer om de fotografiecampagne van de V&A-tentoonstelling creatief te regisseren. We hebben ook een film geproduceerd die deel uitmaakte van de tentoonstelling. De tentoonstelling vierde vijftig jaar Afrikaans design. Het was dus een groot moment om ons werk overal in de straten, bussen en metro's van Londen te zien. De buzz gaat nog steeds door, want de show is onlangs geopend in het Brooklyn Museum in New York. Het zou geweldig zijn om ooit een herhaling van de tentoonstelling in België te zien!"

Sanlé Sory x Kyle Weeks. Intersections of African Youth (1970-2022) in samenwerking met David Hill Gallery, London t/m 28-10
Galerie Gomis
Brussel
www.galeriegomis.com

Antwerpen

Annie Gentils Gallery

► Lise Duclaux. Les abeilles et les fleurs indociles
till 05-11

Callewaert Vanlangendonck Gallery

► Informal art in Belgium
till 19-11

Campo & Campo

► Kurt Peiser
till 07-10

► Luk Van Soom
till 31-10

Galerie Art Forum

► Michael Kravagna en Jhemp Bastin
till 17-11

Galerie Campo & Campo

► Zoektocht naar de verloren werelden
till 31-10

Galerie De Zwarte Panter

► Dr. Hugo Heyrman. De poreuze grenzen van de realiteit
till 05-11

Gallery Fifty one

► Dirk Zoete. Faces and Flowers
till 28-10

► Masao Yamamoto. Tomosu
till 28-10

Het Steen

► Flora Miranda. Router IT Pieces
till 29-10

Ibasho

► Casper Faassen
till 19-11

Newchild Gallery

► Brittney Leeanne Williams. I'm There Where The Angel Is Missing
till 19-10

Office Baroque

► Ingrid Castelein. Cobra, Georgia Dickie
till 21-10

Status PR

► Flora Miranda. Router. IT Pieces
till 29-10

Tim Van Laere Gallery

► Rinus Van de Velde
till 07-10

Valerie_traan gallery

► Frederic Geurts. Zonder einde
till 28-10

Asse

Galerie De Ziener

► Paul Morez. Carte Blanche
till 22-10

Beveren

Hof ter Saksen

► Parklife'
till 08-10

Brussels

Alice Gallery

► Paul Wackers. The window goes both ways
till 13-10

Almine Rech

► Larry Poons. Recent Paintings
till 04-11

Arielle d'hauterives galerie

► Hélène Picard. La Robe Rouge
till 22-10

Ars Belga

► Melodic Motion
till 05-11

Association du patrimoine artistique

► Victor Van Dyck
till 28-10

Ballon Rouge

► Pej-Hsuan Wang. Gratitude Is A Colored Vessel
till 11-11

Ballroom Gallery

► Groupshow
till 14-10

Baronian

► Da Torino & Yann Bronder
till 10-11

Belgian Gallery

► Groupshow. New Generation
till 20-10

Beige Brussels

► Emmanuelle Quertain. My Address
till 28-10

Bernier/Eliades

► Misheck Masamvu. Pivot
till 16-12

Box galerie

► Ici. Là.la-bas
till 21-10

BrAMS 3

► Group Show
till 14-10

Centrale vitrine

► Sapristi, Sorcellerie et saint Sacrilège
Till 05-11

Centre culturel Coréen

► Pop the Bubbles, Blur the Boundaries
till 29-12

Centre d'art de Rouge-Cloître

► Anne Brouillard et Mélanie Rutten
till 26-11

Charles Riva Collection

► 'Intersection'
till 30-10

Clearing

► Julia Yerger et Javier Barrios
till 21-10

Contretype

► Michel Mazzoni & Bastiaan Van Aarle. Agrégat
till 26-10

Dauwens & Beernaert Gallery

► Charlotte Vandenbroucke. Memories, Formalities
till 21-10

ENSAV La Cambre

► Racines
till 08-10

Esther Verhaeghe

► Britta Borgers. Approach
till 12-10

Exitt11

► L'heure bleue
till 12-11

Félix Frachon

► Lucas Jardin & Antonin Kremer. Human Nature
till 06-10

Fondation CAB

► Albert Baronian. Quinquagesimun, exposition de groupe
till 25-11

Frédéric Mouraux Gallery

► Françoise Catalàa. Actualités
till 21-10

Galerie Albertier

► Jef Van Grieken. Peintures
till 29-10

Galerie Aliénor Prouvost

► Rose
till 28-10

Galerie Christophe Gaillard

► Signatures.
till 28-10

Galerie de la Béraudière

► Nature et abstraction, Un parcours éclectique dans la production artistique du XX siècle
till 22-12

Galerie Didier Devillez

► Georg Eisenmenger. Making contact and standing together
till 07-10

Galerie Dys

► Emma Larsson. Poetry of Living
till 08-10

Galerie Eric Mouchet

► Louis-Cyprien Rials. Fondation
till 16-12

Galerie espace 001

► Elise Leboutte
till 08-10

Galerie Faider

► Rainer Gross. Installation Variation Transformation
till 04-11

Galerie Gomis

► Sanlé Sory et Kyle Weeks. Intersections of African Youth
till 28-10

Galerie Greta Meert

► Richard Tuttle & Edith Dekyndt
till 21-10

Galerie La Forest Divonne

► Rachel Labastie. (Re)Lier
till 21-10

Galerie La Patinoire Royale Bach

► Antonia Lambelé. La magie de la lumière
till 28-10

Galerie Le Fell

► Racines
till 04-11

Frederic Geurts, *Balance*, 2023. © de kunstenaar. Te zien bij valerie_traan gallery in Antwerpen.

Gauthier Hubert, *Une mouche rousse sur une moche rousse*, 2023, olieverf op doek, 35 x 25,5 cm.
© de kunstenaar. Te zien bij Irene Laub Gallery in Brussel.

Galerie Lmno

► Adrien Lucca. Dentelles spectrales
till 18-11

Galerie Marie-Ange Boucher

► Jean-Christophe Geluck. Peintures
till 28-10

Galerie Martine Ehmer

► L'Atlas. It Flashes Before Your Eyes
till 28-10

Galerie Mhaata

► Joan Aghib x Joseph Ghin
till 01-10

Galerie Nathalie Obadia

► Hoda Kashiha. Another world is waiting for us
till 21-10

Galerie Templon

► Claude Viallat
till 04-11

Galerie Zwart Huis

► Robin Vermeersch. Entre les plis
till 21-10

Gauli Zitter

► Group exhibition. Work
till 07-10

Gallery Sofie Van den Bussche

► Christian Noirfalise en Luc Vandeveldelux. Duologue
15-10 till 11-11

Gladstone Gallery

► Yuji Agematsu
till 28-10

Hangar

► Close Enough, New Perspectives from 12 Women Photographers of Magnum
till 16-12

► Georges Rousse. Rising Circles
till 16-12

Hopstreet Gallery

► Johan De Wilde. Les Très Riches Heures de Jean le Sauvage
till 21-10

Huberty & Breyne

► Gilles Barbier. Propriétaire ? Locataire ?
till 14-10

Husk Gallery

► Nathalie Pirotte. Mémétés
till 21-10

In-Gate Gallery

► Danja Akulin. Lightscapes
till 28-10

Irène Laub

► Gauthier Hubert
till 14-10

Atelier Isabelle de Borchgrave

► Œuvres récentes
20-10 till 16-12

Jan Mot

► Lili Dujourie
till 28-10

Jonathan F. Kugel

► James B. Webster. Bestiary
till 04-11

La Peau de l'ours

► Les nouveaux sauvages
till 21-10

Laurentin gallery

► Camiel van Breedam
till 28-10

La Verrière

► Cristof Yvoré. Coi
till 04-11

Le Botanique

► 'Aymeraud du Couëdic. Paranoïque'
till 15-10

Lee-Bauwens Gallery

► Ode Bertrand. L'Épure
till 15-10

L'Enfant Sauvage

► Stéphanie Petitjean & Antonio Jiménez Saiz. Ici s'achève la nuit
till 10-12

Le Neuf Gallery

► Sequence 020
till 21-10

Le Salon d'art et de la coiffure

► Benjamin Monti
02-10 till 10-11

Maruani Mercier

► Peter Halley. Black Light
till 21-10

Mathilde Hatzenberger Gallery

► Variations abstraites
till 21-10

Meessen De Clercq

► A Sedimentation of the Mind
till 14-10

Mélissa Ansell

► "Jacques Di Piazza Nadia Kever Pierre Martens, Jacques Di Piazza, Nadia Kever. Bodding"
till 15-10

Mendes Wood DM Brussels

► Laís Amaral. Estude Fundo
till 28-10

Michel Rein

► A decade in Brussels. 10th anniversary
till 28-10

Mineta art house

► Denyse Willem. Re-création
07-10 till 18-11

Modesti Perdrille

► Tushar & Mayur Vayeda. Eyes of Forest
till 21-10

Montoro12 Gallery

► Animal Power!
till 28-10

Nino Mier Gallery

► Andrew Dadson. Echo & Mia Enell. Split
till 28-10

Noon art consulting

► Géraldine Terra Van der Cruyssen. Marie: la colonne vertébrale
till 16-10

Nosbaum Reding

► Kate Burling & William Grob
till 07-10

Pierre Marie Giraud

► Jan Girel
07-10 till 11-11

OV Project

► Helene Appel & Nadia Guerroui
till 04-11

Queens Brussels

► Caroline Andrin. La Part Animale
till 21-10

Rodolphe Janssen

► Fred Bervoets & Gina Beavers
till 14-10

Rossi Contemporary

► Thomas Mazzarella & Liesbeth Van Heuverswijn. Grass Whistle
till 28-10

Schönfeld Gallery

► Silence. Pregnant with Promise
till 21-10

Sorry We're Closed gallery

► Eric Croes. La nuit est une Femme à barbe
till 28-10

Spazio Nobile

► Ann Beate Tempelhaug. Solo show
till 19-11

Stems Gallery

► Shaina McCoy. More about everything
till 07-10

Super Dakota

► Einstein on the beach
till 21-10

Terrain Vague

► Julie & Damien Gernay
till 31-12

Templon

► Claude Viallat.
Quelques pas de côté
till 04-11

Thomas Deprez Fine Arts

► Guillaume Thunis.
Espaces Répétés'
till 14-10

Xavier Hufkens

► Thierry De Cordier
till 14-10

Zedes art gallery

► Skender Hyseni
till 21-10

Buzenol

Centre d'art

► Julie Krakowski, Rokko Miyosho et Julie Calber. Creuset
till 22-10

Flémalle

La Châtaigneraie

► 11e Prix de la Jeune Sculpture
till 29-10

Gent

Barbé

► Bobby Dowler & Stan Van Steendam
till 15-10

Kristof De Clercq Gallery

► Veerle Beckers.
Remparts
till 08-10

Tatjana Pieters

► Ria Bosman, Anneke Eussen, Eva Robarts
till 12-11

Gentbrugge

Settantotto

► zwart-wit
till 01-10

Ieper

Het Perron

► I try to imagine how your texture felt like
till 12-11

Knokke

Baronian

► Charles-Henry Sommelette.
Greenkeeper
till 05-11

Galerie Zuid

► Late summer art weekends 2023
till 08-10

QG Gallery

► Georg Karl Pfahler
till 01-10

Knokke-Heist

Guy Pieters Gallery

► Jan Frederik De Cock.
Classicism -
till 01-10

Manolo Valdès. Récent Works

till 09-10

Paul Delvaux. Drawings and watercolors

till 09-10

Kortrijk

Be-Part

► Gideon Kiefer. I'm Lost in A Forest
till 07-01

La Louvière

Galerie Nardone

► Phil van Duynen. Back to painting
till 07-10

Liège

Espace expo Chiroux

► Exposition collective. Katanga Crush
till 14-10

Galerie Satellite

► Kristof Thomas. Apparatus of joy
till 19-11

Les Brasseurs

► Confluences # 4: La Montagne Liquide et Kadia Doumbouya. Anamnèse
till 21-10

Louvain-la-Neuve

Espace 001

► Elise Leboutte
till 08-10

Mechelen

Artmut Gallery

► Ine Lammers & Marika Vansant
till 08-10

Dirk Zoete, June 28, 2020, pigment en krijt op papier, 42 x 30 cm. © de kunstenaar. Met toestemming van Gallery FIFTY ONE. Te zien bij Gallery FIFTY ONE in Antwerpen.

Mons

Beffroi

► Thierry Suzan. La beauté sauvera le monde
till 29-10

Richard Miller

► Pierre Debatty. Je suis mon paysage
till 15-10

Oosteeklo

Galerie William Wauters

► Boutelegier - Michels
till 15-10

Oostende

Galerie P.

► Uomo
till 12-11

Otegem

Keteleer Gallery

► Roa. Symbiosis
till 29-10

Sint-Amandsberg

Sint Amanduskapel. Campo Santo

► Anne De Ghelder, Saskia Weyts, Ine Lammers.
Silent Songs
06 till 15-10

Spa

Galerie Azur

► Marc-André Metais
till 29-10

Verviers

Galerie ABC&Design

► André Blank. Oeuvre graphique
till 28-10

Galerie HVL

► Jean Lequeu
13-10 till 04-11

Wortegem

Art Gallery Lefevere

► Eric vande Pitte en Pedro Correa
till 08-10

Zwevegem

Deweer Gallery

► Platform 6a
till 22-10

ART ON PAPER

Brussels
International
Drawing Fair

NEW
Location

05 → 08.10.2023

05: by invitation only
06 > 08: public days

GARE MARITIME Tour & Taxis
Rue Picard 11 Picardstraat,
1000 Brussels

artonpaper.be

Organised by

studio
gond-o Bx

With the
support of

VO

Thanks to
our partners

Brussels Drawing Week

02 → 08.10.2023

Talks
Exhibitions
Performances
Workshops
Tours

drawingweek.brussels

Schatten uit de Stoclet-collectie

Het Stocletpaleis, erkend als werelderfgoed door de Unesco, is een treffend voorbeeld van een gesamt-kunstwerk en is het summum van de stijl van de Wiener Secession. Sinds de bouw ervan, van 1905 tot 1911, heeft de familie er waardevolle stukken bijeengebracht, op initiatief van financier, spoorwegbouwkundige en kunstverzamelaar Adolphe Stoclet (1871-1949). Een deel ervan gaat onder de hamer bij Bonhams Cornette de Saint Cyr in Brussel.

TEKST: CHRISTOPHE DOSOGNE

Fernand Khnopff, *Fore Aeternum Futur*, ca. 1909, pastel en kleurpotlood op papier, 28 x 28 cm. Bonhams Cornette de Saint Cyr, 23-10. © Bonhams. Richtprijs: € 100.000-150.000.

Het Stocletpaleis werd ontworpen door de Oostenrijkse architect Josef Hoffmann (1870-1956). Het was bewoond tot in 2002, toen barones Anny Stoclet, schoondochter van Adolphe Stoclet en Suzanne Stevens, overleed. Vroeger was dit het ook het thuis van de in 1931 geboren Philippe Stoclet, zoon van René Stoclet (1902-1934), de oudste zoon van Adolphe en Suzanne. Objecten die toebehoren aan Philippe gaan nu onder de hamer.

Op de website van het veilinghuis haalt Philippe herinneringen op. Hij noemt het Stocletpaleis een 'gouden kooi': "Mijn grootvader, die een aanzienlijk fortuin erfde, gaf Hoffmann carte blanche, wat ronduit onbezonnen was. Hoffmann heeft zelfs een jurk ontworpen voor mijn grootmoeder, opdat ze zich niet zou bezeren aan het decor. De friezen van mozaïek van Gustav Klimt, in de grote eetzaal, zijn dé pronkstukken van het paleis. Ze zijn dermate complex dat Klimt een brief heeft geschreven aan Hoffmann om hem te zeggen dat het project niet realistisch was, wegens te duur. Ik herinner me nog dat ik, toen we op een dag de hoofdtrap afdaalden om te gaan eten, mijn grootvader vroeg hoeveel de woning had gekost. Hij lachte. Ik denk dat hij het zelf niet wist. Mijn vader is overleden op 32-jarige leeftijd. We zijn bij mijn grootouders gebleven tijdens het weduwschap van mijn moeder, dat twaalf jaar duurde. Elke middag en avond aten we samen met mijn grootouders. (...) De grote eetzaal, met de friezen van Klimt, werd enkel gebruikt met kerst – met twintig of meer personen aan tafel – en bij speciale gelegenheden. Anders aten we gewoon in de kleine woonkamer, zoals we die noemden, en dat had ik veel liever. Het was de gezelligste ruimte van het paleis. Daar voelde ik me ontspannen en gelukkig. In dat vertrek en in het bureau van mijn grootvader. (...) De woning was heel bijzonder, maar zonder realiteitszin. Dat gaf me

Kom, China, Ming-dynastie, 16e eeuw, cloisonné. Bonhams Cornette de Saint Cyr, 23-10. Bonhams. Richtprijs: € 8.000-12.000.

'Het Palais Stoclet was buitengewoon, maar er was geen realiteitszin'

PHILIPPE STOCLET

een naar gevoel. Bovendien ging ik naar de gemeenteschool. Mijn klasgenoten dreven de spot met mij, want ik was die jongen die in het marmeren huis woonde. Mijn moeder is hertrouwd toen ik vijftien was. We zijn toen verhuisd naar een bakstenen woning. Het was een van de gelukkigste dagen van mijn leven."

Ondanks die gemengde gevoelens was Philippe Stoclet wel van kindsbeen af omringd door schoonheid en kon hij

vooral genieten van de prachtige collecties bijeengezameld door zijn grootvader Adolphe, een eclectische verzamelaar die goed bevriend was met Fernand Khnopff en niet alleen geboeid was door eigentijdse kunst, maar ook door oude beschavingen.

EEN DUBBELE VEILING

De veiling bij Bonhams bestaat uit twee delen. Eerst gaan werken uit de collectie van de grootvader onder de hamer. Philippe Stoclet erfde die bij zijn overlijden. Adolphe kocht, met een zeldzame passie, werken van Italiaanse primitieven, Egyptische stukken en Chinese keramiek. Verder ook kunstobjecten uit Zuidoost-Azië, China en Japan. De meeste stukken bevonden zich in zijn bureau. Philippe Stoclet herinnert het zich nog goed: "Na de lunch gingen we er koffie drinken, terwijl mijn grootvader dan zijn enige sigaret van de dag rookte. We zaten daar wat te keuvelen en te kijken naar zijn vitrines, gevuld met kunstwerken. Het was net een rariteitenkabinet. Ik herinner me ook de zaal waar schilderijen van Italiaanse primitieven hingen. Het waren er meer dan vijftig. Sommige waren ondergebracht in een bergruimte. Kwamen verzamelaars of museumdirecteurs ze bekijken, dan haalde de butler ze één voor één uit, zodat ze die in alle rust konden bekijken. De pastel van Fernand Khnopff die Bonhams in oktober

te koop aanbiedt, hing in de kamer van mijn grootouders. Ze waren er zeer aan gehecht." Philippe Stoclet is zelf ook verzamelaar. Hij heeft een ensemble bijeengezameld met een voorkeur voor avant-gardistische hedendaagse kunst, aldus Caroline Gentsch, hoofd van de afdeling hedendaagse kunst bij Bonhams Cornette de Saint-Cyr. "Aangezien hij jarenlang in de Verenigde Staten heeft gewoond, getuigt zijn collectie van zijn belangstelling voor de Amerikaanse kunst van de jaren zeventig tot negentig." Wat dat betreft, kan men straks bieden op schilderijen, tekeningen en foto's van onder anderen Jack Beal, Tony Berlant, Peter Drake, Lari Pittman, Adam Fuss, Peter Klasen, Joel-Peter Witkin en Simon Frost. Eveneens staan op het menu werken van de Franse kunstenaars Daniel Buren en Jacques Monory.

Schatten uit de collectie van Adolphe en Philippe R. Stoclet

23-10

Bonhams

Brussel

www.bonhams.com

RICHTPRIJS: € 300.000-500.000

Eckart Muthesius, *Paar fauteuils*, ca. 1930, speciale bestelling. Christie's, Parijs, 03-10. © Christie's Images Ltd.

RICHTPRIJS: \$ 150.000-250.000
(€ 140.000-234.000)

Steven Meisel, *Madonna*, New York, 1992, archiefpigmentdruk. Christie's, New York, 06-10. © Christie's Images Ltd.

RICHTPRIJS:

€ 120.000-200.000

Millefleurs versiert met een Allegorie van de Liefdadigheid, Brussel, eerste derde deel 16e eeuw, wandtapijt, 237 x 175 cm. Giquello, Parijs, 10-10. © Giquello.

OP KOMST

Souvenirs van Indore bij Christie's

Op 3 oktober pakt Christie's uit met een uitzonderlijke privécollectie meubelen van de grootste ontwerpers van de moderne beweging uit de jaren 1930. Alle ogen zullen daarbij gericht zijn op het twintigtal stukken afkomstig uit de collectie van de maharadja van Indore, in zijn paleis Manik Bagh (1930-1933). Die werden aan het begin van deze eeuw gekocht door een gepassioneerde verzamelaar. Manik Bagh is een waar meesterwerk, ontworpen door de Duitse architect Eckart Muthesius (1904-1989) voor Yeshwant Rao II Holkar (1908-1961), de maharadja van Indore. Manik Bagh vormde een belangrijke bijdrage tot de geschiedenis van de sierkunst. Het is meteen ook de afspiegeling van de visionaire vorst, geheel doordrongen van de moderniteit. Op het veilingmenu staan stukken die even geraffineerd als revolutionair zijn, zoals een fraai ensemble van Muthesius himself, een beroemd paar bibliotheekfauteuils bekleed met rood linnen. Verder ook stukken van Michel Dufet (1888-1985), Ivan Da Silva Bruhns (1881-1980) en Djo-Bourgeois (1898-1937), met vernieuwende vormen en materialen. Men kan ook bieden op een sculpturale staande lamp van alpaca, van Muthesius, en een

majestueuze draaispiegel uit de slaapkamer van de maharani (de vrouw van de maharadja), vervaardigd van duraluminium en glas – de vrucht van een samenwerking tussen Louis Sognot en Charlotte Alix.

De collectie van Sir Roger Moore bij Bonhams

Wie is die held die een smoking draagt, met een prachtige auto rijdt en wodka Martini drinkt? James Bond, natuurlijk! Sir Roger Moore (1927-2017), de vleesgeworden elegantie, speelde vaker de rol van 007 dan de andere acteurs, in zeven films, met name in *Live and let die* (1973), *The man with the golden gun* (1974), *The Spy Who Loved Me* (1977), *Moonraker* (1979), *For Your Eyes Only* (1981), *Octopussy* (1983) en *A View to a Kill* (1985). Hij was een van de beroemdste personages van zijn generatie, die treffend gestalte gaf aan die typisch Britse 'cool'. Ook speelde hij in televisieseries als *The Saint* (1962-1969) en *The Persuaders* (1971). Op 4 oktober gaan bij Bonhams in Londen objecten uit zijn privécollectie onder de hamer. De veiling vindt plaats ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van zijn eerste rol als 007. Het aanbod omvat 180 lots, rechtstreeks komend uit de familie van Sir Roger Moore, waaronder souvenirs van James

Bond, verzamelobjecten en persoonlijke documenten. Zo kan men bieden op de smoking van mohair, met twee rijen knopen, die hij droeg tijdens de actiescène op de Eiffeltoren in *A View to a Kill* (richtprijs: £ 20.000-30.000), zijn witte skipak uit diezelfde film (richtprijs: £ 15.000-25.000) en een *Seamaster Omega limited edition '50 Years of 007'* (richtprijs: £ 20.000-30.000).

Een teruggevonden werk van Lalanne bij Sotheby's

Claude en François-Xavier Lalanne behoren tot de belangrijkste kunstenaars van de 20e eeuw. Ze hebben een uitgesproken poëtisch oeuvre gecreëerd, waarbij ze voortdurend streefden naar vernieuwing. Vijf decennia lang leefden en werkten ze samen, in hun woning annex atelier in Ury, nabij Fontainebleau. Ze leefden er te midden van de natuur, voor hen een onuitputtelijke inspiratiebron. Op 4 oktober kan men bij Sotheby's in Parijs bieden op de laatste stukken uit de collectie van het koppel, teruggevonden achter een deur van een van de gebouwen van hun landgoed in Ury. Die deur zat zelf verborgen achter reusachtige bronzen stieren van François-Xavier. Het ensemble omvat enkele van de bekendste stukken van het koppel en enkele unieke, onbekende. Het bekendste is *Boîte de Sardines*, een sur-

realistisch werk dat François-Xavier in 1972 creëerde in opdracht van Jane Holzer. Het werd voorgesteld ter gelegenheid van een tentoonstelling in de galerie van Leo Castelli in New York. Het werd daarna gekocht door de bekende kunsthandelaar en verzamelaar Alexander Iolas. In 2005 kocht het echtpaar Lalanne het terug, bij Sotheby's. De huidige richtprijs bedraagt € 180.000-280.000.

Afdrukken uit het boek SEX van Madonna bij Christie's

Madonna en Maison Saint Laurent brengen het boek *SEX*, met foto's en korte verhalen van Madonna en Steven Meisel, opnieuw uit. Het boek werd iets meer dan dertig jaar geleden uitgebracht. Christie's houdt voor de gelegenheid op 6 oktober in New York een veiling met als titel *Madonna x Meisel – The SEX Photographs*. Fans kunnen er bieden op meer dan veertig foto's, unieke afdrukken uit het beroemde boek. Het boek had bij het verschijnen, in 1992, prompt wereldwijd succes. Het was een persoonlijke expressie van bevrijde seksualiteit. De erotische inhoud ervan zorgde destijds voor de nodige controverses. *SEX* was een idee van een van de meest vernieuwende popiconen aller tijden, met foto's van Steven Meisel en teksten van Madonna, waarin die het had over Dita, haar

RICHTPRIJS:

ca. \$ 125.000 (€ 117.000)

Nautibusbeker, Nederland, Delft, begin 17e eeuw (1607?), zilver en vermeil, 33,7 cm hoog. Christie's, New York, 11 t/m 13-10. © Christie's Images Ltd.

RICHTPRIJS: **€ 600.000-1.000.000**

Donald Judd, *Untitled*, 1970. Christie's, Parijs, 19-10. © Christie's Images Ltd.

RICHTPRIJS: **€ 10.000.000-15.000.000**

René Magritte, *La Valse Hésitation*, 1955, olieverf op doek, 35 x 46 cm. Sotheby's, Parijs, 19-10. © Sotheby's Art Digital Studio.

alter ego, speciaal gecreëerd voor het album *Erotica*. Het boek is nog altijd goed voor het absolute verkooprecord in de categorie koffietafelboeken. Nooit eerder ging een boek zo snel over de toonbank. De opbrengst van de veiling gaat naar Raising Malawi, een liefdadigheidsorganisatie die wezen en kwetsbare kinderen in Malawi helpt door hun essentiële middelen van bestaan te bieden.

Wandtapijten van Galerie Chevalier in Drouot

Galerie Chevalier, een in 1917 opgericht familiebedrijf, is gespecialiseerd in oude wandtapijten. Intussen staat al de vierde generatie aan het roer, die zich nu meer op de productie van de 20e en 21e eeuw richt. Galerie Chevalier heeft dan ook beslist een collectie oude (wand)tapijten en precolumbiaans textiel van de hand te doen. Een en ander wordt op 10 oktober geveild door Giquello in Drouot. De Vlaamse tapijtkunst is hier waardig vertegenwoordigd door een zeldzaam en bijzonder mooi wandtapijt van het type millefleurs. Dit pronkstuk van de collectie wordt toegeschreven aan een Brussels atelier en is vervaardigd in het eerste derde deel van de 16e eeuw. In 2000 ging het al een eerste keer onder de hamer, bij Sotheby's in München. Vroeger sierde dit tapijt het kasteel Monrepos in Ludwigsburg, in Baden-Württemberg

(richtprijs: € 120.000-200.000). Men kan ook bieden op een ander, nooit eerder geveild wandtapijt, eveneens uit Brussel, daterend van het begin van de 18e eeuw, met daarop *Amerika*, naar een model van Lodewijk van Schoor. Dit zou dan weer € 30.000 tot 40.000 moeten opbrengen.

Eerste Rothschild-veiling in New York, bij Christie's

Van 11 tot 13 oktober houdt Christie's in New York een veiling met als titel *Rothschild Masterpieces*. Het gaat om de eerste Noord-Amerikaanse veiling van werken toebehorend aan een van de grootste families van verzamelaars uit de geschiedenis. Een heus evenement voor kenners en de kunstmarkt! Het aanbod omvat een uitgelezen selectie kunstwerken die getuigen van de verbluffende creativiteit en vakkennis in het Europa van de 16e tot de 19e eeuw. Het is meteen ook een afspiegeling van de heel eigen smaak waar historici deze beroemde familie mee associëren. De wereldbepaalde 'Rothschild-stijl' heeft onbetwistbaar zijn stempel gedrukt op de kunstgeschiedenis. Bij Christie's kan men bieden op zo'n zeshonderd lots: meubelen, emailwerk, majolica, juwelen uit de Renaissance, edelsmeedwerk en schilderijen van topkwaliteit. Het geheel zou meer dan \$ 20 miljoen (€ 18,7 miljoen)

moeten opbrengen. In de tweede helft van de 19e eeuw hebben twee generaties van Rothschilds in Frankrijk een uitzonderlijke collectie bijeengezameld, met stukken van een onberispelijke herkomst en van een zeldzame schoonheid.

De Tize-collectie bij Christie's

Terwijl Paris+ par Art Basel aan zijn tweede editie begint, gaat op 19 oktober in Parijs bij Christie's een belangrijke Europese privécollectie onder de hamer. Dat is meteen ook de start van een hele week van veilingen gewijd aan de moderne en hedendaagse kunst. *Love Stories – from the Collection of Anne & Wolfgang Tize* laat ons kennismaken met dit koppel en zijn heel eigen keuzes, maar het is bovenal een hommage aan het scherpe inzicht en de volgehouden veeleisendheid van deze verzamelaars. Lange tijd deden ze heel discreet over hun in 1995 begonnen collectie, met een groot aantal conceptuele en minimalistische werken, vaak van vooraanstaande kunstenaars met wie het koppel een duurzame vertrouwensrelatie had en die intellectueel op dezelfde golfhoogte zaten. Het koppel koesterde ook een bijzondere belangstelling voor de plaats van de vrouw in de hedendaagse kunst. Op het veilingmenu staan dan ook tal van werken van vrouwelijke kunstenaars, zoals Yayoi Kusama, Julie Mehretu, Lisa Yuskavage, Sarah Lucas, Rebecca Warren,

Joyce Pensato en Paola Pivi. Het geheel zou volgens experts van het veilinghuis € 20 tot 30 miljoen in het laatje moeten brengen.

Nooit eerder geveilde Magritte bij Sotheby's

Op 19 oktober houdt Sotheby's, in Parijs, een veiling onder de titel *Modernités*. Men kan er onder meer bieden op een zeldzaam olieverfschilderij van René Magritte (1898-1967), *La Valse Hésitation* (1955). De richtprijs bedraagt € 10-15 miljoen, de hoogste ooit voor een werk dat in Frankrijk onder de hamer gaat. Het is de eerste keer dat het publiek het werk te zien krijgt sinds de tentoonstelling in de Brusselse Galerie Iy Brachot in 1979. Het werd nooit eerder geveild. Het heeft deel uitgemaakt van drie Belgische privécollecties, voordat het uiteindelijk werd toevertrouwd aan Sotheby's. Op het schilderij zijn twee gemaskerde appels te zien, in de schaduw, voor een grote blauwe hemel met de bekende witte wolken van de surrealistische meester. De appel, historisch geassocieerd met het genre van het stilleven, is een typerend element van zijn oeuvre. Magritte maakte er zelfs een centraal thema van. Door de appels een masker op te zetten creëerde hij mysterieuze, antropomorfe personages. Twee imaginaire werelden ontmoeten elkaar hier.

02/07

Juwelen scoren bij Monsantic

€ 4.000

Herenpolshorloge Vacheron & Constantin, Genève, automatisch uurwerk, omkasting en armband in 18-karaats geelgoud, met certificaat. Richtprijs: € 3.500-5.000. © Monsantic.

€ 2.200

12-delig bestek van Christofle, model Marly, 169 stuks met koffer. Richtprijs: € 1.000-1.500. © Monsantic.

€ 1.100

Een paar vazen gesigneerd Cateau C. (1880-1966), Boch Keramis Art-Deco met her-tendecoratie, hoogte: 30 cm. Richtprijs: € 600-800. © Monsantic.

€ 550

Armband in 18-karaats geelgoud bezet met 6 robijnen en 12 diamanten, gewicht: 14,8 gr. Richtprijs: € 360-480. © Monsantic.

04/07

Permeke valt op bij Millon Belgique

€ 3.200

Charles Camoin (1879-1965), *Boeket*, olieverf op isorel. Richtprijs: € 3.000-5.000. © Millon Belgique.

€ 2.500

Firmin Baes (1874-1945), *Kantwerkster*, ca. 1912, pastel op doek gemonteerd op karton. Richtprijs: € 2.000-3.000. © Millon Belgique.

€ 3.100

Bram Bogart (1921-2012), *Vierkant-compositie*, 2005, gekleurde ets op carborundum. Richtprijs: € 1.000-1.500. © Millon Belgique.

€ 20.000

Constant Permeke (1886-1952), *Johnnie of De schildersleerling*, 1923, olieverf op doek gemonteerd op paneel. Richtprijs: € 20.000-25.000. © Millon Belgique.

29-31/08

Chinese vazen verrassen bij Coronari Auctions

De Aziatische, Europese en Islamitische kunst- en antiekveiling in augustus van het Gentse veilinghuis Coronari Auctions reeg andermaal topresultaten aan elkaar. Binnen het Aziatische luik vielen de bijzondere prijzen op voor twee grote Chinese

€ 55.000

Een grote flesvormige Chinese 'Famille Rose'-vaas met blauwe fondkleur, cartouches met geanimeerde scènes, draken en fenixen, eerste helft 19e eeuw. Richtprijs: € 10.000-20.000. © Coronari Auctions.

'Famille Rose'-vazen met draken en geanimeerde scènes. Voor hamerprijzen van respectievelijk € 55.000 en € 26.000 verhuisden beide vazen naar China. Ook een grote 19e-eeuwse 'Famille Rose'-vaas met paleisscènes (€ 22.000) kon meerdere internationale kopers verleiden, evenals een Kanton-coupe en een blauw-witte maanfles, die verrasten met hamerprijzen van respectievelijk € 14.000 en € 11.500. Traditiegetrouw deden de Europese kunstenaars absoluut niet onder voor deze resultaten. Onder

meer werken van Albert Baertsoen (€ 40.000) en Emile Claus (€ 33.500) bekoorden talrijke verzamelaars, net als meerdere schilderijen van Modest Huys en Anna De Weert, die vlot in de dubbele cijfers scoorden. Ook een 17e-eeuws Brussels wandtapijt met 'Het oordeel van Paris', een Franse 18e-eeuwse zilveren kan uit Toulouse van de hand van Louis Samson en een Franse voorstelling van de Heilige Lucas overtroffen de verwachtingen met resultaten van respectievelijk € 24.000, € 9.500 en € 16.000.

VANDERKINDERE

A U C T I O N E E R

OPENBARE VEILING

10 & 11 OKTOBER om 18u30

"Torero" messing puzzelsculptuur rustend op een ronde basis
Gesigneerd Berrocal op de basis en genummerd 365/2000
Spaanse school. H.: 28,5 cm

Olieverf op paneel "Portret van een jong meisje in een rode tuniek"
Rechtsonder gesigneerd Henri Martin
Franse school. Afmetingen: 54 x 35,5 cm

TENTOONSTELLING
6, 7 EN 8 OKTOBER
VAN 10 TOT 18U

HOTEL DE VENTES VANDERKINDERE S.A.
685-687 ALSEMBERGSESTEENWEG - 1180 BRUSSEL
PRIVÉ PARKING • TEL. 02 344 54 46
info@vanderkindere.com
www.vanderkindere.com

Bavikhoofsestraat 74, 8530 Harelbeke
056/711 580 | info@debaveye.be

Vuurvergulde bronzen driedelige garnituur
19e H. 54 cm

SPILLIAERT L. get. 1932
'Vogel in de boom' pastel 44 x 53 cm

ONTDEK ONZE CATALOGUS

www.debaveye.be

Kunst en antiekveiling:
18 & 19 oktober om 13.30u

**Tentoonstelling: zaterdag 14, zondag 15
& maandag 16 oktober van 14.00u tot 18.00u**

Campo & Campo
GROTESTEENWEG
ANNO 1897

Moderne kunstveiling 24.10.2023
Kijkdagen 14-22.10.2023 van 10u tot 18u

Catalogus online vanaf 8.10.2023: www.campocampo.be

Grafiekveiling 28.10.2023 om 14u

Grotesteenweg 19-21 - 2600 Antwerpen-Berchem - Tel 03 218 47 77 - guy@campocampo.be

03/10

Juwelen en numismatiek bij Berg van Barmhartigheid

RICHTPRIJS: € 290

Herenhorloge in staal, Longines Hydro Conquest automatisch, met garantiekaart. © Berg van Barmhartigheid.

RICHTPRIJS: € 190

Ring in 18-karaats geelgoud, maat 56. © Berg van Barmhartigheid.

RICHTPRIJS: € 115

Hanger in 18-karaats witgoud bezet met 44 briljanten ca. 0,44 ct en 1 amethyst. © Berg van Barmhartigheid.

06/10

Uitzonderlijke verkoop bij Jordaens

Naast de gebruikelijke veilingen van 24 en 25 oktober, is er op 6 oktober een uitzonderlijke verkoop bij Jordaens. Als gevolg van de verhuis van het Provinciebestuur worden een deel van de inboedel en diverse schilderijen en wandtapijten geveild in het

Oost-Vlaamse provinciehuis te Gent. Een van de stukken is het 17e-eeuwse wandtapijt *De Rondedans* naar een ontwerp van Charles Le Brun, Aubusson, met een richtprijs van € 6.000-8.000.

RICHTPRIJS: € 6.000-8.000

De Rondedans, verdure naar een ontwerp van Charles Le Brun, Aubusson, 17e eeuw, 285 x 390 cm. © Jordaens.

08/10

De Bentley van Helmut Newton bij Bonhams in Knokke

Bonhams|Cars viert zijn 10e autoveiling in Le Zoute op zondag 8 oktober, ter gelegenheid van de Grand Prix. Dit jaar worden 100 verzamelaarsauto's aangeboden, variërend van historisch belangrijke vooroorlogse exemplaren tot vintage supercars en moderne hypercars. Een van de hoogtepunten van de veiling is een Bentley S1 Continental uit 1956 die ooit toebehoorde aan de beroemde modefotograaf Helmut Newton. Dit is een van de slechts 24 linksgestuurde exemplaren; het heeft een speciaal Hermès-interieur. De exclusieve auto wordt geleverd met Newtons

autobiografie, die het verhaal beschrijft van de aankoop van zijn 'geliefde Bentley' en het naar huis rijden 'een staat van complete euforie noemt. Deze onberispelijk ontworpen auto zal naar schatting tussen € 1.000.000-1.500.000 opbrengen. Een ander topstuk is een Ferrari 250 GT Berlinetta Tour de France uit 1959, die in 1960 deelnam aan de Coupe des Alpes. Dit exemplaar is gerestaureerd tot concoursstaat en wordt geschat tussen € 5.000.000-7.000.000. Een 1958 Mercedes-Benz 300 SL Roadster uit 1958, nieuw geleverd in Engeland, krijgt de richtprijs van € 1.100.000-1.400.000.

RICHTPRIJS: € 5.000.000-7.000.000

Een Ferrari 250GT Berlinetta Tour de France, 1959, gerestaureerd tot concoursstaat en Ferrari -gecertificeerd. © Bonhams.

09/10

Kunst en antiek bij Amberes

RICHTPRIJS: € 20.000-22.000
Karel Appel (1921-2006), *The head*, 1979, personage op doek, 68 x 60 cm. © Amberes.

RICHTPRIJS: € 4.000-6.000
Léon Spilliaert (1881-1946), *Rozen*, 1937, aquarel, 33 x 49 cm. © Amberes.

Op de oktoberveiling bij Amberes worden oude en moderne meesters aangeboden, met namen als Karel Appel, Panamarenko, Albéric Collin, James Ensor, Spilliaert, Rodin, Timmermans, Jef Lambeaux, Moreau, Steppe en Ed Templeton. Verder ook een grote collectie juwelen en Chinees porselein, grafiek, boeken, zilver, tapijten, meubelen, design en oudheden.

09 en 10/10

Talrijke schilderijen bij Horta

De maandelijkse catalogusverkoop op 9 en 10 oktober bij Horta heeft een groot aantal schilderijen in de aanbieding. Belgische kunstenaars uit de 19e en 20e eeuw zijn prominent aanwezig, net als werken uit de 17e eeuw. In de Belgische categorie bevindt zich een *Zonsondergang op de Theems* door Emile Claus (richtprijs: € 48.000-50.000), evenals een zeer

RICHTPRIJS: € 12.000-15.000
Firmin Baes, *De gouden sluier*, pastel op doek, 114 x 95 cm. © Horta.

mooie pastel op doek door Firmin Baes, getiteld *De gouden sluier*, geschat op € 12.000-15.000. Wat de 17e-eeuwse kunst betreft, is er een *Allegorie op de winter*, toegeschreven aan Joos de Momper en Jan Brueghel II, waarvan een versie te vinden is in het Prado en het Hamburg Museum (richtprijs: € 25.000 -35.000 euro). Daarnaast moeten we toch een kleine delicatesserie vermelden: *Stilleven met wijnglas, sinaasappels, citroenen, vlinders en vogel*, van de 17e-eeuwse Nederlandse school die

vroeger werd toegeschreven aan Martinus Nelli (1621-1719). Het zal waarschijnlijk op of boven de geschatte prijs van € 6.500-8.500 opbrengen. De verkoop omvat ook een selectie juwelen, evenals een aantal mooie kunstobjecten, waaronder een ivoren sculptuur op marmeren voet door Philippe Wolfers, getiteld *Nymphé surprise drapée ou Nymphéa* (1929), geschat op € 15.000 tot € 20.000. Ook opmerkelijk is een verzameling van zestien zakhorloges, waarvan de helft automatisch is.

10 en 11/10

Hoofd van een knielende man bij Vanderkindere

Onder invloed van het symbolisme en gedreven door een mystieke geestdrift, zocht de Gentse beeldhouwer George Minne (1866-1941) naar de zuiverste vormen om een intense spiritualiteit uit te drukken. Zijn ascese bracht hem ertoe zich tot zwart-wit te wenden. Zijn werk werd al snel erkend door Belgische symbolistische dichters zoals Maurice Maeterlinck, met wie hij rond 1886 bevriend raakte en wiens werk hij soms illustreerde met houtsneden, Émile Verhaeren en Grégoire Le Roy. Datzelfde jaar maakte hij zijn eerste beeldhouwwerken, waaronder *Adam en Eva*, waarvan er enkele te zien waren op het

Salon van Gent, waar hij voor het eerst exposeerde. In 1898 verhuisde hij onder impuls van Valerius De Saedeleer naar Sint-Martens-Latem en maakte hij deel uit van de eerste groep van de Latemse School, die zich rond Albijn Van den Abeele ontwikkelde. Iets eerder, tussen 1895 en 1896, verscheen in zijn werk het thema van de 'knielende adolescent', naakt, in zichzelf gekeerd en afgesloten van de wereld, dat meermaals terugkwam in zijn oeuvre, wat getuigt van het introverte leven van de kunstenaar. Het geeft een gevoel van spirituele duizeling weer, verrassend eigentijds in zijn visie. De kleine afme-

tingen, het zacht gemodelleerde lichaam en de onstabiele houding van zijn eenvoudige, mystieke figuren drukken angst en berusting uit. Deze houding culmineert in de beroemde *Fontein der geknielden*, nu geïnstalleerd in zijn geboortestad Gent. Het is met dit monument dat *Hoofd van een knielende man*, in brons met een bruin patina en gesigneerd G. Minne, rechtstreeks verbonden is.

George Minne, *Hoofd van een knielende man*, brons met bruin patina, houten basis, hoogte: ca. 24,5 cm. © Vanderkindere.

16 en 17/10

In Brussel organiseert Haynault op 16 en 17 oktober een verkoop met verschillende rubrieken. In de categorie numismatiek is er een interessante collectie antieke munten, waaronder een mooie aureus van Nero, geschat tussen € 1.500-2.000, waarvan het patina kenmerkend is voor de Boscoreale-schat, en munten uit het oude Griekenland. Faleris-

Vaas, China, keramiek. © Haynault.

ten (verzamelaars van militaire decoraties) zullen zeker geïnteresseerd zijn in een set Grote Kruizen uit de Heilige Schat van Japan in een houten kist, geschat op € 500-700. Kuifje-fans zullen blij zijn met een zwart-wit album van *Kuifje in Congo* uit 1931, met een richtprijs van € 2.400-2.800. De sectie Aziatische kunst omvat een selectie bronzen beelden

Varia bij Haynault

uit Zuidoost-Azië, een mooie collectie Ming-objecten en een interessante 19e-eeuwse Chinese salontafel. Het ronde houten blad is ingelegd met een polychrome porseleinen plaquette. Deze tafel wordt geschat op € 1.500-2.000 en zal kenners zeker bekoren.

16 en 17/10

Prachtige schilderijen bij Galerie Moderne

Galerie Moderne houdt haar grote maandelijks catalogusverkoop op 16 en 17 oktober. Op de eerste dag wordt een groep schilderijen van de Nervia-groep gepresenteerd, waaronder een belangrijk boeket bloemen door Anto Carte (richtprijs: € 20.000-30.000) en een prachtig naakt door Léon Devos (richtprijs: € 2.000-3.000). Op de tweede dag wordt een selectie van tien Tibetaanse bronzen en een reeks uitstekende Chinese porseleinen objecten uit verschillende nalatenschappen aangeboden.

RICHTPRIJS: € 20.000-30.000
Anto Carte, *Boeket bloemen*, olieverf op doek.
© Galerie Moderne.

RICHTPRIJS: € 2.000-3.000
Léon Devos, *Naakt*, olieverf op doek. © Galerie Moderne.

21/10

Mooie Belgische privécollectie bij Native Auctions

Op 21 oktober wordt een uitzonderlijke Belgische privécollectie geveild bij het Brusselse veilinghuis Native Auctions. De ontstaansgeschiedenis van deze collectie begon met een passie voor fotografie. Niet zomaar fotografie, maar enkele uitzonderlijke stukken: Man Ray's *Objet mathématique*, gebruikt voor het menummer van *Cahiers d'Art* in 1936, een naakt van František Drtikol in het golvende art-decodecor waar de fotograaf bekend om staat, vintage prints

RICHTPRIJS: € 300.000-500.000
Grebo-masker, Liberia, hout en natuurlijk pigment, hoogte: 50 cm.
© Native Auctions.

van Diane Arbus, een unieke polaroid van Robert Mapplethorpe, een iconische graanlift van Bernd & Hilla Becher, en nog veel meer. Het is dan ook niet verwonderlijk dat deze zoektocht naar uitzonderlijke stukken werd gevoerd door een grenzeloze nieuwsgierigheid, waarbij de collectie zich uitstrekte over uiteenlopende gebieden als haute-époquemeubilaire, design, tribale kunst, oosterse kunst, schilderijen van oude meesters, moderne kunst en, bij gelegenheid, een vreemd object, dat met grote zorg werd gepresenteerd. Op een bijzettafel van Phillip Lloyd Powell werden een kleine sculptuur van Bena Lulua en een zakmes van Ado Chale nonchalant naast elkaar

geplaatst, naast een fantastisch Grebo-masker uit Liberia (richtprijs: € 300.000-500.000). Deze gedurfde aanpak heeft elk stuk nieuw leven ingeblazen en de individuele kwaliteiten geaccentueerd. De romantische kwintessens van het leven, van de natuur, schijnt door. Dit is te zien in de exotische vogels op een schilderij van Jan van Kessel, of in een foto van wilde dieren van Peter Beard, vergezeld van een welsprekend citaat van Karen Blixen over de grootsheid van de wildernis, maar ook in een voorliefde voor objecten waarin het natuurlijke karakter van de materialen wordt benadrukt. Al deze wonderen zijn voor het grijpen, dus mis het niet.

Tom Wesselmann

De Vuyst
FINE
AND ART
DESIGN

VEILING

HEDENDAAGSE KUNST,
MODERNE & OUDE MEESTERS

Zaterdag 21 oktober 2023 – 13u & 19u30

Kijkdagen: 11 t.e.m. 18 oktober – 10-19u

Wenst u te verkopen?

Contacteer Christophe Fedele: +32 9 348 54 40

of christophe.fedele@de-vuyst.com.

Bezoek aan huis op afspraak.

21/10

RICHTPRIJS:
€ 300.000-400.000
 Rik Wouters (1882-1916), *Le déjeuner, roses blanches*, 1911, olieverf op doek, 66,5 x 75,5 cm. © De Vuyst.

Galerij De Vuyst biedt voor de veiling van dit najaar een brede waaier oude meesters en moderne en hedendaagse kunst aan. De catalogus omvat meer dan 600 werken van zowel kunstenaars van eigen bodem als internationale eyecatchers. Er zijn enkele pareltjes uit de periode rond 1900. *Vrouwen in een café* (ca. 1896) van Henri Evenepoel verbeeldt de zwierige Parijse vibe van het fin de siècle. *Ecce homo (Le Christe insulté)* (1890) is een bijzonder paneel in olieverf en potlood van James Ensor. Van hem is er ook een uitzonderlijk

exemplaar van de ets *Mijn portret met doodshoofd* (1889), handgekleurd met aquarel, voorheen afkomstig uit de collectie van Cléomir Jussiant in Antwerpen. Rik Wouters weet als geen ander sfeer te creëren in het schilderij *Le déjeuner, roses blanches* (1911), destijds deel van de collectie van de heer en mevrouw Giroux. *Paysage aux oliviers* (1922-1923) is een prachtig landschap van Raoul Dufy. Ook gaan twee iconische popart-werken van Tom Wesselmann onder de hamer. *Study for Gina's hand* (1981) werd gemaakt in olieverf op doek en *Big Study*

from Still Life with Lichtenstein, Teapot and Bird (1997) is een groot werk in Liquitex. Opvallend aanwezig zijn enkele impressionante sculpturen. Ossip Zadkine giet het klassieke staande silhouet van *Le messenger* (1937) in een kubistische vorm. Van Jan Fabre is er de levensgrote *Man die huilt en lacht* (2004). De meeste ruimte wordt in beslag genomen door *Brazil* (2004) van Panamarenko. De volledige spanwijdte van de vleugels van deze excentrieke vliegenier bedraagt meer dan zes meter.

24/10

Moderne en hedendaagse kunst bij Campo & Campo

De verkoop van moderne en hedendaagse kunst bij Campo & Campo belooft een interessante veiling te worden, met als blikvangers onder andere een serie werken op papier van Jan Fabre, *Fantasie-insecten & sleep, sleep and sleep little animals*. Deze reeks wordt geschat tussen € 15.000-18.000. Ook worden twee mooie pastels aan van Emile Claus aangeboden, *La théière* van Jean Brusselmans (richtprijs: € 3.000-5.000) en drie mooie eglomisés van Floris Jespers. Bijzonder zijn ook vier vroege werken van Luc Peire, waaronder een mooi portret

van Madame de Caluwé, en een prachtig kinderportretje van Jan Sluijters. Bram Bogart maakt dit rijtje af met een klein werk op papier (richtprijs: € 2.500-4.000). De Latemse School is in deze verkoop goed vertegenwoordigd. Zo worden er verschillende landschappen van Constant Permeke aangeboden, enkele werken van Albert Saverys en een schuur van Gustave De Smet (richtprijs: € 3.000-5.000). In het luik hedendaagse kunst is het indrukwekkende beeld *Gorfileh* (richtprijs: € 20.000-30.000) van Nick Ervinck de blikvanger. Natuurlijk passeren er nog veel an-

dere belangrijke namen de revue, zoals Achille-Émile Othon Friesz, Edmond Van Dooren, Eugeen Van Mieghem, Jakob Smits, Felix De Boeck, Armand Vanderlick, Alechinsky, Corneille, Szukalski, Roland Rens, Anne Bonnet, Emile Baes en Guy Vandenbranden. Naast deze opsomming zal in de veiling een brede waaier van schilderijen, tekeningen, sculpturen en design worden aangeboden.

RICHTPRIJS: € 3.000-5.000
 Jan Sluijters, *In vaders grote stoel*, 1919, pastel en aquarel op papier, 72 x 60 cm. © Campo & Campo.

24 en 25/10

Buitengewone variëteit bij nieuwkomer Ostantix Auctions

RICHTPRIJS:
€ 5.000-7.000
 Sculptuur *Badende Venus*, in marmer op een kolom in groene marmer, Italië, 19e eeuw, hoogte: 186 cm. © Ostantix Auctions.

RICHTPRIJS:
€ 4.000-6.000
 Een paar bronzen en verguld bronzen kariatiden met lauwerkrans en kaarsenhouders, Frankrijk, Empire-periode, hoogte: 88 cm. © Ostantix Auctions.

RICHTPRIJS: € 3.000-4.000
 Antoine-Louis Barye, bronzen sculptuur, 19e eeuw, gemarkeerd Barbedienne Paris, hoogte: 55 cm. © Ostantix Auctions.

Het nieuwe veilinghuis Ostantix Auctions in Oostende opent het najaar met een verkoop van Aziatische kunst en Europese antiek, vintage en designmeubelen en exceptionele verzamelobjecten. In de nieuwe showroom vind je ook nog een groot aanbod porselein, bronzen en marmeren sculpturen. Ostantix richt zich vooral op live onlineveilingen, waardoor verzamelaars en liefhebbers van over de hele wereld live kunnen deelnemen.

OSTANTIX AUCTIONS

24–25 October: Art / Antiques / Vintage / Chinese arts

Viewing days: 14/10 -21/10: from 10h to 17h

Live auction

Bronze sculpture with dark green patina,
Barye Antoine Louis Theseus and Bienor,
Barbedienne Paris height 55cm, est. 3000/4000
and more

Mystery neoclassical rotating clock, 19th century Paris, height 43cm, est. 1500/2500
Large porcelain pagoda, 19th century, height 32cm, est. 1500/2000
and more

Important collections Chinese arts: porcelain vases, pottery,
statues,... various values

Le Corbusier lounge chair, est. 800/1200
De Coene brutalist sideboard, est. 1500/2000
and more

25/10

Uitzonderlijke Prosper De Troyer bij Flanders Auctions

RICHTPRIJS: € 3.000-5.000
Een antieke zilveren koffiekant, laat 18e eeuw, gemerkt leper. © Flanders Auctions.

RICHTPRIJS: € 10.000-15.000
Prosper De Troyer (1880-1961), *Het Feest*, 1920, olieverf op doek, 71 x 110 cm. © Flanders Auctions.

Het topstuk van de oktoberveiling bij Flanders Auctions is een uitzonderlijk schilderij getiteld *Het Feest*, van Prosper De Troyer (1880-1961) en geschat tussen € 10.000-15.000. Uitzonderlijk omdat zijn werken uit de abstracte periode niet vaak op de markt komen. Prosper De Troyer was vooruitstrevend, zeker als je weet dat dit werk geschilderd is in 1920. Een tweede werk van zijn hand met andere kleuren is opgenomen in de Belfius Art Collection. Een ander bijzonder stuk is een antieke zilveren koffiekant uit de late 18e eeuw (gemerkt leper),

en vertelt een stukje zeldzame leperse geschiedenis. Verder in het aanbod nog werk van onder anderen Bram Bogart, Gerard Holmens, Achille Van Sassenbrouck, Rik Slabbinck en Herman Muys. Ook twee werken van Emile Van Doren en een collectie kunstwerken van Koen Scherpereel zullen aan bod komen.

Classic vs. Modern

Pieter Claesz. (1597-1660). Est.: € 60 000 - 80 000

Veilingen 3 - 4 | 10
catalogo online
live.bernaerts.eu

BERNAERTS AUCTIONEERS
Verlatstraat 18 - 2000 Antwerpen

dubbelpunt côlon Doppelpunkt

Willo Geomissen, 2019. € 800

Expo tot 14 | 10
woensdag – zaterdag 14.00 - 18.00
www.bernaerts.eu/galerij

BERNAERTS_GALLERY
Museumstraat 25 - 2000 Antwerpen

MJV SOUDANT

Salle de vente aux enchères d'antiquités

VEILING XXVI ZONDAG 29 OCTOBER OM 13 U.

Kijkdagen van 26 tot 28 oktober van 10 tot 18 uur.

Nalatenschap van de familie- en privécollectie van de heer en mevrouw P. uit Brussel, Hoofdstedelijk Gewest.

Een uitzonderlijke collectie Boch Keramis vazen van Charles Catteau, samengebracht gedurende een periode van 40 jaar gepassioneerd en visionair verzamelen!

De collectie bevat ook enkele mooie klassieke stukken antiek uit de familiecollectie.

VEILING XXVIII IN VOORBEREIDING: MIDDEN NOVEMBER

In het kader van een uitzonderlijke veiling die midden november wordt gehouden, zijn we op zoek naar uitzonderlijke kunstwerken die dateren van de middeleeuwen tot het einde van het Ancien Régime.

Deze veiling bevat een kostbaar en museaal Renaissance-object, gemaakt in Parijs in 1535 en geschat op € 400.000 tot 600.000.

De catalogus, die momenteel wordt voorbereid, bevat al enkele prachtige stukken van de hoogste kwaliteit, zoals een zeldzaam ruiterschild gemaakt in Florence rond 1600/1610 en een uitzonderlijke 18e-eeuwse zilveren schaal van de Parijse zilversmid François Joubert.

Profiteer van de uitzonderlijke zichtbaarheid van deze Prestige Sale om het beste uit uw uitzonderlijke stukken te halen.

Neem **contact** op met: Valéry Soudant, veilingzaalmanager en expert
op: 0495/25.16.20 of op expertises@mjvsoudant.be

Auction calendar

Belgium

OCTOBER

- 29-15** **ARTS TALENTS ENCHÈRES BRUXELLES**
Art populaire, objets de curiosité, marionnettes, outils anciens ONLINE
- 30-1** **DVC GENT**
Klassieke veiling GENT
- 30-8** **MILLON BELGIQUE**
Bandes dessinées ONLINE
- 2** **AMBERES**
Burgerveiling ANTWERPEN
- 2-9** **BONHAMS-CORNETTE DE SAINT-CYR**
Prints ONLINE
- 3** **BERG VAN BARMHARTIGHEID**
Juwelen en numismatiek BRUSSEL
- 3-5** **CARLO BONTE**
Kunst en antiek BRUGGE
- 3-5** **BERNAERTS**
Modern versus Classic ANTWERPEN
- 5** **ROB MICHIELS**
The Exclusive sale BRUGGE
- 6** **MAISON DES HUISSIERS DE JUSTICE**
Deurwaarderstukken BRUXELLES
- 6** **JORDAENS**
Inboedel van het Oost-Vlaamse provinciehuis Gent, schilderijen en wandtapijten GENT
- 6-16** **MILLON BELGIQUE**
Bijoux, montres et numismatique ONLINE
- 7** **MOREL DE WESTGAVER**
Boeken, literatuur, prenten en ansichtkaarten BRUXELLES
- 7** **ABS VEILINGEN**
Deurwaarderstukken MECHELEN
- 8** **BONHAMS**
The zoute sale KNOCKE-HEIST
- 9** **AMBERES**
Kunst en antiek ANTWERPEN
- 9** **SALLE DE VENTES UCCLÉ SAINT-JOB**
Art déco et antiquités BRUXELLES
- 10** **BERG VAN BARMHARTIGHEID**
Keramiek en glaswerk, kristal en juwelen BRUSSEL
- 10-11** **VANDERKINDERE**
Art et antiquités BRUXELLES
- 11** **LEGIA AUCTION**
Livres anciens HANNUT
- 13** **MAISON DES HUISSIERS DE JUSTICE**
Deurwaarderstukken BRUXELLES
- 13-14** **ARENBERG AUCTIONS**
Surrealisme, zeldzame boeken, handschriften en atlassen BRUSSEL
- 14** **ABS VEILINGEN**
Deurwaarderstukken MECHELEN
- 16** **AMBERES**
Burgerveiling ANTWERPEN
- 16** **HAYNAULT**
Arts d'Asie, monnaies et collections BRUXELLES
- 16** **VENTES ELYSÉE**
Art et antiquités GRIVEGNÉE-LIÈGE

- 16-17** **GALERIE MODERNE**
Art et antiquités BRUXELLES
- 16-17** **HORTA**
Art et antiquités BRUXELLES
- 16-22** **SALLE DE VENTES ROPS**
Art et antiquités ONLINE
- 17** **BERG VAN BARMHARTIGHEID**
Juwelen en numismatiek BRUSSEL
- 17** **HAYNAULT**
Bijoux et montres BRUXELLES
- 17** **VENTES ELYSÉE**
Vente bourgeoise GRIVEGNÉE-LIÈGE
- 18-19** **DEBAVEYE AUCTIONS**
Kunst en antiek HARELBEKE
- 19** **HÔTEL DES VENTES MOSAN**
Vente cataloguée ONLINE
- 19** **HÔTEL DES VENTES MOSAN**
Vente bourgeoise ONLINE
- 19-21** **SYLVIE'S WINE AUCTIONS**
Vintage oogsten vieren ANTWERPEN
- 20** **MAISON DES HUISSIERS DE JUSTICE**
Deurwaarderstukken BRUXELLES
- 21** **ABS VEILINGEN**
Deurwaarderstukken MECHELEN
- 21** **DE VUYST**
Kunst en antiek LOKEREN
- 21** **NATIVE AUCTIONS**
Important private collection BRUXELLES
- 23** **AMBERES**
Burgerveiling ANTWERPEN
- 23** **BONHAMS-CORNETTE DE SAINT-CYR**
The Stoclet collections BRUXELLES
- 24** **CAMPO & CAMPO**
Modern en hedendaags ANTWERPEN
- 24-25** **JORDAENS**
Kunst en antiek MORTSEL
- 24-25** **OSTANTIX AUCTIONS**
Aziatische en Europese kunst, vintage, design en verzamelobjecten OOSTENDE
- 25** **FLANDERS AUCTIONS**
Kunst en antiek WINGENE
- 27** **MAISON DES HUISSIERS DE JUSTICE**
Deurwaarderstukken BRUXELLES
- 28** **ABS VEILINGEN MECHELEN**
Deurwaarderstukken MECHELEN
- 28** **CAMPO & CAMPO**
Grafiek ANTWERPEN
- 29** **MONSANTIC**
Art et antiquités MONS
- 30** **AMBERES**
Burgerveiling ANTWERPEN
- NOVEMBER**
- 3** **DAMIEN VOGLAIRE**
Livres et peintures BRUXELLES
- 3** **MAISON DES HUISSIERS DE JUSTICE**
Deurwaarderstukken BRUXELLES
- 4** **DAMIEN VOGLAIRE**
Livres BRUXELLES

- 4** **ABS VEILINGEN MECHELEN**
Deurwaarderstukken MECHELEN
- 6** **AMBERES**
Burgerveilingen ANTWERPEN
- 7** **BERG VAN BARMHARTIGHEID**
Juwelen, wijnen, muziekinstrumenten en stripverhalen BRUSSEL
- 10** **MAISON DES HUISSIERS DE JUSTICE**
Deurwaarderstukken BRUXELLES
- OCTOBER**
- 26-10** **CHRISTIE'S**
Made in Holland ONLINE
- 2** **ALD FRYSLAN**
Chinees en oosters porselein ONLINE
- 2** **VEILINGHUIS BOUWMAN**
Speelgoed en automobilia ONLINE
- 2-5** **VAN SPENGEN**
Kunst en antiek HILVERSUM
- 3** **VEILINGHUIS OMNIA**
Kunst en antiek KOLHAM
- 3-6** **ALD FRYSLAN**
Kunst en antiek IJLST
- 4** **VEILINGHUIS DE RUITER**
Munten, zilver, juwelen, bankbiljetten en horloges KLAASWAAL
- 6** **VENDU ROTTERDAM**
Algemene veiling ROTTERDAM
- 11-12** **VENDU ROTTERDAM**
Algemene veiling ONLINE
- 12-14** **TWENTS VEILINGHUIS**
Kunst en antiek ENSCHEDE
- 16** **VEILINGHUIS BOUWMAN**
Speelgoed en automobilia ONLINE
- 18** **SCHULMAN**
Numismatiek ONLINE
- 19** **SCHULMAN**
Algemene numismatiek AMSTERDAM
- 20-7** **VENDU ROTTERDAM**
Kunst & antiekveiling ROTTERDAM
- 29-31** **BOTTERWEG AUCTIONS**
AMSTERDAM
Toegepaste kunst en design AMSTERDAM
- 30** **MEDUSA AUCTIONEERS**
Kunst en antiek BREDA
- 30** **VEILINGHUIS BOUWMAN**
Speelgoed en automobilia ONLINE
- 30** **ZUYDWAL VEILINGEN**
Najaarsveiling van schilderijen, tekeningen, aquarellen, gouaches HUIZEN
- NOVEMBER**
- 1-2** **MEDUSA AUCTIONEERS**
Kunst en antiek BREDA
- 6** **VENDU ROTTERDAM**
Designveiling 1900 - nu ROTTERDAM
- 6-7** **VAN ZADELHOFF**
Algemene veiling HILVERSUM

- 7-21** **CHRISTIE'S**
20th/21st century: Amsterdam AMSTERDAM
- Austria**
- OCTOBER**
- 3** **DOROTHEUM**
Möbel WIEN
- 4** **DOROTHEUM**
Aquarelle und Miniaturen ONLINE
- 4** **DOROTHEUM**
Meisterzeichnungen und Druckgraphik bis 1900 ONLINE
- 5** **DOROTHEUM**
Handtaschen & Accessoires WIEN
- 12** **DOROTHEUM**
Historische Waffen, Uniformen und Militaria ONLINE
- 12** **DOROTHEUM**
Uhren- u. Herrenaccessoires WIEN
- 19** **DOROTHEUM**
Erlesener Schmuck WIEN
- 21** **DOROTHEUM**
Klassische Fahrzeuge SALZBURG
- 23** **DOROTHEUM**
Möbel, Antiquitäten, Glas & Porzellan WIEN
- 24** **DOROTHEUM**
Gemälde des 19. Jahrhunderts WIEN
- 25** **DOROTHEUM**
Alte Meister WIEN
- NOVEMBER**
- 02** **DOROTHEUM**
Erlesener Schmuck WIEN
- 03** **DOROTHEUM**
Kleinode des Jugendstils & Angewandte Kunst des 20. Jahrhunderts ONLINE
- 06** **DOROTHEUM**
Asiatische Kunst WIEN
- 07** **DOROTHEUM**
Fotografie WIEN
- 07** **DOROTHEUM**
Herbstauktion ONLINE
- 07** **DOROTHEUM**
Orientteppiche, Textilien & Tapisserien LINZ
- 08** **DOROTHEUM**
Druckgrafik und Multiples WIEN
- 09** **DOROTHEUM**
Uhren, Technik, Kuriositäten & Photographica ONLINE
- France**
- OCTOBER**
- 26-2** **ARTCURIAL**
Estampes & multiples ONLINE
- 27-9** **MILLON**
Dessins de 1500 à 1900 ONLINE
- 30-3** **MAISON R&C**
Bijoux & montres de collection (Drouot) PARIS
- 30-8** **MILLON**
Bandes dessinées ONLINE
- 1** **COUTAU-BÉGARIE**
Jazz (Drouot) ONLINE
- 1** **OSENAT**
Les intérieurs de Versailles (Drouot) VERSAILLES
- 1-3** **ADER**
Livres de photographies (Drouot) ONLINE
- 2** **GROS & DELETTREZ**
Collection d'art moderne de M.X (Drouot) PARIS
- 3** **ADER**
Art d'après-guerre et contemporain (Drouot) PARIS
- 3** **CANNES ENCHÈRES**
Bijoux Anciens & modernes CANNES
- 3** **CATHERINE VILLEMUR**
Aéronautique / 90 ans d'air France / Farman (Drouot) PARIS
- 3** **CHRISTIE'S**
Modern Reign, Tribute to the Maharajah of Indore PARIS
- 3** **DROUOT ESTIMATIONS**
Collections de jouets, Robots de l'espace & Design PARIS
- 3** **SOTHEBY'S**
Fine Jewels PARIS
- 3-4** **BEAUSSANT LEFÈVRE**
Une propriété au bord du lac (Drouot) PARIS
- 3-17** **AGUTTES**
Bijoux ONLINE
- 4** **ARTCURIAL**
Four seasons Hotel George V PARIS
- 4** **BONHAMS**
Parisians Collections including the Estate of Olivia de Havilland PARIS
- 4** **MILLON**
Carnets de voyages PARIS
- 4** **PIASA**
Design français PARIS
- 4** **THIERRY DE MAIGET**
Vente classique (Drouot) PARIS
- 4** **SOTHEBY'S**
Collection Claude & François Xavier Lalanne PARIS
- 4-5** **BONHAMS**
Parisians Collections including the Estate of Olivia de Havilland PARIS
- 5** **ARCANE ENCHÈRES**
Bijoux (Drouot) PARIS
- 5** **BOISGIRARD-ANTONINI**
Arts d'Asie et d'Orient NICE
- 5** **DE BAECQUE & ASS**
Or et numismatique LYON
- 5** **DOUTREBENTE**
Vente cataloguée de bijoux et argenterie (Drouot) PARIS
- 5** **LUCIEN PARIS**
Entier contenu d'une grande demeure nogentaise NOGENT
- 5** **MILLON**
Intérieur de Madame B., un appartement sur la Riviera NICE
- 5-6** **DE BAECQUE & ASS**
Collection Serge le Guennan: La géographie du détail (Drouot) PARIS
- 6** **DE BAECQUE & ASS**
Asie, tribale (Drouot) PARIS

6	DROUOT ESTIMATIONS Montres, bijoux, objets de vitrine et orfèvrerie PARIS	13	ADER Côté XXE (Drouot) PARIS	19	BEAUSSANT LEFÈVRE & ASS Histoire et chevalerie-souvenirs du Général Sarrail (Drouot) PARIS	22	ARTCURIAL Automobiles sur les Champs PARIS	31	MILLON Boudoir de Madame PARIS
6	ERIC CAUDRON Vente de mobilier et objets d'art (Drouot) PARIS	13	DOUREBENTE Vente à l'ancienne sans liste et sans live (Drouot) PARIS	19	BONHAMS Paris Jewels PARIS	22	OSENAT Bijoux et mode (Drouot) FONTAINEBLEAU	NOVEMBER	
6	GROS & DELETTREZ Bijoux & montres PARIS	13	FARRANDO Mobilier et objets d'art (Drouot) PARIS	19	BOISGIRARD-ANTONINI Vente classique NICE	24	ADER Collection Jean Claude Lachnitt (Drouot) PARIS	31-10	BONHAMS Weekly luxury ONLINE
6	YANN LE MOUËL Vente classique (Drouot) PARIS	13	GIQUELLO & ASS Arts premiers (Drouot) PARIS	19	CHRISTIE'S Love stories - from the collection of Anne & Wolfgang Titze PARIS	24	ART VALOREM Ceramixte (Drouot) PARIS	1	SOTHEBY'S Design 17/20: furniture & works of art PARIS
6-16	ARTCURIAL Urban art ONLINE	13	MAGNIN WEDRY Montres et bijoux (Drouot) PARIS	19	DE BAECQUE & ASS Matériels photographiques VILLEURBANNE	24	COPAGES AUCTION PARIS Bijoux et haute couture (Drouot) PARIS	2	DE BAECQUE & ASS Intérieurs et décoration LYON
6-16	MILLON Bijoux & montres ONLINE	13	SOTHEBY'S Art impressionniste et moderne day auction PARIS	19	DE BAECQUE & ASS Intérieurs et décoration LYON	24	GIQUELLO & ASS Haute époque, Japon coll. Part II (Drouot) PARIS	2-17	CHRISTIE'S Maîtres Anciens : Peintures - Sculptures - Dessins ONLINE
8	OSENAT Collection Jean Louis Noisiez, La Royauté (Drouot) VERSAILLES	13-20	BONHAMS Prints & Multiples Online ONLINE	19	DE BAECQUE & ASS Intérieurs et décoration MARSEILLE	24	L'HUILLIER & ASS Erotica! (Drouot) PARIS	3	ADER Dessins modernes (Drouot) PARIS
9-16	ARTCURIAL Bandes dessinées ONLINE	13-3	CHRISTIE'S The collector: Paris ONLINE	19	JEAN-MARC DELVAUX Vente classique (Drouot) PARIS	24	MAISON R&C Design (Drouot) PARIS	3	ARTCURIAL Oeuvres d'une collection privée PARIS
10	ADER Haute couture (Drouot) PARIS	14	AUDAP & ASS L'univers de Frances Patiky Stein (Drouot) PARIS	19	LUCIEN PARIS Collectionneuse madame L. NOGENT	24	MILLON Ecole de paris # 11 (Drouot) PARIS	4	ARTCURIAL Moroccan & African spirit PARIS
10	ARTCURIAL Intérieur du 20e siècle PARIS	14	DE BAECQUE & ASS Art moderne et contemporain LYON	19	MILLON Numismatique XVIII NICE	24	TAJAN Arts d'Orient PARIS	4	OSENAT L'esprit du XXe siècle (Drouot) FONTAINEBLEAU
10	DEBURAUX Bijoux anciens et modernes (Drouot) PARIS	15	OSENAT Les écrans de Fontainebleau (Drouot) FONTAINEBLEAU	19	PIASA Design italien PARIS	24	YANN LE MOUËL Tableaux modernes et art du XXE (Drouot) PARIS	5	OSENAT Art Russe (Drouot) VERSAILLES
10	GIQUELLO & ASS Collection Galerie Chevalier (Drouot) PARIS	16	BOISGIRARD-ANTONINI Vente classique PARIS	19-20	BEAUSSANT LEFÈVRE & ASS Histoire & chevalerie - souvenirs du général Sarrail (Drouot) PARIS	25-8	CHRISTIE'S Handbags: the Paris edit ONLINE	6	ARTCURIAL Souvenirs historiques Phaléristique & armes de collection PARIS
10	LEMON AUCTION Montres, bijoux, objets de vitrine et livres et timbres (Drouot) PARIS	16-25	AGUTTES Arts d'Asie ONLINE	19-25	ARTCURIAL Chanel vintage ONLINE	26	AGUTTES Bijoux NEUILLY	7	DE BAECQUE & ASS Photographies VILLEURBANNE
10	PESCHETEAU-BADIN Vente Classique (Drouot) PARIS	17	ADER Figuration de tradition Française & jeune peinture des années 50 (Drouot) PARIS	20	ADER Casques Français et à pointes - une collection (Drouot) PARIS	26	CANNES ENCHÈRES Du classique au XXème CANNES	7	MILLON Maîtres arts décoratifs du XX PARIS
10	TAJAN Les barbus Muller PARIS	17	DE BAECQUE & ASS Arts du Xxème - Design (Drouot) PARIS	20	ARTCURIAL Amateurs et collectionneurs PARIS	26	CHRISTIE'S Collection Jean-Louis Danis PARIS	7	TAJAN Art urbain PARIS
10	TAJAN Transmission(s)-collection Jean-Pierre et Matine Nuaud PARIS	17	DE BAECQUE & ASS Minéraux LYON	20	ARTCURIAL Eclectic Eye PARIS	26	MILLON Collection et successions niçoises NICE	8	AGUTTES Haute époque NEUILLY
10-11	AGUTTES Manuscrits NEUILLY	17	EVE Livres d'architecture (Drouot) PARIS	20	CHRISTIE'S Avant-garde(s) including thinking Italian PARIS	26	MILLON Bijoux d'artistes et de créateurs II PARIS	8	DE BAECQUE & ASS Vente classique MARSEILLES
11	MIRABAUD-MERCIER Atelier Camille Roche (Drouot) PARIS	17	GIQUELLO & ASS Arts et littérature du XXE siècle: livres, autographes et oeuvres graphiques moderne et contemporain (Drouot) PARIS	20	CHRISTIE'S François-Xavier Lalanne - Rhinocrétaire I PARIS	26	PIASA Céramiques et tapisseries d'artistes PARIS	8	CANNES ENCHÈRES Automobilia - poupée et jouets CANNES
11	PIASA Art moderne et contemporain PARIS	17	LEDUCQ Eclectique #3 (Drouot) PARIS	20	DEBURAUX - DU PLESSIS Vente classique (Drouot) PARIS	26	TAJAN Tableaux et dessins anciens PARIS	8	OSENAT Photographies et appareils photo (Drouot) PARIS
11-24	CHRISTIE'S Art moderne ONLINE	17	NÉO ENCHÈRES Souvenirs de René Goblet et de sa famille (Drouot) PARIS	20	EUVRARD & FABRE Mode - vintage - bagagerie (Drouot) PARIS	26-2	ARTCURIAL Horological timepieces ONLINE	8	PIASA American design PARIS
12	AGUTTES Cabinet de physique de monseigneur C. NEUILLY	17	PIASA Mode de vie parisein # 7 PARIS	20	GIQUELLO & ASS Dinosaure (Drouot) PARIS	26-9	CHRISTIE'S Photographies ONLINE	9	ADER Photographies (Drouot) PARIS
12	DE BAECQUE & ASS Intérieurs et décoration VILLEURBANNE	18	AGUTTES Cartes de collection NEUILLY	20	GROS & DELETTREZ Arts décoratifs du Xxème (Drouot) PARIS	27	ADER Mobilier et objets d'art (Drouot) PARIS	9	DE BAECQUE & ASS Art nouveau et art deco MARSEILLES
12	DE BAECQUE & ASS Autographes et manuscrits MARSEILLE	18	BONHAMS Watches PARIS	20	HVMC Bijoux de charme MONTE-CARLO	27	DE BAECQUE & ASS Arts d'Asie LYON	9	LUCIEN PARIS Vente classique NOGENT
12	DELON-HOEBANX Vente Classique (Drouot) PARIS	18	BOISGIRARD-ANTONINI Presse-papiers, opalines et verrerie ONLINE	20	LIBERT DAMIEN Vente cataloguée PARIS	27	GROS & DELETTREZ Bijoux et montres (Drouot) PARIS	9	MILLON Vente d'estampes PARIS
12	LUCIEN PARIS Art moderne et contemporain (Drouot) PARIS	18	GROS & DELETTREZ Photographies & tableaux Modernes (Drouot) PARIS	20	OGER - BLANCHET Importants tableaux anciens, mobilier du XVIIIE ET XVIIIIE (Drouot) PARIS	27	MILLON Artcurial PARIS	9-22	CHRISTIE'S Gold Boxes ONLINE
12	NOUVELLE ETUDE Le Dandy pop à table (Drouot) PARIS	18	PESTEL-DEBORD Cabinet de curiosités du docteur M. & objets choisis (Drouot) PARIS	20	SOTHEBY'S Modernités PARIS	28	OSENAT Art moderne (Drouot) FONTAINEBLEAU	10	ARTCURIAL Amateurs et collectionneurs PARIS
12	MILLON L'ecrin niçois NICE	19	ADER Insignes militaires - une collection (Drouot) PARIS	20	SOTHEBY'S Art impressionniste et moderne evening auction PARIS	29	OSENAT Les intérieurs de Versailles (Drouot) VERSAILLES	10	DE BAECQUE & ASS Intérieurs et décoration (Drouot) PARIS
12-19	ARTCURIAL Fall in jewellery ONLINE	19	CHISTIE'S Collection sale ONLINE	20-21	CHISTIE'S Collection sale PARIS	30-31	BONHAMS The art of luxury Hermès, Genevieve Fontan's collection PARIS	10	DE BAECQUE & ASS Textiles # 14 LYON
12-25	CHRISTIE'S Collection sale ONLINE					31	ARTCURIAL Design Italien PARIS	10	GROS & DELETTREZ Bijoux et montres (Drouot) PARIS
								10	MILLON Collection Pierre Bonhomme (Drouot) PARIS

Auction calendar

october—november 2023

Germany

OCTOBER

- 9** **GORNY & MOSCH**
Sammlung Klaus Grigo.
Königreich Baktrien und
Nebengebiete.
MÜNCHEN
- 10** **GORNY & MOSCH**
Münzen der Antike: Slg.
griechischer Münzen mit
Schwerpunkt Magna Graecia,
Slg. römische Republik,
römische Kaiserzeit und
Byzanz MÜNCHEN
- 10** **HERMANN HISTORICA**
Kunst & Antiquitäten, Antiken
& Asiatika MÜNCHEN
- 10** **QUITTENBAUM**
Italienisches design MÜNCHEN
- 10-12** **BASSENGE**
Wertvolle Bücher und
Autographen BERLIN
- 11** **GORNY & MOSCH**
Münzen der Neuzeit:
Mittelalter, Altdeutschland,
Reichsmünzen, Weimarer
Republik, Medaillen,
Judaica, Habsburg, Europa,
insbesondere Italien, Russland
und Übersee. MÜNCHEN
- 11** **HERMANN HISTORICA**
Antike Waffen und Rüstungen
aus aller Welt MÜNCHEN

11 **QUITTENBAUM**
Internationales Design
MÜNCHEN

12 **HERMANN HISTORICA**
Orden und Militaria bis 1918
MÜNCHEN

12 **QUITTENBAUM**
Murano Glas MÜNCHEN

17 **HERMANN HISTORICA**
Orden und Militaria bis 1918
MÜNCHEN

18 **HERMANN HISTORICA**
The Dave Delich Collection, a
Private Californian Collection
MÜNCHEN

19 **HERMANN HISTORICA**
Orden und Militaria
MÜNCHEN

21 **DR. FISCHER KUNSTAUKTIONEN**
Europäisches Glas &
Studioglas HEILBRONN

27 **JENS SCHOLZ**
Auktion 77 KÖLN

31 **VAN HAM**
Parkett – The Complete
Editions MÜNCHEN

OCTOBER

8 **NAGEL AUKTION**
Schmuck & Uhren Highlights
STUTTGART

8-9 **NAGEL AUKTION**
Alte Kunst & Antiquitäten
Highlights STUTTGART

9 **NAGEL AUKTION**
Varia STUTTGART

London

OCTOBER

22-3 **BONHAMS**
Votes for Women: the Lesley
Mees Collection ONLINE

22-6 **BONHAMS**
Making a Mark
ONLINE

27-6 **BONHAMS**
Fun 'n Frolics. Paintings
From the Estate of Fred Yates
ONLINE

28-5 **SOTHEBY'S**
Fine Japanese Works of Art
LONDON

3 **BONHAMS**
Design LONDON

3-17 **CHRISTIE'S**
First open: Post-War and
Contemporary Art ONLINE

4 **BONHAMS**
Sir Roger Moore: The
Personal Collection LONDON

10-17 **SOTHEBY'S**
Modern Discoveries LONDON

11 **BONHAMS**
Knightsbridge Jewels LONDON

12 **BONHAMS**
Modern & Contemporary
African Art LONDON

12 **BONHAMS**
Post-War & Contemporary Art
LONDON

12 **PHILLIPS**
20th Century & Contemporary
Art Evening Sale LONDON

12 **SOTHEBY'S**
The Now Evening Auction
LONDON

12 **SOTHEBY'S**
Contemporary Evening
Auction LONDON

13 **CHRISTIE'S**
Collection sale LONDON

13 **SOTHEBY'S**
Contemporary Day Auction
LONDON

13 **PHILLIPS**
20th Century & Contemporary
Art Day Sale LONDON

13-19 **SOTHEBY'S**
Modern & Contemporary
African Art LONDON

13-31 **CHRISTIE'S**
The collector: London
ONLINE

14 **CHRISTIE'S**
Post-War and Contemporary
Art Evening Sale LONDON

14 **CHRISTIE'S**
Post-War and Contemporary
Art Day Sale LONDON

18 **BONHAMS**
Silver and Objects of Vertu
LONDON

18 **BONHAMS**
The Marine Sale LONDON

18 **SOTHEBY'S**
The Edith & Stuart Cary Welch
Collection: Part Four ONLINE

19 **BONHAMS**
Pop x culture LONDON

19 **BONHAMS**
Expressionism Germany,
Austria and Beyond
LONDON

19 **BONHAMS**
Impressionist & modern art
LONDON

18 **CHRISTIE'S**
Modern British and Irish art
evening sale LONDON

19 **CHRISTIE'S**
Modern British and Irish art
day sale LONDON

24 **SOTHEBY'S**
20th Century Art/Middle East
LONDON

24 **SOTHEBY'S**
The Orientalist Sale LONDON

24 **SOTHEBY'S**
Modern & Contemporary
South Asian Art LONDON

24 **SOTHEBY'S**
Modern & Contemporary
Japanese Art LONDON

25 **BONHAMS**
Orientalist Art LONDON

25 **SOTHEBY'S**
The Edith & Stuart Cary Welch
Collection: Part Three LONDON

25 **SOTHEBY'S**
Arts of the Islamic World &
India
LONDON

25-8 **CHRISTIE'S**
The history of western
musique: manuscripts from
the Schoyen collection ONLINE

26 **CHRISTIE'S**
Art of the Islamic and Indian
worlds including rugs and
carpets
LONDON

26 **PHILLIPS**
Picasso Ceramics ONLINE

26-9 **CHRISTIE'S**
Modern and contemporary
Middle Eastern art part II
ONLINE

26-9 **BONHAMS**
Bonhams x Woolwich
Contemporary Prints Fair Sale
ONLINE

27 **CHRISTIE'S**
An eye enchanted: Indian
paintings from the collection
of Toby Falk LONDON

27 **SOTHEBY'S**
Classic Design: Furniture,
Clocks, Silver & Ceramics
LONDON

27 **SOTHEBY'S**
Design 17/20: Furniture, Silver
& Ceramics LONDON

30-31 **BONHAMS**
Asian art LONDON

31 **PHILLIPS**
Design
LONDON

NOVEMBER

1 **SOTHEBY'S**
Important Chinese Art
LONDON

1 **SOTHEBY'S**
China/5000 LONDON

2 **BONHAMS**
Fine Chinese Art LONDON

2 **BONHAMS**
Fine Japanese Art LONDON

3 **BONHAMS**
The Golden Age of Motoring
Sale LONDON

3-15 **BONHAMS**
Knightsbridge Jewels ONLINE

8 **CHRISTIE'S**
Modern and contemporary
Middle Eastern art part I
LONDON

VEILINGHUIS SINT-JOB. WWW.SDVU.BE

Chsée de St-Job n° 638 - 1180 Bxl Tel : 02/372 92 19 - info@sdvu.be

VEILING MAANDAG 09 OKTOBER OM 14u
OPENBARE VEILING - TELEFONISCH EN OP DROUOT.COM

M. Mumpassi

Dim : 83 x 217 cm

Paar zetels jaar 1950

400 loten

TENTOONSTELLING : VAN 07 TOT 08 OKTOBER VAN 11u tot 18u

Fair calendar

october—november 2023

Austria

OCTOBER

7-15 Fair for Art Vienna
VIENNA

Belgium

OCTOBER

1 Collect-Hit & Brocantissimo
GROOT-BIJGAARDEN

5-8 Art on Paper
BRUSSELS

30/9-1 Salon d'Automne
DEULIN

7-8 Salon d'Automne
DEULIN

7-15 Brussels Biennale of
Eclectic Architecture
BRUSSELS

19-22 Belgian Art Design Fair
GENTBRUGGE

NOVEMBER

11-19 Antica Namur Fine Art
Fair
NAMUR

Denmark

OCTOBER

6-8 Kunst for Alle
Copenhagen
COPENHAGEN

France

OCTOBER

17-22 Paris Internationale
PARIS

18-22 Design Miami/Paris
PARIS

19-22 Asia Now
PARIS

19-22 Modern Art Fair
PARIS

19-22 Paris+ par Art Basel
PARIS

20-22 Paris Asian Art Fair
PARIS

20-22 AKA 23
PARIS

NOVEMBER

9-12 Paris Photo
PARIS

Hungary

NOVEMBER

19-22 Art Market Budapest
BUDAPEST

Italy

OCTOBER

12-15 Rea Fair
MILAN

13-15 ArtVerona
VERONA

NOVEMBER

3-5 Artissima
TURIN

Luxembourg

NOVEMBER

10-12 Luxembourg Art Week
2023
LUXEMBOURG

The Netherlands

OCTOBER

4-8 Art The Hague
DEN HAAG

26-29 TAF
AMSTERDAM

NOVEMBER

1-5 Affordable Art Fair
AMSTERDAM

United Kingdom

OCTOBER

3-8 The Decorative Fair
LONDON

10-15 PAD
LONDON

11-15 Frieze Masters
LONDON

11-15 Frieze London
LONDON

11-16 WIAF
LONDON

12-15 The Other Art Fair
LONDON

12-15 1-54 London
LONDON

19-28 Asian Art in London
LONDON

19-22 The Holy Art London
LONDON

Switzerland

OCTOBER

12-15 Art & Antiques Zurich
ZURICH

KUNST- EN ANTIIEKVEILINGEN JORDAENS NV

VEILINGEN

DINSDAG 24 EN WOENSDAG 25 OKTOBER
VANAF 19 UUR

KIJKDAGEN

VRIJDAG EN ZATERDAG VOOR DE VEILING
VAN 10 TOT 17 UUR.

ELKE MAAND OOK EEN ONLINE-ONLY VEILING

Drabstraat 74 | 2640 Mortsel | info@jordaens.eu
03 449 44 30 | Catalogi en livestream: www.jordaens.eu

Aanbevolen adressen

Verzekeringen

INVICTA ART INSURANCE

'Verzekeren ten dienste van de kunst'
Eeckman Jean-Pierre & Eeckman Isabelle
67-69 Bd.Reyerslaan – 1030 Brussel
Tel : 02/735 55 92 - Fax: 02/734 92 30
Eeckman.jpe@portima.be,
Eeckman.ie@portima.be
invicta.belgium@portima.be
Musea – Privé coll. – Tentoonstellingen
– Particuliere en beroepsstichtingen – verblijven – Transport
www.invicta-art.com

Restauratie

METAALRESTAURATIE

Restauratie van antieke metalen objecten, fototoestellen, projectoren, microscopen, automaten,...
Specialisatie : klokken en horloges.
Aanmaak van presentatiesystemen
Geert Schumeth, GeertSchumeth@hotmail.com
www.metaalrestauratie.com

RESTAURATIEATELIER TEMPERA

Tempera bvba, Aalst - Aurel Uytterhaegen & zoon
Restauratie van schilderijen op doek en paneel en gepolychromeerde beelden.
Voor vrijblijvende deskundige beoordeling: tempera@telenet.be of 0494 47 60 32
www.temperarestauratie.be

Inlijstingen

VAN THIENEN CVBA

Aanbeeldstraat 28, 1210 Brussel
T. 02 230 27 16
Artisanale productie van moderne, hedendaagse en oude kaders. Meer dan 600 modellen, gemaakt met de hand. Restauratie van oude en moderne kaders. Bladgoudvergulden. Uniek model op bestelling.
www.van-thienen.be

Art Handling

ART ON THE MOVE

Henri-Joseph Genessestraat 1, 1070 Brussel
Tél. : 02 333 2411
georges.merz@art-onthemove.be & stephane.merz@art-onthemove.be
Gespecialiseerde en inclusieve dienstverlening: voor, gedurende en na het transport. Ophangen/hangen, bescherming & verpakking, beveiligde opslag, verzekering, nationaal & internationaal transport/verzending, douaneformaliteiten, enz...
www.art-onthemove.be

Zolderopruiming

BROCANTE / ZOLDEROPRUIMING

Snuisterijen en leuke voorwerpen voor brocante gezocht. Prijs samen overeen te komen. Huis volledig leegmaken is ook mogelijk.
Evrard de Villenfagne:
evrard@haveso.be - 0032 476 410 916.

Museum

MEM – MUSEUM VAN EROTIEK EN MYTHOLOGIE

Dit museum in een mooi huis van de Zavel geeft een historisch overzicht van de erotische kunst in de loop der tijden sinds de oudheid tot hedendaags. Deze private collectie, toont zeldzame voorwerpen van allerlei aard : ivoeren, schilderijen, skulpturen, griekse en romeinse antikwiteiten, japanse etsen, tekeningen, litho's, werken van Belgische artiesten en andere curiosa.
Sint-Annastraat, 32 (Zavel)
1000 Brussel
T: +32(0)2/514.03.53
E-Mail : info@m-e-m.be
www.m-e-m.be

Zoekers

Aangeboden

Origineel kunstalbum – Paardenrassen – uitgegeven in 1898 Zutphen NI .41 afbeeldingen van Otto Eerelman (48 x 62 cm). Chromolithographie van J.L.Goffart. Met beschrijving door E.A.L. Quadekker. Info 32 496 055066

Particulier verkoopt drukgrafiek van: C.andriessen/ Kraguluy/ Cuixart / Wittevrongel/ P.Van Gysegem/ Marchoul/ L.Collet/ P.Caille/ Lismonde/ J.P.Point/ L.Van Malderen/ Baeyens/ E.Hoorne/ P.Mara/ e.v.a. Info: 02/4283260

Te koop van particulier: verzameling volkskunst van ca. 1600 lokvogels uit gans Europa in hout, kurk, balsa enz. ludofagus@gmail.com.

Gezocht

Gezocht: Werken (schilderijen, tekeningen) en gegevens (krantenartikels, brieven, foto's, ...) over het leven van de Belgische schilder Albert Dupuis (1923-2010) voor een tentoonstelling en catalogus in het Charlier Museum. Contact: Michèle Schoonjans van de stichting F.A.D. gsm: 0478 71 62 96 of michele@micheleschoonjans.be of mailto:fondation.albert.dupuis.2010@gmail.com

De Musea van de Stad Luik wijden binnenkort een tentoonstelling aan de schilder Marguerite RADOUX (Luik 1873 - Parijs 1943). Opgeleid aan de Academie van Luik, in Frankrijk vanaf 1910, heeft zij vele portretten op haar naam staan, vaak van (elegante) vrouwen, musici, leden van haar familie en vrienden, die zij weergeeft in olieverf, in donkere tinten of, omgekeerd, op zeer geraffineerde en minimalistische wijze in pastel. Zij blinkt uit in de weergave van het clair-obscur en het kleurenlichtspel van alledaagse taferelen in ter plekke geschetste "tableautins", landschappen en stillevenen. Haar stijl kan worden omschreven als post-impressionistisch, evoluerend naar fauvisme. Ze tekent meestal "Marg. Radoux", soms MR of MRO. Contact: info@MargueriteRadoux.art of Sophie Wittemans, curator van de tentoonstelling, op 0479 91 11 28, marguerite-radoux.org.

In het kader van het project 'Thevenet 150' zoekt Den AST (Archief, Streekmuseum en Toerisme Halle) schilderijen van Louis Thevenet voor fotografie en registratie in de databank. Ben je eigenaar of weet je er een hangen? Neem contact op met den AST via <https://www.halle.be/denast/nieuws/louis-thevenet> of denast@halle.be

De Ecole d'Art in Waterloo zoekt voor de afdeling restauratie oude schilderijen (16e, 17e en 18e eeuw), beschadigd of in slechte staat (gaatjes, verschilders of -spaanders, slijtage, scheuren, kreken in het doek of op het paneel). tel. 0472308106 of 0491932094

Om een catalogue raisonné samen te stellen van kunstschilder Ward Lernout (Tervuren) zijn we op zoek naar al zijn gesigeneerde schilderijen en tekeningen. Graag hadden we via deze weg een oproep gedaan aan personen die in het bezit zijn van werken van Ward Lernout. Privacy wordt gegarandeerd. We hebben een afbeelding nodig (met GSM is ok) en bijkomend volgende informatie: titel, jaartal en afmetingen (zonder kader). Deze info kan doorgestuurd worden naar volgend emailadres: tille.lernout@telenet.be. Dit bericht is ook te lezen op de FB pagina: Ward Lernout kunstschilder.'

Ik ben op zoek naar schilderijen en tekeningen van de Belgische kunstenaar Guillaume van Strydonck (1861-1937) voor aankoop, maar ook voor uitwisseling van gegevens over de kunstenaar en zijn schilderijen. Graag contact opnemen met Luc De Wilder, voorzitter heemkundekring Machelen. 0499/46.23.52 of luc.de.wilder1@telenet.be

Guy Poelvoorde zoekt schilderijen van Brugse schilders (o.a. Reckelbus), de Ierse school (o.a. Ballagh, O'Conor), Paul Permeke, Paul Klein, Gaston Bogaert en werken met de thema's honden en paarden. 0475/393 498 www.guyart.com.

Flessenverzamelaar zoekt 17e-19e eeuwse glazen wijnflessen, liefst met glaszegel.
Willy Van den Bossche, wvdbossche@telenet.be of GSM: +32 473 37 24 94 <https://www.facebook.com/profile.php?id=100080201273036>

Koninklijke Belgisch – Luxemburgse kamer van veilingzalen

Veilingmeesters-Taxateurs, Makelaars en Deskundigen V.z.w. Oppericht In 1936

Louizalaan 500, 1000 Brussel
Tel. 0475-62 71 85
Fax 02-741 60 70

www.auctions-in-belgium.be
info@auctions-in-belgium.be

Uittreksel ledenlijst (Volledige lijst gratis verkrijgbaar op secretariaat hierboven)

ANTWERPEN

Amberes b.v.b.a

(Dir. Rik Dupain - Marc Royer)
Terninckstraat 6-8-10, 2000 Antwerpen
T.03/226.99.69 F.03/227.03.89
www.amberes.be.
Gecatalogeerde kunstveilingen, schattingen voor nalatenschappen en verzekering. Geïllustreerde catalogus. Wekelijkse burgerveilingen. Meer dan 35.000 loten toegewezen per jaar.

Bernaerts Kunstveilingen

(Dir. Ch. & P. Bernaerts)
Verlatstraat 16-22, 2000 Antwerpen
T.03/248.19.21
info@bernaerts.be
www.bernaerts.be
Oude, romantische & moderne meesters. Antiek, toegepaste kunsten, design, werk op papier. Live & online Expertises voor verdeling en verzekering.

Campo & Campo

(Dir. Guy Campo)
Grote Steenweg 19-21, 2600 Berchem
T.03/218.47.77
F.03/218.53.63
guy@campocampo.be
www.campocampo.be
Vijf gecatalogeerde kunst- en antiekveilingen, schilderijen, grafiek, beeldhouwwerken, kunst, meubelen, porselein, zilverwerk, tapijten, wijn e.a.

DVC

(Dir. D. Van Cappel)
Ellermanstraat 36-38, 2060 Antwerpen
T.03/232.36.64
F.03/234.22.14
dvc@dvc.be
www.dvc.be
Gecatalogiseerde kunst- en antiekveilingen schattingen en expertises van nalatenschappen en verzekeringen.

Jordaens N.V.

(Dir. Rik Martens)
Drabstraat 74, 2640 Mortsel
T.03/449.44.30
info@jordaens.eu
www.jordaens.eu
Openbare verkopen van kunst, antiek, juwelen, wijn, collecties en inboedels. Taxatie voor verdeling en verzekering.

BRUSSEL

Arenberg Auctions

(Dir. Henri Godts)
Wolstraat 19 bus 2 - 1000 Brussel
T. 02-5441055
info@arenbergauctions.com
www.arenbergauctions.com
Veilingen van zeldzame atlanten, boeken, prenten en tekeningen. Ook gehele bibliotheken, archieven en zeldzame manuscripten.

Haynault Kunstveilingen

(Dir. Rodolphe de Maleingreau d'Hembise)
Stallestraat 9, 1180 Ukkel
T.02/842.42.43
info@haynault.be
www.haynault.be
Negen gespecialiseerde veilingen per jaar: juwelen, goud en zilverwerk (3x); munten penningen, verzamelingen en historische souvenirs (2x); schilderijen, kunstwerken uit Europa en Azië (4x).

Lempertz 1798

(Dir. Emilie Jolly)
Grote Hertstraat 6, 1000 Brussel
T.02/514.05.86
brussel@lempertz.com
www.lempertz.com
Schattingen en expertises van maandag tot vrijdag van 9:00 - 13:00 uur en van 14:00 uur - 17:00 uur.

Hôtel de Ventes Horta

(Dir. Dominique de Villegas)
Roodebeeklaan 70/74, 1030 Schaarbeek
T.02/741.60.60
F.02/741.60.70
info@horta.be
www.horta.be
Maandelijks gecatalogiseerde verkoop van antiek, kunst, juwelen en wijn.

BA Auctions

(Dir. Ph Serck)
Ernest Allardstraat 7-9
Zijstraat Zavel, 1000 Brussel
T.02/511.53.24
F. 02/503.62.10
info@ba-auctions.com
www.ba-auctions.com
Verkoop van kunst en antiek. Specialist in klassieke en moderne Belgische kunst.

Galerie Moderne

(Dir. David & Jérôme Devadder)
Parnassusstraat 3, 1050 Elsene
T.02/511.54.15
F.02/511.99.40
info@galeriemoderne.be
www.galeriemoderne.be

Elf maandelijks gecatalogiseerde verkopen.

HENEGOUWEN

Monsantic

(Dir. Daniel Otten)
Rue Grande 193b, 7020 Mons
T.065/73.94.00
F.065/73.94.09
otten@monsantic.com
www.monsantic.com
Openbare gecatalogiseerde verkoop. Taxaties op woensdag, zaterdag of op afspraak. Gratis vervoer bij u thuis.

LUIK

Hôtel des Ventes Elysée

(Dir. José & Ch. Fairon)
Boulevard Cuivre et Zinc 28, 4000 Luik
T.04/221.09.09
F. 04/221.15.05
info@ventes-elysee.be
www.ventes-elysee.be
Maandelijks openbare verkoop van antiek en kunstvoorwerpen, vintage, lederwaren, juwelen. Taxaties en ontvangst van maandag tot vrijdag van 9 tot 12 uur en van 13 tot 17 uur. Gesloten op woensdag.

Légia Auction

Rue de Cras-Avernas 12, 4280 Hannut
T. 019/63.55.59
0495/87.99.01 (Bruno de Wasseige) - 0475/27.73.87 (Vincent de Lange)
contact@legia-auction.com
www.legia-auction.com
Openbare verkoop van kunst en antiek, tapijten, meubels, juwelen, schilderijen, Aziatische kunst. Gratis taxaties op afspraak.

Librairie LHomme

(Dir. David Lhomme)
Rue des Carmes 9, 4000 Luik
T.04/221.39.79
F.04/222.24.19
librairie@michel-lhomme.com
www.michel-lhomme.com
Kwaliteits antieke en moderne boeken, prenten, schilderijen, curiosas.

Hôtel des Ventes Legros

(Dir. Benoît Legros)
Rue Peltzer de Clermont 41, 4800 Verviers
T. 087/33.01.00
F.087.30.19.00
benoit.legros@euronet.be
www.venteslegros.com
Regelmatige verkoop van antiek en kunstwerken.

Hôtel des Ventes Mosan

(Dir. Maxence Nagant de Deuxchaisnes)
Rue du Nord belge 9, 4020 Luik
T.04/344.91.70 - F.04/341.39.19
www.hvm.be
Gratis taxaties elke vrijdag van 9u tot 12u30 en van 14u tot 18u.

NAMEN

Salle de Ventes Rops

(Dir. B. de Sauvage)
Avenue d'Ecology 2, 5020 Namen
T.081/74.99.88
F.081/74.99.86
www.rops.be
www.rops-online.be
Maandelijks openbare verkoop van antiek en burgerveiling. Gratis taxaties aan huis op afspraak of in het veilinghuis elke dag van 9 tot 12 uur, behalve op maandag en donderdag.

OOST-VLAANDEREN

Coronari

(Dir. Tim De Doncker)
Steenweg 144/A, 9810 Nazareth
T. 09/3123240
info@coronariauctions.com
www.coronariauctions.com
Coronari Auctions organiseert vier internationale kunst- en antiekveilingen per jaar. Gespecialiseerd in Europese, Aziatische en Islamitische kunst, met bijzondere aandacht voor Chinees porselein, oude meesters en schilderijen uit de 19e en 20e eeuw. Grote internationale uitsluiting. Wetenschappelijke expertise. Schattingen, onderzoek, advies.

DVC

(Dir. D. Van Cappel)
Zandlopersstraat 10, 9030 Mariakerke
Ook in Antwerpen
T.09/224.14.40
dvc@dvc.be
www.dvc.be
Gecatalogiseerde kunst- en antiekveilingen. Schattingen en expertises voor nalatenschappen en verzekeringen.

Galerie en Veilingzaal Pictura b.v.b.a.

Brusselsesteenweg 656, 9050 Gentbrugge
T.0475/74.49.25
henk.vervondel@telenet.be
www.pictura.be

Loeckx auctioneers

(Dir. Cécile La Pipe, Peter en Natan Loeckx)
Ingelandgat 4, 9000 Gent
T.09/223.37.93
F.09/233.76.71
info@loeckx.be
www.loeckx.be
International art & antiques auctions. Expertises.

De Vuyst

(Dir. Guy De Vuyst & Pascale Philips)
Kerkstraat 22-54, 9160 Lokeren
T.09/348.54.40
F.09/348.92.18
www.de-vuyst.com
info@de-vuyst.com
Internationale veilingen en tentoonstellingen van 17e eeuw tot hedendaagse kunst. Schattingen en expertises van nalatenschappen en verzekeringen.

WAALS-BRABANT

Salle de Ventes du Beguinage s.p.r.l.

(Olivier Bolens - David Libotte)
Avenue Vésale 11, 1300 Wavre
T.02/218.17.42
T. 01/0454944
F.02/218.86.50
info@svbeuginage.com
www.salledeventesdubeginage.be
Online via Drouot digital.

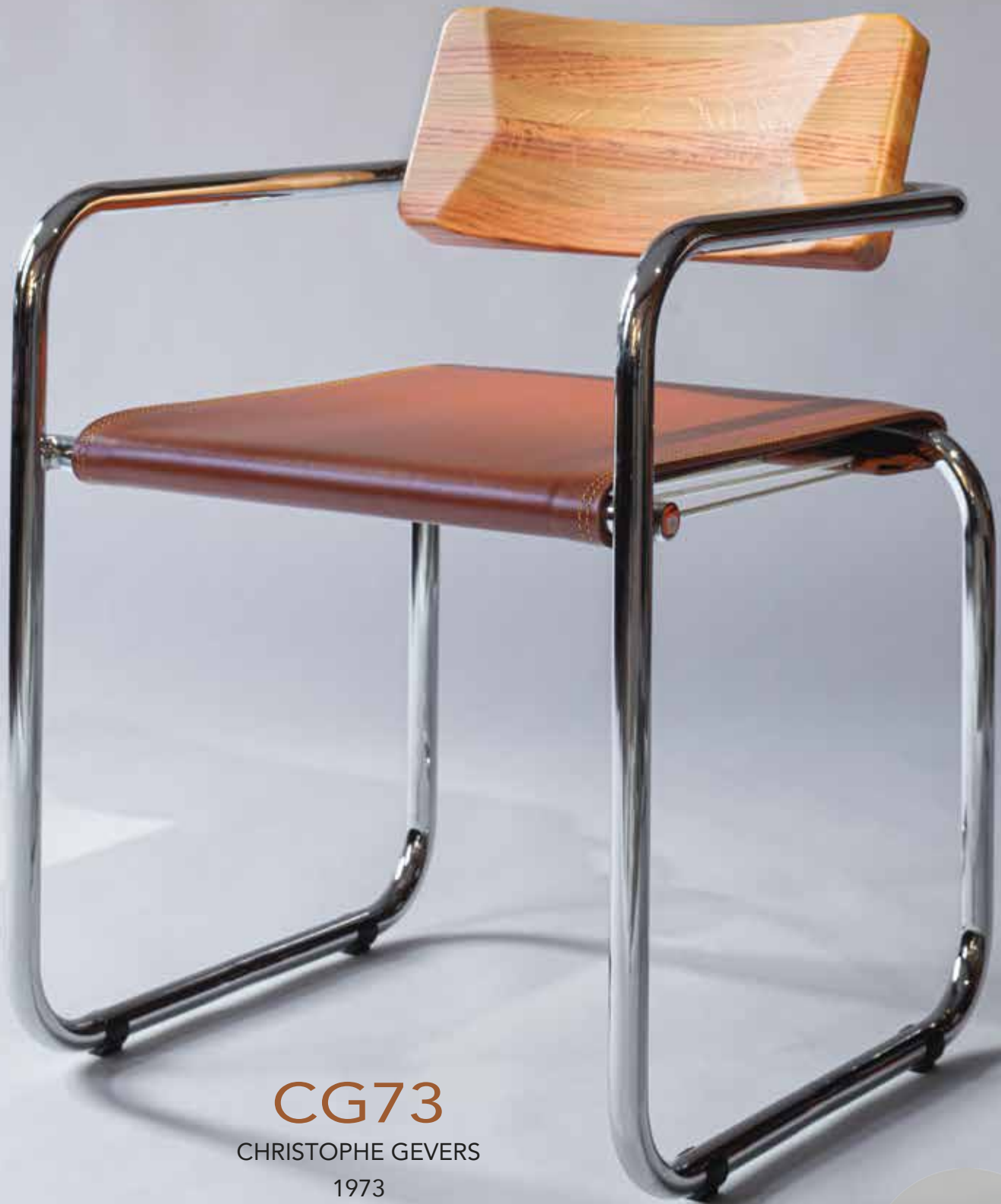
WEST-VLAANDEREN

Carlo Bonte Auctions

Kardinaal Mercierstraat 20, 8000 Brugge
info@carlobonte.be
www.carlobonte.be
T.050 33 23 55
Internationale online. Kunst- en antiekveilingen, Asian art, western art, antiques, design. Advies bij verkoop, expertise, schattingen.

Van de Wiele Auctions

Groeninge 34, 8000 Brugge
T.050 49 07 69
auctions.vandewiele@proximus.be
www.vdw-auctions.com
Zeldzame drukken en handschriften, oude kaarten, atlasen, grafiek en schilderijen. Schattingen voor verzekeringen en nalatenschappen.

CG73

CHRISTOPHE GEVERS

1973

Quattro Benelux - Altenaken, 11 - 3320 Hoegaarden
T. +32 16 765400 - vossen@quattro-bnlf.com - www.be-classics.com

Native

*An Important
Private Belgian Collection*

21 October 2023
16.00 Brussels

Preview

14 - 20 October 2023 10.00 - 18.00
21 October 2023 10.00 - 13.00

info@native-auctions.com
Rue Americaine 26 – 28
Bruxelles 1060 Brussel
T +32 (0) 2 514 04 42